

Nyhedsbrevet husdyrgodkendelse

Nr. 8

8. marts 2010

I dette nummer af Nyhedsbrevet Husdyrgodkendelser kan du bl.a. læse om de svar vedrørende Vand- og Natura 2000-planerne og Husdyrgodkendelsesloven, som Miljøstyrelsen har givet på en række aktuelle spørgsmål fra Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg. Desuden kan du se, hvor mange afgørelser kommunerne indtil videre har truffet i 2010 og læse 2. udgave af praksisnotatet om MKN-afgørelser.

God fornøjelse

- Revideret praksisnotat om Miljøklagenævnets afgørelser – side 2
- Folketingsspørgsmål til Vand- og Natura 2000-planer – side 2
- Kommuneoversigten med nyeste tal fra UVISA – side 3
- Danmark stævnes for manglende miljøgodkendelser og revurderinger – side 4
- Må man lave en "straks-kø" for husdyrgodkendelser? – side 5
- Nyt fra IT-ansøgningssystemet – side 6
- BAT-blade omdøbes til Teknologi-blade – side 7
- På gensyn 3. maj 2010 – side 7

Nyhedsbrev nr. 8 – udsendt 8. marts 2010

"Nyhedsbrevet Husdyrgodkendelse" udgives af Miljøstyrelsen med information om seneste nyt på husdyrgodkendelsesområdet. Gå ind på www.mst.dk/Landbrug/Husdyrgodkendelser hvis du har forslag til artikler eller emner, vi skal tage op. På denne side kan du også afmelde nyhedsbrevet.

Revideret praksisnotat om MKN-afgørelser

Miljøstyrelsens praksisnotat blev opdateret og udsendt med nyhedsbrev nr. 6 (18. december 2009). Der var mulighed for at komme med bemærkninger indtil den 15. januar 2010. Bemærkningerne har givet anledning til præciseringer og uddybninger men ikke til at ændre indholdsmæssigt i praksisnotatet.

Vi har derfor valgt at udsende notatet uden markeringer af ændringerne. Hvis man er interesseret i at se ændringerne, kan man sende en e-mail til andpe@mst.dk.

I bilag 1 er der også foretaget enkelte præciseringer af teksten, mens bilag 2 og DMU-notatet udsendes uændret.

Du finder praksisnotatet, de to bilag samt DMU-appendiks om DMU's vurdering af usikkerheder ved tærskelværdier for ammoniakfølsom natur som bilag til dette nyhedsbrev på mst.dk.

Notat om påvirkning af naturområder

Som nævnt i nyhedsbrev nr. 6, arbejder Miljøstyrelsen på endnu et vejledende notat, der gennemgår, hvordan konkrete vurderinger af påvirkning af naturområder kan foretages. Notatet vil blive integreret i den nye vejledning til husdyrgodkendelsesloven (jf. nyhedsbrev nr. 6) frem for at blive udsendt som et særskilt notat.

Folketingsspørgsmål til Vand- og Natura 2000-planer

Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg (MPU) har stillet ministeren en række aktuelle spørgsmål om sammenhængen mellem de nye vand- og Natura 2000-planer og husdyrgodkendelsesloven. Det drejer sig om følgende spørgsmål og svar, som kan læses på Folketingets hjemmeside: www.ft.dk/Dokumenter/Vis_efter_udvalg/MPU.aspx :

- § 20 spørgsmål: Nr. 826, 841-845, 847, 849-850 og 1053
- Udvalgsspørgsmål (Alm. del): 193-195 og 245-256

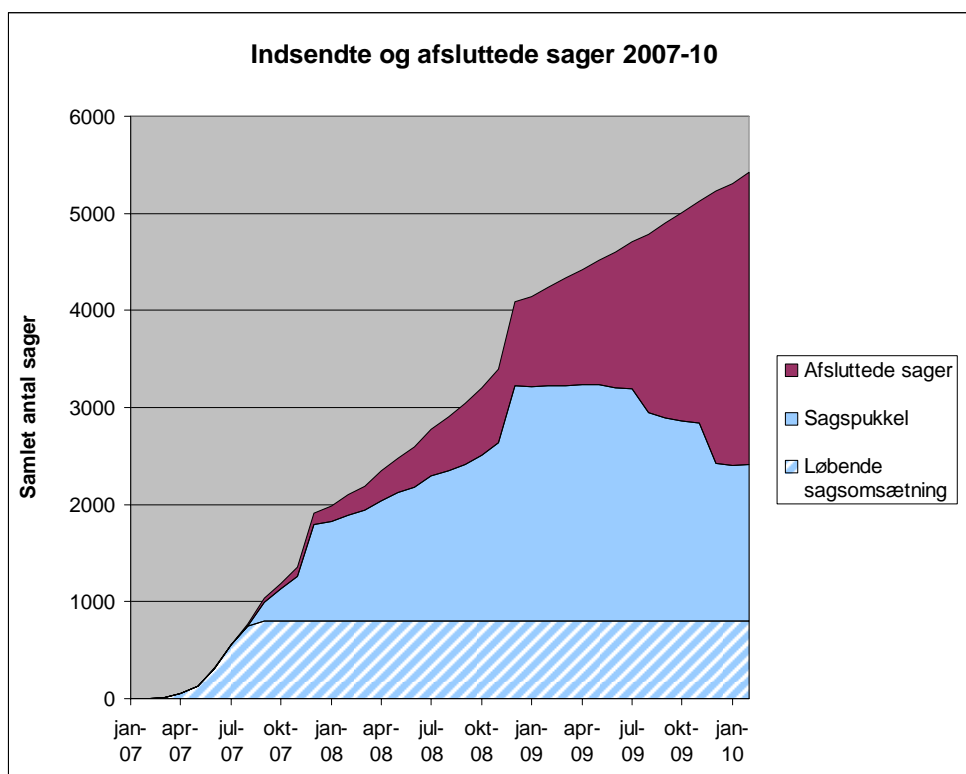
Nyhedsbrev nr. 8 – udsendt 8. marts 2010

"Nyhedsbrevet Husdyrgodkendelse" udgives af Miljøstyrelsen med information om seneste nyt på husdyrgodkendelsesområdet. Gå ind på www.mst.dk/Landbrug/Husdyrgodkendelser hvis du har forslag til artikler eller emner, vi skal tage op. På denne side kan du også afmelde nyhedsbrevet.

Så mange sager er afgjort i 2010

Udtræk fra UVISA-systemet pr. 8. marts 2010 viser, at den positive udvikling i antallet af afsluttede sager fra december 2009 indtil videre ikke er fortsat ind i 2010. Således er antallet af afsluttede sager i årets første måneder faldet til lige over 100 sager om måneden. Det betyder, at nedbringelsen af sagspuklen er stagneret, og at kommunerne er langt fra de 250-300 afsluttede sager om måneden i 2010, der skulle sikre en afvikling af puklen pr. 1. oktober 2010.

Du finder den seneste oversigt over antal afgørelser som bilag til dette nyhedsbrev, ligesom tallene fremover vil blive offentliggjort hver anden måned her i nyhedsbrevet. Kommuneoversigten indeholder to nye parametre, der angiver de kommende mål for afgørelsestiderne. Det drejer sig om henholdsvis 9-måneders målet, der gælder fra 1. april 2010, og 6-måneders målet for § 11 og § 16 sager, der gælder fra 1. oktober 2010.

Nyhedsbrev nr. 8 – udsendt 8. marts 2010

"Nyhedsbrevet Husdyrgodkendelse" udgives af Miljøstyrelsen med information om seneste nyt på husdyrgodkendelsesområdet. Gå ind på www.mst.dk/Landbrug/Husdyrgodkendelser hvis du har forslag til artikler eller emner, vi skal tage op. På denne side kan du også afmelde nyhedsbrevet.

Manglende miljøgodkendelser og –revurderinger giver sag ved EU Domstolen

EU Kommissionen traf d. 29. oktober 2009 beslutning om at udtage stævning mod Danmark for manglende gennemførelse i praksis af IPPC-direktivet. Stævningen fra Domstolen er nu modtaget, og Danmarks svarskrift vil blive afleveret inden påske.

Den manglende gennemførelse består i, at kommuner og miljøcentre manglede at revurdere miljøgodkendelserne for et antal IPPC-virksomheder, der var i drift, da direktivet blev vedtaget. En opgave som skulle have været afsluttet i oktober 2007. Og det gælder både husdyrbrug og andre virksomheder. Desværre opdagedes det for et år siden, at der endda var 29 IPPC-virksomheder, der var i drift nu og havde været det siden 1999, og som end ikke havde en godkendelse.

Der har i 2009 været stor travlhed i kommuner og miljøcentre med at få løst denne opgave. Desværre lykkedes det ikke for alle at blive færdige. De 3 miljøcentre færdigbehandlede alle deres sager. Og det er lykkedes at få færdigbehandlet alle godkendelsessager, således at vi nu kan sige, at alle IPPC-virksomheder i Danmark har en godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven eller efter husdyrbrugsloven.

Status pr. 2. marts 2010 er, at 6 kommuner (Favrskov, Haderslev, Brønderslev, Frederikshavn, Hjørring og Vejen) mangler at færdigbehandle tilsammen 17 revurderingssager. Alle sagerne vedrører husdyrbrug.

Det er meget vigtigt, at flest mulige af disse sager er færdigbehandlet i kommunerne, når Danmark skal afgive svarskrift til EU Domstolen. Kommissionen har nemlig slået fast, at først når den sidste revurderingssag er afsluttet, frafalder de stævningen.

Nyhedsbrev nr. 8 – udsendt 8. marts 2010

"Nyhedsbrevet Husdyrgodkendelse" udgives af Miljøstyrelsen med information om seneste nyt på husdyrgodkendelsesområdet. Gå ind på www.mst.dk/Landbrug/Husdyrgodkendelser hvis du har forslag til artikler eller emner, vi skal tage op. På denne side kan du også afmelde nyhedsbrevet.

Må man lave en "straks-kø" for husdyrgodkendelser?

Den 5. februar 2010 kom Statsforvaltningen med en udtalelse vedrørende én kommunes brug af en "straks-kø" for behandling af ansøgninger om husdyrgodkendelser. Kommunen havde oprettet en straks-kø for landmænd, som fik konsulenter til at udarbejde forslag til godkendelser. Disse ansøgninger kom foran de almindelige ansøgninger, hvor en konsulent ikke havde lavet udkast til en godkendelse.

Miljøstyrelsen hørte om denne praksis og rettede henvendelse til både kommunen og Statsforvaltningen. Det fik kommunen til at ændre sin anvendelse af straks-køen, således at det i stedet var alle sager, der blev vurderet til at være forholdsvis hurtige at behandle, der kom i straks-køen.

Efter at have justeret sin praksis bruger kommunen nu både straks-køen til sager, hvor en konsulent har lavet et udkast til en godkendelse og til sager, som vurderes til at være lette at behandle. Hvis det viser sig, at en sag er mere kompleks end først antaget, tages den ud af straks-køen.

På baggrund af kommunens justering meddelte Miljøstyrelsen, at man ikke længere fandt modellen tvivlsom, så længe de almindelige forvaltningsretlige principper for sagsbehandlingen blev overholdt.

Statsforvaltningen udtalte den 5. februar 2010, at kommunens oprindelige model for straks-køen var ulovlig, men efter justeringen fandt Statsforvaltningen, ligesom Miljøstyrelsen, at modellen var lovlig. Statsforvaltningen fandt den justerede model lovlig, bl.a. fordi kommunens prioritering af sagerne ikke længere kun afhang af, om ansøger via konsulent honorarer indirekte betalte kommunens administrationsomkostninger, og fordi de almindelige forvaltningsretlige principper i øvrigt blev overholdt.

Statsforvaltningen vil på et senere tidspunkt offentliggøre udtalelsen på www.statsforvaltning.dk.

Nyhedsbrev nr. 8 – udsendt 8. marts 2010

"Nyhedsbrevet Husdyrgodkendelse" udgives af Miljøstyrelsen med information om seneste nyt på husdyrgodkendelsesområdet. Gå ind på www.mst.dk/Landbrug/Husdyrgodkendelser hvis du har forslag til artikler eller emner, vi skal tage op. På denne side kan du også afmelde nyhedsbrevet.

Nyt fra IT-ansøgningssystemet

Udviklerne bag IT-ansøgningssystemet Husdyrgodkendelse.dk meddeler, at de er ved at teste det sidste regneark for, at systemet kan regne på afstande kortere end 300 meter for ammoniakdepositioner.

BAT-blade omdøbes Teknologiblade

Miljøstyrelsen har besluttet, at Miljøstyrelsens BAT-blade fremover skal betegnes "Teknologiblade".

Betegnelsen "Teknologiblade" er valgt, fordi betegnelsen "BAT-blade" har kunnet give anledning til misforståelser. Man kunne fx foranlediges til at tro, at de teknologier, som er beskrevet i BAT-bladene også er vurderet til at være bedste tilgængelige teknik (BAT), og at der med udgivelsen af et BAT-blad er blevet foretaget en proportionalitetsvurdering. Dette er imidlertid ikke tilfældet

"Teknologiblade" er således en mere dækkende betegnelse for dokumenternes indhold, som er: Beskrivelser af teknologier – deres miljøeffekter samt tal for miljø- og driftsøkonomi – som kan indgå i kommunernes fastlæggelse af bedste tilgængelige teknik (BAT) i forbindelse med miljøgodkendelser af husdyrbrug.

De BAT-blade, der i øjeblikket forefindes på Miljøstyrelsens hjemmeside, vil blive omdøbt ved førstgivne lejlighed.

På gensyn 3. maj 2010

Næste nummer af Nyhedsbrevet Husdyrgodkendelser udkommer mandag den 3. maj 2010.

Nyhedsbrev nr. 8 – udsendt 8. marts 2010

"Nyhedsbrevet Husdyrgodkendelse" udgives af Miljøstyrelsen med information om seneste nyt på husdyrgodkendelsesområdet. Gå ind på www.mst.dk/Landbrug/Husdyrgodkendelser hvis du har forslag til artikler eller emner, vi skal tage op. På denne side kan du også afmelde nyhedsbrevet.

Dato: 8. marts 2010

**MILJØKLAGENÆVNETS PRAKSIS I SAGER OM
MILJØGODKENDELSE AF HUSDYRBRUG
("PRAKSISNOTAT", 2. UDGAVE.)**

Indhold

1.	NYT I ANDEN UDGAVE AF NOTATET	4
2.	GODKENDELSESPLIGTENS OMFANG - FORMELLE KRAV	6
2.1	Godkendelsespligt og bagatelgrænse	6
2.1.1	Hvilke anlæg er godkendelsespligtige?	6
2.1.2	Bagatelgrænse	6
2.2	Tilladelse eller godkendelse - valg af regelsæt (§ 10, §§ 11-12 og § 16)	8
2.2.1	§ 10 overfor §§ 11-12	8
2.2.2	§ 10, 11 og 12 overfor § 16	10
2.3	Samlet godkendelse eller tillæg til eksisterende miljøgodkendelse ved udvidelse/ændring	10
2.4	Ét samlet eller flere selvstændige anlæg - anlægsbegrebet	13
3.	VURDERING AF VIRKSOMHEDEN	15
3.1	Virksomhedens anvendelse af bedste tilgængelige teknik (BAT)	15
3.1.1	Krav til ansøgning, vurdering og vilkår om BAT	15
3.1.2	BAT for de eksisterende stalde mv.	18
3.1.3	Særlige BAT-afgørelser for de enkelte dyretyper	19
3.2	Virksomhedens påvirkning af den omgivende natur	22
3.2.1	Indledning	22
3.2.2	Habitatvurderingen: Påvirkning af Natura 2000-områder	22
3.2.3	Ammoniakafdampning til anden følsom overfladenatur end Natura 2000-områder (f.eks. naturbeskyttelseslovens § 3)	30
3.2.4	Udvaskning af nitrat og fosfor fra udbringningsarealerne til områder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3	38
3.2.5	Beskyttelse af natur (overfladevand) uden for Natura 2000-områder og naturbeskyttelseslovens § 3	38
3.2.6	Beskyttelse af grundvandet	39
3.3	Gener for de omkringboende	42
3.3.1	Husdyrgodkendelseslovens afstandskrav i §§ 6 og 8	42
3.3.2	Gener fra anlægget	42
3.3.3	Gener fra udbringning	43
3.3.4	Transport- og trafikgener	43
3.4	Landskabelige værdier - landzoneadministration	45
3.4.1	Opførelse af ny bebyggelse - udflytning i det åbne land	45
3.4.2	Beliggenhed og udformning	47
4.	FASTSÆTTELSE AF VILKÅR	49
4.1	Pligtmæssige vilkår	49

4.1.1	Vilkår om forudsætningerne for vurderingen af virksomheden.....	49
4.1.2	Vilkårenes udformning, klarhed.....	50
4.2	Ulovlige ("Sortlistede") vilkår	51
4.2.1	Vilkår der allerede følger af lovgivningen i øvrigt	51
4.2.2	Vilkår uden hjemmel	51
5.	SAGENS BEHANDLING - PROCESSUELLE SPØRGSMÅL	52
5.1	Oplysninger fra ansøger	52
5.1.1	Kommunens opfyldelse af officialmaksimen	52
5.1.2	Krav til ansøgerens redegørelse for BAT	52
5.1.3	Afgivelse af urigtige og vildledende oplysninger kan være strafbelagt	53
5.2	Høring og offentlighed	53
5.2.1	Tidlig inddragelse af offentligheden.....	53
5.2.2	Høring af naboer og andre berørte samt andre, der har anmodet herom.....	54
5.2.3	Meddelelse af afgørelsen	55
5.3	Klagevejledning (og -adgang)	56
5.4	Projekttilpasninger eller ny sag - væsentlige ændringer	56
6.	FORHOLDET TIL ANDEN LOVGIVNING	57
6.1	Overgangsregler	57
6.2	Godkendelse af og tilsyn med biaktiviteter	57

1. NYT I ANDEN UDGAVE AF NOTATET

Dette notat er 2. udgave af notatet om Miljøklagenævnets praksis i husdyrbrugsager. Notatet indeholder afgørelser afsagt af Miljøklagenævnet inden 1. oktober 2009. Næste udgave af notatet forventes at udkomme i foråret 2010. I denne udgave af notatet er der flere helt nye afsnit, hvilket bl.a. skyldes, at Miljøklagenævnet siden 1. udgave har afsagt en række afgørelser med retningslinjer for de centrale spørgsmål i miljøgodkendelserne, herunder særligt vedrørende anvendelse af BAT og naturvurderingerne.

I forhold til BAT er der således medtaget en hel del nye afgørelser, herunder bl.a. om pligten til at kræve renovation af *eksisterende* staldafsnit i forbindelse med godkendelser af udvidelser (afsnit 3.1.2). Derudover har nævnet afgjort en række sager, hvor der er taget stilling til, hvilke elementer der skal indgå i BAT-redegørelserne, og hvori der er angivet nogle retningslinjer for vurderingerne (afsnit 3.1.1). Endelig har nævnet for de enkelte dyretyper taget stilling til individuelle teknologier - såsom f.eks. præfabrikerede gulve og verandastalde (afsnit 3.1.3).

Ud over BAT har nævnet fortsat linjen fra tidligere i forhold til *habitatvurderingerne* (afsnit 3.2.2) og har derudover truffet en række nye afgørelser om påvirkning af naturbeskyttelseslovens § 3-arealer og anden ammoniakfølsom natur *uden for* Natura 2000-områder med ammoniak fra staldanlægget (afsnit 3.2.3.3). Medtaget i 2. udgave er også en række afgørelser om randpåvirkningen fra markerne til sårbar natur - søer - (afsnit 3.2.3.4) og om sikring af grundvandet (3.2.6).

I forhold til nabogener er der i notatet nu medtaget en række illustrative afgørelser om transport (afsnit 3.3.4), affald (afsnit 3.3.2.2) og lugt (afsnit 3.3.2.1).

Også almene forhold i godkendelserne, dvs. forhold der ikke er tæt knyttet til miljøvurderingerne, har siden første udgave givet lejlighed til en række afgørelser. Notatet indeholder f.eks. afgørelser om spørgsmålene om godkendelse af et samlet anlæg eller to anlæg hver for sig (afsnit 2.4) og om biaktiviteter (afsnit 6.2), såsom halmfyr eller biogasanlæg. Derudover er der nye afgørelser om bagatelgrænsen for godkendelsespligt (afsnit 2.1.2), og om vilkår der allerede følger af lovgivningen (afsnit 4.2.1).

Endelig har nævnet haft lejlighed til at følge op på sin praksis vedrørende opførelse af bygninger i det åbne land - herunder særligt omkring udformning og beplantning (afsnit 3.4.2).

2. GODKENDELSESPLIGTENS OMFANG - FORMELLE KRAV

2.1 Godkendelsespligt og bagatelgrænse

2.1.1 Hvilke anlæg er godkendelsespligtige?

Godkendelsespligt (eller krav om tilladelse) efter husdyrgodkendelseslovens §§ 10, 11 og 12 omfatter i udgangspunktet enhver etablering og enhver udvidelse eller ændring af husdyrbruget, som kan medføre forøget forurening. Også ændringer i eller tilføjelser til bedriftens anlæg er godkendelsespligtige, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 13f. En ændring, der består i nybygning af staldanlæg eller opbevaringsanlæg samt ved renovering af staldanlæg på husdyrbruget, skal derfor betragtes som en godkendelsespligtig ændring.

Opførelse af f.eks. en ny plansilo kræver forudgående miljøgodkendelse eller tilladelse, der dog eventuelt kan gives som tillæg, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 27. april 2009 ([j.nr. 130-00119](#)) samt afsnit 2.3 nedenfor.

Opførelse af klimacontainere, som skal anvendes som stald til smågrise, kan ligestilles med byggeri af nyt staldanlæg og kræver derfor godkendelse efter husdyrgodkendelsesloven, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 26. maj 2009 ([j.nr. 130-00156](#)).

Opførelse eller ændring af halmlade, maskinhal, kornsilo eller malkeanlæg, uden der i øvrigt ændres i staldindretningen, er omfattet af anmeldelsesordningen i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens kapitel 7. Opførelse af en foderlade er omfattet af husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens kapitel 7, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 23. juni 2009 ([j.nr. 130-00064](#)). Ligeledes er opførelse af maskinhus omfattet, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00289](#)).

2.1.2 Bagatelgrænse

Ifølge Miljøklagenævnets praksis gælder der en bagatelgrænse for, hvilke bygningsmæssige ændringer der kræver godkendelse. Alene markante bygningsmæssige ændringer af eksisterende eller allerede ansøgte projekter forudsætter tilladelse eller godkendelse efter loven, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 27. april 2009 ([j.nr. 130-00161](#)).

Miljøklagenævnet har udtalt, at for at en bygningsmæssig ændring ikke medfører godkendelsespligt, skal følgende forhold være opfyldt:

- Ændringen skal være uden betydning for de landskabelige værdier. Ændringen må således alene have en ubetydelig påvirkning af omgivelserne i forhold til landskabelige værdier.
- Ændringen skal være uden betydning i forhold til forureningsmæssige forhold. Det betyder, at ændringen skal være uden betydning i forhold til ammoniakfordampning, lugt, støj, lys, fluegener og lignende.
- Ændringen må ikke have indflydelse på husdyrproduktionens størrelse og sammensætning, herunder husdyrproduktionens staldsystem, samt på husdyrbrugets gødningsopbevaringskapacitet.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 27. april 2009 ([j.nr. 130-00161](#)) fandt nævnet, at en 47 m² tilbygning (der ikke skulle bruges til dyr) til en stald var omfattet af bagatelgrænsen.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 27. april 2009 ([j.nr. 130-00091](#)) udtalte nævnet, at enhver udvidelse af dyreholdet og enhver udvidelse af gødningsopbevaringskapaciteten medfører, at godkendelsespligten indtræder efter husdyrbrugloven.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. maj 2009 ([j.nr. 130-00156](#)) fandt nævnet, at opførelse af 3 klimacontainere (1,4 meter brede og 12 meter lange svarende til et areal på 87 m²), som skal anvendes som stald til smågrise, ikke var omfattet af bagatelgrænsen.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. maj 2009 ([j.nr. 130-00158](#)) fandt nævnet tilsvarende, at en ændring på ca. 900 m² på et projekteret staldanlæg, som var godkendt før husdyrgodkendelseslovens ikrafttræden, men som endnu ikke var opført, ikke kunne karakteriseres som en ubetydelig påvirkning af landskabet.

Af andre ikke-markante bygningsmæssige ændringer kan nævnes afløbsforhold, anden belægning på taget, fangfold, læsserampe, overbrusningsanlæg i stald, redskabsskur (beliggende i tilknytning til eksisterende bebyggelse på husdyrbruget), udleveringsssluse og udskiftning af staldvinduer, jf. Skov- og Naturstyrelsen, nu Miljøstyrelsen, [FAQ nr. 25](#).

Til gengæld er overdækning af en eksisterende *gyllebeholder* blevet anset som godkendelsespligtig, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 22. juni 2009 ([j.nr. 130-00157](#)), men kun

for så vidt angår spørgsmålet om beplantning og fjernelse når beholderen ikke længere er nødvendig for driften.

2.1.2.1 Miljøstyrelsens bemærkninger til afgørelsen, [j.nr. 130-00157](#)

Miljøklagenævnet har i afgørelsen, lagt vægt på, at godkendelsespligten i den pågældende sag alene er begrundet i kravet om varetagelsen af hensynet til de landskabelige værdier på den lokalitet, hvor gyllebeholderen i forvejen er placeret, og at der derfor ikke kan blive tale om at vurdere alternative placeringer, samt at det ansøgte projekt (telt-overdækning af gyllebeholderen) i forureningsmæssig henseende alene har en begrænsende effekt. Det er således bl.a. disse konkrete forhold, som har betydet, at afgørelsen afviger fra det normale, nemlig at når der første gang udløses godkendelsespligt, så skal godkendelsen omfatte hele husdyrbruget, jf. husdyrgodkendelseslovens § 103, stk. 2. Miljøklagenævnet har i flere andre sager truffet afgørelse om, at godkendelsen skal omfatte hele husdyrbruget.

2.2 Tilladelse eller godkendelse - valg af regelsæt (§ 10, §§ 11-12 og § 16)

2.2.1 § 10 overfor §§ 11-12

Efter husdyrgodkendelseslovens § 10, stk. 1, kan kommunalbestyrelsen meddele tilladelse til etablering, udvidelse eller ændring af husdyrbrug for mere end 15 og til 75 dyreenheder.

Er der tale om etablering af et husdyrbrug omfattet af lovens § 10, stk. 1, må denne ikke gennemføres uden forudgående tilladelse, jf. § 10, stk. 2, 1. pkt. Er der tale om udvidelse eller ændring af husdyrbruget på en måde, som kan indebære forøget forurening eller andre virkninger på miljøet, må denne heller ikke gennemføres uden forudgående tilladelse, jf. lovens § 10, stk. 3. Tilladelsesordningen i husdyrgodkendelseslovens § 10 er nærmere beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), s. 21ff.

Kommunalbestyrelsen skal ved vurderingen af, om der skal gives § 10-tilladelse, sikre sig, at ansøgeren har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik, og at husdyrbruget i øvrigt kan drives på stedet uden at påvirke omgivelserne på en måde, som er uforenelig med hensynet til omgivelserne, jf. husdyrgodkendelseslovens § 19.

Kommunalbestyrelsen skal i en § 10-tilladelse fastsætte vilkår, der sikrer,

- 1) at eventuelle gener fra naboer (lugt-, støj-, støv-, flue-, og lysgener, affaldsproduktion mv.), jf. husdyrgodkendelseslovens § 20, begrænses,
- 2) at der ikke sker en øget ammoniakfordampning fra det samlede anlæg, jf. husdyrgodkendelseslovens § 21, og
- 3) at den ansøgte etablering sker under hensyntagen til de landskabelige værdier, jf. husdyrgodkendelseslovens § 22.

Kommunalbestyrelsen skal derudover ved modtagelsen af en § 10-ansøgning vurdere, om det ansøgte vil kunne påvirke miljøet væsentligt. Hvis dette er tilfældet skal kommunalbestyrelsen fastsætte vilkår, som kan imødegå denne forøgede forurening og andre væsentlige virkninger på miljøet, jf. husdyrgodkendelseslovens § 28.

Kommunalbestyrelsens vurdering af det ansøgtes påvirkning af miljøet foretages med udgangspunkt i oplysningerne i ansøgningen. Derudover kan kommunalbestyrelsen indhente yderligere nødvendige oplysninger, herunder oplysninger fra ansøgeren, samt eventuelt indgå i en dialog med ansøgeren om en alternativ placering, indarbejdning af yderligere forureningsbegrænsende foranstaltninger o.l.

Hvis kommunalbestyrelsen på baggrund heraf vurderer, at det ansøgte vil have væsentlige virkninger på miljøet, som ikke kan afbødes med vilkår, skal kommunalbestyrelsen meddele afslag på ansøgningen, jf. husdyrgodkendelseslovens § 32.

I to afgørelser af 26. marts 2009, [j.nr. 130-00057](#) og [j.nr. 130-00059](#), har Miljøklagenævnets flertal tiltrådt en kommunes vurdering, hvorefter der ikke var mulighed for at opstille tilstrækkelige vilkår til at afbøde en væsentlig forurening fra virksomheden. Der var derfor korrekt meddelt et afslag, idet sagen i stedet skulle behandles efter lovens § 11.

Udgangspunktet er, at § 10-sager skal afgøres på baggrund af de oplysninger, som kommunen har fra ansøgningskemaet med de supplerende oplysninger, der tilvejebringes i dialog mellem ansøgeren og kommunen.

Hvis det viser sig, at der ikke ud fra disse oplysninger kan fastsættes konkrete og tilstrækkelige vilkår, men at fastsættelse af vilkår derimod vil kræve en samlet miljøteknisk bedømmelse af hele husdyrbruget, træffer kommunalbestyrelsen afgørelse om afslag på § 10-tilladelse og informerer ansøgeren om, at såfremt han eller hun ønsker at fortsætte

sagsbehandlingen, skal det ansøgte behandles som en ansøgning efter § 11, jf. husdyrgodkendelseslovens § 32.

Hvis kommunalbestyrelsen på forhånd vurderer, at indgivelse af en ansøgning efter § 11 vil være udsigtsløs, f.eks. fordi det ansøgte under alle omstændigheder - uanset fastsættelse af vilkår - ikke vil kunne drives i overensstemmelse med husdyrgodkendelseslovens § 19, skal kommunalbestyrelsen i forbindelse med et afslag på en § 10-ansøgning samtidig vejlede ansøgeren herom. Forholdet mellem husdyrgodkendelseslovens §§ 10 og 11 er beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), på side 13-14.

2.2.2 § 10, 11 og 12 overfor § 16

Der kan ikke i forbindelse med en godkendelse efter § 10, § 11 eller § 12 stilles vilkår gældende for tredjemand. Sådanne skal først godkendes efter husdyrgodkendelseslovens § 16, jf. bestemmelsens stk. 2

Et eksempel herpå findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00184](#)), hvor en kommune af hensyn til bilag IV-arters levesteder havde stillet krav om 10 m dyrkningsfri bræmme uden om en mose. Nævnet udtalte følgende:

"Mosen, hvor der er fastsat vilkår om 10 meter bræmmer om, er beliggende på tredjemandsarealer. Såfremt en kommune ønsker at fastsætte vilkår til tredjemandsarealer udover afsat mængde og hvilke markarealer husdyrgødningen må udbringes på, skal kommunen godkende arealerne efter husdyrbruglovens § 16."

Nævnet ophævede herefter vilkåret.

2.3 Samlet godkendelse eller tillæg til eksisterende miljøgodkendelse ved udvidelse/ændring

Ved udvidelser eller ændringer af eksisterende husdyrbrug omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 1, hvor udvidelsen eller ændringerne foretages på en måde, som kan indebære forøget forurening eller andre virkninger på miljøet, skal udvidelsen eller ændringerne godkendes af kommunalbestyrelsen, jf. husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 3. Dette gælder både i det tilfælde, hvor husdyrbruget i forvejen er meddelt godkendelse efter husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 2, og i tilfælde hvor husdyrbruget er meddelt miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven.

Godkendelsen kan gives i form af et tillæg til den eksisterende godkendelse meddelt efter § 12, stk. 2, eller til den eksisterende miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven.

Hvis der er tale om en udvidelse/ændring af et husdyrbrug, der er godkendt efter miljøbeskyttelsesloven, men endnu ikke er godkendt efter husdyrgodkendelsesloven, kan godkendelsen kun gives i form af et tillæg, hvis ændringen/udvidelsen kan adskilles fra den eksisterende produktion.

Dette er fastslået af Miljøklagenævnet i to afgørelser af 31. marts 2009, [j.nr. 130-00176](#) og [j.nr. 130-00163](#), og en afgørelse af 15. maj 2009, [j.nr. 130-00073](#)¹:

I sagerne tog Miljøklagenævnet stilling til, om en udvidelse eller ændring af et eksisterende husdyrbrug, som var miljøgodkendt efter miljøbeskyttelsesloven, men endnu ikke efter husdyrgodkendelseslovens godkendelsesordning, kunne ske som et tillæg til den eksisterende miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven, jf. husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 3, eller om der skulle stilles krav om, at godkendelsen skulle omfatte hele anlægget samt bedriftens arealer, jf. husdyrgodkendelseslovens § 103, stk. 2.

Miljøklagenævnet fandt med henvisning til forarbejderne til husdyrgodkendelsesloven, at godkendelsen af udvidelsen eller ændringen kunne ske som et tillæg til den eksisterende miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven, jf. husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 3.

Miljøklagenævnet fastslog dog samtidig, at det er en betingelse for, at godkendelsen kan gives i form af et tillæg til en eksisterende miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven, at ændringen/udvidelsen kan adskilles fra den eksisterende produktion.

I de konkrete sager fandt Miljøklagenævnet, at kommunen ikke havde taget stilling til, om udvidelsen kunne adskilles fra den eksisterende, og sagerne blev derfor hjemvist, jf. mere herom nedenfor.

Kommunalbestyrelsen skal derfor ved vurderingen af en ansøgning om ændring/udvidelse af et husdyrbrug, der i forvejen er godkendt efter miljøbeskyttelsesloven, tage stilling til, om ændringen/udvidelsen kan adskilles fra den eksisterende produktion.

Miljøklagenævnet har endvidere lagt vægt på, om udvidelsen var omfattende.

¹ Tilsvarende Miljøklagenævnets afgørelse af 26. juni 2009 (j.nr. 130-00338).

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. maj 2009 ([j.nr. 130-00157](#)) lagde nævnet bl.a. vægt på, at en udvidelse var af omfattende karakter. Udvidelsen kunne ikke godkendes som et tillæg. Udvidelsen bestod bl.a. i etablering af en ny slagtekyllingestald, tilbygning til halmlade og opførelse af silo.

Henset til, at det ved vedtagelsen af husdyrgodkendelsesloven var forudsat, at så mange sager som muligt skulle afgøres efter reglerne i husdyrgodkendelsesloven, må adgangen til at give en godkendelse som et tillæg være relativt snæver, således at der for de udvidelser/ændringer af husdyrbrug, der ikke i forvejen er godkendt efter husdyrgodkendelsesloven men efter miljøbeskyttelsesloven, og hvor udvidelsen/ændringen ikke klart kan adskilles fra den eksisterende produktion, kræves en godkendelse af hele husdyrbruget.

Hvis kommunalbestyrelsen vurderer, at det ikke er muligt at adskille forureningen fra udvidelsen/ændringen fra forureningen fra den eksisterende produktion, skal sagen behandles som en ansøgning om en ny samlet godkendelse efter husdyrgodkendelseslovens § 12, jf. § 103, stk. 2.

Et eksempel herpå findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 31. marts 2009, [j.nr. 130-00163](#):

I sagen fandt Miljøklagenævnet, at en kommune ved behandlingen af en ansøgning om udvidelse af et husdyrbrug godkendt efter miljøbeskyttelsesloven ikke havde taget stilling til, om udvidelsen kunne adskilles fra den eksisterende produktion. Da udvidelsen efter Miljøklagenævnets konkrete vurdering måtte anses som havende en så omfattende karakter, at den ikke kunne adskilles fra den eksisterende produktion og dermed ikke godkendes som et tillæg til den eksisterende miljøgodkendelse efter miljøbeskyttelsesloven, blev sagen hjemvist til fornyet behandling i kommunen. Udvidelsen bestod i en lovliggørelse af en ikke-godkendt udvidelse af en løsdriftsstald samt godkendelse af en øget mælkekvægbesætning fra 416,6 DE til 500 DE, foruden etablering af en ny gyllebeholder ved driftens driftsbygninger, etablering af ny gyllebeholder i det åbne land 3,5 km fra driftsbygningerne, opførelse af ny plansilo samt møddingplads.

I en tilsvarende sag ([j.nr. 130-00176](#)) fandt Miljøklagenævnet, at en kommune ved behandlingen af en ansøgning om udvidelse ikke havde taget stilling til, om udvidelsen kunne adskilles fra den eksisterende produktion. Da udvidelsen efter Miljøklagenævnets konkrete vurdering måtte anses som omfattende, idet den vedrørte en øget svineavlproduktion fra 266,8 DE til 378,8 DE, opførelsen af to nye stalde på 5.100 m², omlægning og flytning af produktionen i de eksisterende staldbygninger samt opførelsen af en ny gyllebeholder på

4.000 m³, og samtidig ikke kunne adskilles fra den eksisterende produktion, fandt Miljøklagenævnet, at godkendelsen ikke kunne gives som et tillæg til den eksisterende godkendelse, hvorefter sagen blev hjemvist til fornyet behandling i kommunen.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. juni 2009 ([j.nr. 130-00338](#)) fandt Miljøklagenævnet, at forureningen fra selve udvidelsen af et svinebrug fra 285,3 DE til 324,5 DE, hvor der ikke samtidig blev etableret nye staldbygninger, ikke kunne adskilles fra forureningen fra den eksisterende virksomhed, hvorfor godkendelsen ikke kunne meddeles kun for udvidelsen, men at der derimod skulle foretages en godkendelse af bedriftens samlede anlæg og arealer.

Hvis der er tale om udvidelser eller ændringer af husdyrbrug omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 11, stk. 3, eller § 12, stk. 3, kan disse ikke godkendes, såfremt der ved en samlet vurdering af hele husdyrbruget vurderes at være væsentlige virkninger på miljøet, jf. § 9, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 294 af 31. marts 2009 om tilladelse og godkendelse m.v. af husdyrbrug (husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen).

Ved en godkendelse af en udvidelse/ændring meddelt som et tillæg til en eksisterende godkendelse efter husdyrgodkendelsesloven eller miljøbeskyttelsesloven, kan det være nødvendigt at stille skærpede krav til eksempelvis ammoniaktabet eller lugtgener. Kommunalbestyrelsen kan derfor tage vilkår op for hele husdyrbruget og tilpasse godkendelsen i forhold til den eksisterende godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven.

Godkendelser af ændringer/udvidelser skal i givet fald også omfatte husdyrbrugets arealer.

2.4 Ét samlet eller flere selvstændige anlæg - anlægsbegrebet

I 2006-vejledningen fra Skov- og Naturstyrelsen, side 56, er det beskrevet, hvordan kommunalbestyrelsen skal tage stilling til, om flere anlæg til husdyrproduktion skal godkendes som eet samlet anlæg. Det er f.eks. de situationer, hvor én eller flere landmænd ejer forskellige anlæg, som ikke kan drives eller vurderes uafhængigt af hinanden. I de situationer skal der meddeles en samlet godkendelse, uanset om det alene er det ene "anlæg", der er *ansøgt* om godkendelse til.

Et af de primære kriterier er selvsagt afstanden mellem ejendommens forskellige bygninger og anlæg, herunder om det, der ønskes godkendt, kan adskilles produktionsmæssigt

og vurderingsmæssigt fra øvrige anlæg. Det følger af Miljøklagenævnets faste praksis - også efter miljøbeskyttelsesloven - at ejerforhold er underordnede, hvis anlæggene ikke kan adskilles i produktions- og vurderingsmæssig henseende.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 10. juli 2009 ([j.nr. 130-00060](#)) fandt nævnet, at en gyllebeholder, som en planteavlsvirksomhed ønskede at etablere 9 meter fra en eksisterende gyllebeholder på et husdyrbrug ikke kunne vurderes som et selvstændigt anlæg, og etableringen krævede derfor, at hele anlægget blev miljøgodkendt efter husdyrgodkendelsesloven. Ved vurderingen af, at gyllebeholderen krævede en miljøgodkendelse, lagde nævnet vægt på, at bl.a. lugtemissionen og støj i forbindelse med transport til og fra gyllebeholderen, ikke kunne adskilles fra det eksisterende husdyrbrug. Det var underordnet, at gyllebeholderen og husdyrbruget var undergivet forskelligt ejerskab.

Hvis én ansøger anmoder om godkendelse af flere anlæg, der ligger i relativt stor afstand fra hinanden skal kommunen vurdere, om der er grundlag for at kræve disse godkendt hver for sig.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 15. september 2009 ([j.nr. 130-00229](#)) fandt nævnet, at to anlæg, der var placeret på samme ejendomme, men med en afstand af 1,8 km, ikke kunne betragtes som ét samlet anlæg. De generelle krav om reduktion af ammoniakemissionen kunne således ikke beregnes samlet for de to anlæg.

2.4.1 Miljøstyrelsens bemærkninger til afgørelsen, [j.nr. 130-00229](#)

Miljøstyrelsen tolker reglerne om godkendelsens omfang således, at en godkendelsespligtig ændring eller udvidelse på et anlæg til husdyrproduktion under alle omstændigheder også udløser krav til godkendelse af eventuelle flere anlæg på samme ejendomme, uanset afstanden mellem disse anlæg og uanset om de er teknisk og forureningsmæssigt forbundet. Dermed vil begge anlæg også kunne indgå i opfyldelsen af det generelle ammoniakreduktionskrav, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3. Kun når anlæggene er placeret på forskellige ejendomme, skal kommunen vurdere, om anlæggene skal godkendes samlet, jf. husdyrgodkendelseslovens § 13.

3. VURDERING AF VIRKSOMHEDEN

3.1 Virksomhedens anvendelse af bedste tilgængelige teknik (BAT)

3.1.1 Krav til ansøgning, vurdering og vilkår om BAT

3.1.1.1 *Generelt*

Kommunalbestyrelsen skal ved vurderingen af en ansøgning om godkendelse efter §§ 11, 12 og 16 sikre sig, at ansøgeren har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik (BAT), jf. husdyrgodkendelseslovens § 19, nr. 1, og husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 7, stk. 1.

BAT skal i alle tilfælde anvendes med henblik på at nedbringe den samlede miljømæssige belastning af omgivelserne. Kommunalbestyrelsen skal således i alle sager påse, at husdyrbruget anvender teknik, der kan anses som BAT, også i tilfælde hvor mindre omkostningskrævende foranstaltninger ville være tilstrækkelige til at opfylde det beskyttelsesniveau, der er fastlagt i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen. Krav om anvendelse af BAT kan således betyde, at næringsstoffab eller anden forurening bringes ned under beskyttelsesniveauet. Kravet er derfor også uafhængigt af, om produktionen vil påvirke særligt sårbare områder eller ej.

Vurderingen af hvilke krav der kan stilles til det enkelte husdyrbrug, afhænger af den pågældende virksomhedstype. Det vil sige, at der bl.a. kan tages hensyn til virksomhedens størrelse, og om der er tale om en ny eller bestående virksomhed. Fastlæggelsen af BAT er generaliseret i den forstand, at vurderingen foretages i forhold til, hvad der er almindeligt opnåeligt i forhold til branchen. Der kan derfor bl.a. ikke tages hensyn til den enkelte landmands økonomiske forhold.

3.1.1.2 *Vidensgrundlag*

Ved vurderingen af, om et husdyrbrug omfattes af husdyrgodkendelseslovens §§ 11 og 12 lever op til kravet om anvendelse af BAT, bør ansøgers redegørelse og kommunens vurdering bl.a. tage udgangspunkt i de oplysninger om BAT, der fremgår af, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 26. juni 2009 ([j.nr. 130-00338](#)):

- 1) Miljøstyrelsens BAT-blade,

- 2) Landscentrets BAT-byggeblade samt
- 3) Europa-Kommissionens BAT-reference-dokument (BREF-dokumentet) for Svine og Fjerkræavl.

Miljøstyrelsens BAT-blade beskriver relevante teknologier, der bør tages i betragtning, når kommunen skal vurdere, hvad der i de konkrete tilfælde skal betegnes som BAT. BAT-bladene kan også bruges af ansøgere som inspiration til at vælge de miljømæssigt bedste tilgængelige teknologier. Det er i den forbindelse vigtigt at pointere, at Miljøstyrelsens BAT-blade ikke er udtømmende beskrivelser af alle tekniske, miljømæssige og økonomiske muligheder, anden relevant teknisk og miljømæssig valid dokumentation både kan og bør inddrages. At der er lavet et BAT-blad for en specifik teknologitype betyder derfor ikke nødvendigvis, at kommunens samlede BAT-emissionskrav skal følge emissionsniveauet for de beskrevne teknologier.

Det samme gælder de såkaldte BAT-byggeblade, der i 2004/05 blev udarbejdet af Landscentret for Skov- og Naturstyrelsen. Disse BAT-byggeblade indeholder stadig valid teknisk og miljømæssig information, jf. også Miljøklagenævnets afgørelse af 27. august 2009 ([j.nr. 130-00208](#)), om end de økonomiske betragtninger udelukkende tager udgangspunkt i et brug på 250 DE.

3.1.1.3 Krav til ansøgning

Det skal pointeres, at det står landmanden frit for at vælge de miljøteknologier og staldsystemer, der passer ham bedst. Men emissionerne må i sidste ende ikke overstige det emissionsniveau for den pågældende forureningsparameter, som kommunen konkret vurderer, er det bedste tilgængelige. Det er i den sammenhæng ikke efter nævnets faste praksis tilstrækkeligt, at kommunen blot konstaterer, at de i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3 og 4 fastsatte beskyttelsesniveauer er overholdt, jf. f.eks. nævnets afgørelse af 29. juni 2009 ([j.nr. 130-00181](#))

Ud fra det kommunale emissionsniveau for de pågældende parametre vælger landmanden frit, hvilke teknologier han/hun vil tage i anvendelse for at efterkomme det pågældende emissionsniveau, idet landmanden samtidigt i forhold til de enkelte forureningsparametre skal redegøre for de til- og fravalg af teknologi, der er foretaget i hele produktionskæden fra foder til udbringning af husdyrgødning. BAT-redegørelsen for de enkelte parametre

skal, jf. nævnets afgørelse af 10. september 2009 ([j.nr. 130-00482](#))², i relevant omfang indeholde følgende delelementer:

- 1) management,
- 2) foder,
- 3) staldindretning,
- 4) forbrug af vand og energi,
- 5) opbevaring/behandling af husdyrgødning
- 6) udbringning af husdyrgødning³.

Omfanget af denne redegørelse vil klart variere med brugets størrelse og der bør i den forbindelse særligt differentieres mellem § 11 og § 12 brug, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 46. Bemærkningen i Miljøstyrelsens FAQ nr. 56 om, at ansøgers BAT-redegørelse for § 11-brugene kun skal relateres til områder, hvor der er udfærdiget BAT-blade, er dog ikke fuldt tilstrækkelig. Manglende redegørelse for BAT fra ansøgeren og manglende vurdering heraf fra kommunen anses af Miljøklagenævnet som en væsentlig mangel, der kan medføre, at sagen hjemvises til fornyet behandling, jf. f.eks. Miljøklagenævnets afgørelse af 26. juni 2009 ([j.nr. 130-00338](#)).

3.1.1.4 Vurdering og vilkår

Som nævnt skal emissionerne fra det ansøgte anlæg⁴ i sidste ende ligge under det emissionsniveau for den pågældende forureningsparameter, som kommunen konkret vurderer, er det bedste tilgængelige. Det er i den sammenhæng ikke efter nævnets faste praksis tilstrækkeligt, at kommunen blot konstaterer, at de i husdyrgødkendelsesbekendtgørelsens bilag 3 og 4 fastsatte beskyttelsesniveauer er overholdt, jf. f.eks. nævnets afgørelse af 29. juni 2009 ([j.nr. 130-00181](#))

I forlængelse heraf tager Miljøstyrelsens vejledende BAT-standardvilkår primært udgangspunkt i ét samlet emissionsvilkår for de relevante forureningsparametre for hele anlægget. Ved fastsættelsen af dette vejledende emissionsniveau er samtlige relevante miljøteknologier i hele kæden fra foder til opbevaring af husdyrgødning vurderet samlet ud fra deres tekniske og økonomiske tilgængelighed.

² Se afgørelse af 18. juni 2009 (j.nr. 130-00136) og af 11. juni 2009 (j.nr. 130-00114).

³ Emissionen fra udbringning indgår ikke i emissionsniveauet for anlægget.

⁴ Idet der tages hensyn til bemærkningerne i 3.1.2. om eksisterende anlæg.

På den baggrund fastsætter kommunen i godkendelsen relevante drifts-, indretnings- og kontrolvilkår for de valgte teknologier. Det skal fremgå udtrykkeligt af miljøgodkendelsen, at kommunen konkret har vurderet, om det pågældende husdyrbrug opfylder lovens krav om anvendelse af BAT, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 26. august 2009 ([j.nr. 130-00208](#)).

3.1.1.5 Miljøstyrelsens bemærkninger til kommunens vurdering og vilkårsstillelse

Det er, som før nævnt, ansøger, der frit vælger, hvilke teknologier han/hun vil bruge for at overholde BAT-emissionsniveauet. Kommunen kan derfor ikke kræve anvendelse af bestemte foder-, stald-, opbevaringsteknologier osv. Der bør dog i kommunens vurdering tages hensyn til evt. større vekselvirkninger mellem de enkelte forureningsparametre, idet landmandmandens valg af visse typer af teknologier samlet set kan medføre en betydelig øget udledning af klimagasser opgjort som CO₂-ækvivalenter.⁵ Som metodemæssig inspiration til disse betragtninger kan bl.a. henvises til Miljøstyrelsens nyligt offentliggjorte livscyklus-analyser af visse miljøeffektive landbrugsteknologier ([Miljøprojekt 1298](#)).

Fremadrettet kan det samlet set efter Miljøstyrelsens opfattelse konkluderes, at ved formuleringen af BAT-vilkår, bør kommunen for alle nye stalde fremover lægge Miljøstyrelsens kommende BAT-standardvilkår til grund for emissionsvilkårene og derefter stort set udelukkende centrere indsatsen om at formulere BAT-vilkårene for evt. eksisterende stalde jf. nedenstående.

3.1.2 BAT for de eksisterende stalde mv.

Kravet om BAT gælder for så vidt både for eksisterende og nyetablerede dele af anlægget, når der søges om godkendelse til en ændring eller udvidelse.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. august 2009 ([j.nr. 130-00208](#)) fandt nævnet bl.a., at krav om tømning af gyllerender 2 gange ugentligt i en ansøgt nyetableret minkhal måtte anses som BAT, og at dette vilkår også skulle omfatte de eksisterende minkhaller.

⁵ Selvom de valgte teknologier begrænser f.eks. ammoniakemissionen til niveauet for BAT, kan kommunen vurdere, at BAT-kravet ikke er opfyldt, hvis teknologierne i væsentligt omfang øger energiforbruget.

Efter nævnets faste praksis skal der i en miljøgodkendelse foranlediget af en ændring eller udvidelse fastsættes en rimelig frist til at imødekomme BAT-krav for de eksisterende dele af anlægget, jf. bl.a. Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00007](#))⁶. En rimelig tidsfrist for, hvornår eksisterende staldafsnit skal leve op til kravet om BAT vil f.eks. kunne være det tidspunkt, hvor de eksisterende staldafsnit næste gang skal gennemgribende renoveres, jf. Miljøstyrelsens FAQ nr. 57 og Miljøklagenævnets afgørelse af 15. september 2009 ([j.nr. 130-00229](#)).

Kravet om vurdering af BAT er en godkendelsesbetingelse, og der kan ikke stilles vilkår om, at ansøger løbende selv skal holde staldene opdateret i relation til BAT, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 9. september 2009 ([j.nr. 130-00282](#)). En ajourføring skal i stedet ske i takt med revurdering af godkendelserne.

3.1.3 Særlige BAT-afgørelser for de enkelte dyretyper

3.1.3.1 *Kvæg*

I Miljøklagenævnets afgørelse af 15. september 2009 ([j.nr. 130-00229](#)) om et § 12-kvægbrug havde ansøgeren valgt en indrette en ny sengestald med spalter og skraber. Nævnet udtalte hertil:

"Miljøklagenævnet kan oplyse, at der for stalde til malkekøer findes BAT- byggeblade til præfabrikerede drænede gulve og svovlsyrebehandling af kvæggylle. Ansøger ønsker i kvægstaldene, at etablere sengestald med spalter og skraber. Ansøger har ikke beskrevet, hvorfor ansøger har fravalgt BAT-teknologien: Præfabrikerede drænede gulve.

Miljøklagenævnet finder, at det i ansøgningen beskrevne nye byggeri på Hvidhøjvej 21 skal overholde husdyrbruglovens BAT-krav, og at ansøgningen og kommunens vurderinger heraf også skal tage stilling til fravalg af teknologier. Ammoniakfordampningen fra staldanlægget skal som minimum svare til præfabrikerede drænede gulve eller svovlsyrebehandling af kvæggylle, men andre teknikker kan benyttes, hvis det kan dokumenteres, at de valgte teknikker fører til mindst samme miljømæssige effekt.

⁶ Se endvidere Miljøklagenævnets afgørelse af 11. juni 2009 (j.nr. 130-00102), afgørelse af 26. juni 2009 (j.nr. 130-00338), Miljøklagenævnets afgørelse af 27. august 2009 (j.nr. 130-00208), afgørelse af 9. september 2009 (j.nr. 130-00282), og afgørelse af 10. september 2009 (j.nr. 130-00482).

Thisted Kommune skal således ved sagens fornyede behandling sikre sig, at ammoniakfordampningen ikke overstiger ammoniakfordampning svarende til præfabrikerede drænede gulve eller svovlsyrebehandling af kvæggylle."

Svovlsyrebehandling af kvæggylle er ikke godkendt til brug i bedrifter, der har autorisation som økologisk virksomhed. Det medfører dog ikke, at disse ikke skal leve op til et niveau svarende til præfabrikerede, drænede gulve, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 30. september 2009 ([j.nr. 130-00322](#)).

En ansøger er, som det fremgår af afsnit 3.1.1, naturligvis ikke forpligtet til at følge de relevante BAT-blade, men det forudsættes, at ansøgeren indgående beskriver, hvorfor ansøger har valgt den pågældende teknologi, og at ansøgeren dokumenterer, at de valgte teknikker fører til mindst samme miljømæssige effekt som kommunen har vurderet at være BAT-nivauet for den pågældende forureningsparameter.

Fra praksis kan nævnes:

I Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) fandt nævnet, at anvendelsen af præfabrikerede gulve ved bygning af et nyt staldafsnit til en kostald, jf. BAT-byggeblad 107.04.51, og installering af skraberanlæg i stedet for forsøringsanlæg var i overensstemmelse med kravet om anvendelse af BAT.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 26. august 2009 ([j.nr. 130-00208](#)) fandt nævnet, at præfabrikerede drænede gulve, jf. BAT-byggeblad 107.04-51, eller gylleforsuring er BAT.

I nævnets afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00184](#)) fandt nævnet, at BAT-byggebladet om præfabrikerede drænede gulve i kvægstalde ikke kan fraviges af dyrevelfærdsmæssige grunde.

3.1.3.2 Staldindretning - Svin

Miljøklagenævnet har i afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00136](#)) udtalt, at nævnet ikke betragter det som BAT, at der i den nye stald etableres drænet gulv med spalter, uden at der etableres gylleforsuring, da drænet gulv med spalter har højere ammoniakfordampning end fast gulv med spalter.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00007](#)) fandt nævnet, at en oplysning i miljøgodkendelsen om, at en reduktion af den samlede emission af ammoniak

ville ske ved etablering af svovlsyreforsuringsanlæg i en stald med fulddrænede gulve, ikke var tilstrækkeligt til at forebygge og begrænse forureningen i overensstemmelse med BAT. Det anførte om etablering af forsuringsanlæg i staldanlæggene burde således være præciseret med vilkår om kontrol med henblik på sikring af optimal drift af forsuringsanlægget, hvilket efter nævnets opfattelse indebærer, at emissionen af ammoniak fra virksomhedens staldanlæg reduceres med 70 % i mindst 8760 timer om året.

Miljøklagenævnet lagde således vægt på, at kommunen ikke havde stillet tilstrækkelige vilkår om kontrol til at sikre optimal drift af forsuringsanlægget, herunder også til at sikre, at der ikke skete sammenblanding af almindeligt produceret gylle med det forsurede gylle og at der ikke skete afledning af vaskevand fra vask af stalde til gyllebeholder med forsuret gylle.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 30. september 2009 ([j.nr. 130-00552](#)) udtalte nævnet, at nævnet anser BAT-niveauet for gulvprofilen til slagtesvin som et niveau svarende til anvendelse af BAT-byggeblad nr. 106.04-52 fra Dansk Landbrug (delvis spaltegulv med 25- 49 % fast gulv).

3.1.3.3 Miljøstyrelsens bemærkninger til afgørelsen [j.nr. 130-00136](#)

Til Miljøklagenævnets afgørelse ([j.nr. 130-00136](#)), bemærker Miljøstyrelsen, at det emissionsniveau, som kan opnås ved anvendelsen af BAT, ikke skal opnås ved hjælp af en bestemt teknik eller teknologi. Kravet om BAT ville således kunne opfyldes ved etablering af drænet gulv med spalter i den nye stald uden etablering af gylleforsuring, men med brug af en anden teknik eller teknologi, hvorved emissionen begrænses til et tilsvarende niveau. I den senere afgørelse ([j.nr. 130-00229](#)) har nævnet udtalt at "ammoniakfordampningen fra staldanlægget skal som minimum svare til præfabrikerede drænede gulve eller svovlsyrebehandling af kvæggylle, men andre teknikker kan benyttes, hvis det kan dokumenteres, at de valgte teknikker fører til mindst samme miljømæssige effekt." Der er herved ikke taget stilling til, om der p.t. findes andre teknikker eller teknologier, som vil kunne begrænse emissionen i tilstrækkelig grad.

3.2 Virksomhedens påvirkning af den omgivende natur

3.2.1 Indledning

Kommunalbestyrelsen skal ved vurderingen af en ansøgning om tilladelse efter husdyrgodkendelseslovens § 10 eller godkendelse efter §§ 11, 12 og 16 sikre sig, at husdyrbruget kan drives på stedet uden at påvirke omgivelserne på en måde, som er uforenelig med hensynet til omgivelserne, jf. husdyrgodkendelseslovens § 19. Kommunalbestyrelsen skal meddele afslag på en ansøgning om tilladelse eller godkendelse, hvis § 19 ikke er opfyldt, jf. husdyrgodkendelseslovens § 31.

Husdyrgodkendelseslovens § 23 fastslår herudover, at kommunalbestyrelsen ved vurderingen af en ansøgning om godkendelse efter § 11 og § 12 skal varetage hensynet til beskyttelse af jord, grundvand, overfladevand og natur med dens bestande af vilde planter og dyr og deres levesteder, herunder områder der er udpeget som internationalt naturbeskyttelsesområde, områder beskyttet mod tilstandsændringer (områder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3) og områder udpeget som særligt sårbare over for næringsstofpåvirkning.

Kommunalbestyrelsen kan i en godkendelse efter husdyrgodkendelseslovens §§ 11 eller 12 fastsætte yderligere vilkår, der er nødvendige for at sikre, at de hensyn, der er nævnt i husdyrgodkendelseslovens § 23, varetages, jf. husdyrgodkendelseslovens § 29, stk. 2.

3.2.2 Habitatvurderingen: Påvirkning af Natura 2000-områder

3.2.2.1 *Indledning*

Kommunalbestyrelsen skal efter husdyrgodkendelseslovens § 23, nr. 2, bl.a. varetage hensynet til beskyttelse af områder, der er beskyttet mod tilstandsændringer, fredet, udpeget som internationalt naturbeskyttelsesområde eller udpeget som særligt sårbart over for næringsstofpåvirkning.

Ud over forpligtelserne efter husdyrgodkendelsesloven skal kommunen sikre, at tilladelse eller godkendelse vil være i overensstemmelse med habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 1 og 2. I bl.a. Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) redegør nævnet overordnet for kommunens forpligtelser til at vurdere indvirkningen på Natura 2000-områder i overensstemmelse med habitatreglerne:

"Før der træffes afgørelse om tilladelse eller godkendelse [...], skal der i følge habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 1, jf. § 8, stk. 7, nr. 6, foretages en konsekvensvurdering af projektets virkning på det udpegede Natura 2000-område, herunder om projektet kan antages at påvirke området væsentligt. Hvis projektet vurderes at ville påvirke Natura-2000-området væsentligt, skal der foretages en nærmere konsekvensvurdering under hensyn til bevaringsmålsætningen for det pågældende område, jf. habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 2. Vil projektet skade Natura 2000-området, kan der ikke meddeles godkendelse til det ansøgte. [...]

[I Waddenzee-dommen fra EF-Domstolen] er der fastlagt principper for habitatvurderinger. I dommen fastslås således, at gennemførelse af en nærmere konsekvensvurdering af et projekts miljøpåvirkning af et EF-habitatområde er betinget af, at der foreligger sandsynlighed eller risiko for, at projektet vil påvirke habitatområdet væsentligt (præmis 43), at en konsekvensvurdering skal gennemføres, hvis det ikke på baggrund af objektive kriterier kan udelukkes, at projektet i sig selv eller i sammenhæng med andre planer eller projekter kan påvirke habitatområdet væsentligt (præmis 45), og at et projekt anses for at kunne påvirke et habitatområde væsentligt, når projektet risikerer at skade områdets bevaringsmålsætning (præmis 49).

Ifølge dommens præmis 61 indebærer en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, at alle de aspekter af et projekt, som i sig selv eller i sammenhæng med andre planer eller projekter kan påvirke bevaringsmålsætningen, skal identificeres før projektets godkendelse under hensyn til bedste videnskabelige viden på området, og der kan kun meddeles godkendelse af et projekt, hvis miljømyndigheden ud fra konklusionen på konsekvensvurderingen har opnået vished for, at projektet ikke har skadelige virkninger på habitatområdets integritet. En sådan vished er opnået, når det ud fra et videnskabeligt synspunkt uden rimelig tvivl kan fastslås, at der ikke er sådanne virkninger."

Ved habitatvurderingen - dvs. vurderingen af, om et Natura 2000-område påvirkes væsentligt - skal kommunen derfor

- 1) tage stilling til, om området påvirkes væsentligt,
- 2) i givet fald gennemføre en konsekvensvurdering.

Beskyttelsesniveauerne for ammoniak, fosfor og nitrat i bekendtgørelsens bilag 3 angår væsentlighedsvurderingen (nr. 1), men kan ikke stå alene, jf. mere herom neden for under afsnit 3.2.2.2 og 3.2.2.4.

Miljøklagenævnet har således gentagne gange udtalt, at beskyttelsesniveauet i bilag 3 ikke i sig selv dokumenterer, at et Natura 2000-område ikke påvirkes væsentligt⁷. Kommunen kan ikke i forbindelse med en eventuel klagebehandling indsende redegørelser herfor til Miljøklagenævnet og derved rette op på den manglende redegørelse i selve afgørelsen, jf. afgørelse af 11. juni 2009 ([j.nr. 130-00102](#)).

Ifølge habitatbekendtgørelsens § 10, stk. 1, kan myndighederne, når der foreligger bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser fravige beskyttelseshensynet til et habitatområde. Reglen kan ikke bruges i relation til husdyrbrug, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00007](#)).

3.2.2.2 Miljøbelastning med nitrat og fosfor

Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen bestemmer, at der ved væsentlige virkninger på miljøet som udgangspunkt skal forstås, at det beskyttelsesniveau for ammoniak, lugt, fosfor og nitrat, der er fastlagt i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3, overskrides, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 9, stk. 3, 1. pkt.. Hvis niveauerne ikke kan overholdes, skal der meddeles et afslag, jf. § 9, stk. 1 og 2.

Det er derfor for det første obligatorisk, at der foretages en vurdering af påvirkningen af eventuelle nærliggende Natura 2000-områder, når husdyrbruget har udbringningsarealer, der afvander dertil, og der skal i miljøgodkendelsen redegøres for, om kravene til begrænsning af forurening fra fosfor og nitrat (bilag 3, punkt C og D) er overholdt. Hvis ansøgningsmaterialet ikke indeholder konsistente oplysninger, må det afklares, hvilket fosforoverskud, og hvilken udvaskning af nitrat, der kan forventes, og der må tages stilling hertil, jf. f.eks. Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)). Vurderingen heraf er beskrevet nærmere i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006) om tilladelse og miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug, side 78-82.

Hvis beskyttelsesniveauet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen er overholdt, vil en miljøgodkendelse i udgangspunktet ikke påvirke Natura 2000-området væsentligt, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 9, stk. 3, og der skal derfor i mange tilfælde ikke foretages konsekvensvurdering efter habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 2, 2. led.

⁷ Se hertil Miljøklagenævnets afgørelse af 10. september 2009 (j. nr. 130-00482) og af afgørelse af 11. juni 2009 (j.nr. 130-00114).

Miljøklagenævnet har dog - som nævnt ovenfor i indledningen - gentagne gange udtalt, at beskyttelsesniveauet i bilag 3 for nitrat og fosfor ikke i sig selv dokumenterer, at et Natura 2000-område ikke påvirkes væsentligt. Kommunen skal derfor i alle tilfælde vurdere, om der er konkrete omstændigheder i den enkelte sag, der begrundes, at naturområder trods beskyttelsesniveauet vil kunne påvirkes væsentligt.

Dette indebærer, at kommunerne i alle sager, hvor udbringningsarealer afvander til Natura 2000-områder, skal vurdere konkret, om der er grundlag for at skærpe beskyttelsesniveauerne i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3, jf. bl.a. afgørelsen fra 30. marts 2009, [j.nr. 130-00223](#):

I sagen var husdyrbruget beliggende ca. 3,2 km nord for det internationale beskyttelsesområde ved Lovns Bredning (Habitatområde 30 og Fuglebeskyttelsesområde 14) og ca. 1,5 km øst for Risgårde Bredning i Limfjorden. Bedriftens marker var beliggende dels i oplandet til Lovns Bredning og dels i oplandet til Risgårde Bredning.

I kommunens afgørelse var det anført (uden nærmere begrundelse), at det med hensyn til de internationale beskyttelsesområder var vurderet, at projektet hverken i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, kunne påvirke Natura 2000-områder væsentligt.

Miljøklagenævnet fandt ikke vurderingen tilstrækkelig og hjemviste sagen. Nævnet lagde - udover den manglende begrundelse for kommunens habitatvurdering - bl.a. vægt på, at de foreliggende oplysninger om udvaskningsniveauet pr. ha for udvaskningen af kvælstof og fosfor fra udspretningsarealerne heller ikke var tilstrækkeligt fyldestgørende i forhold til kravet om, at konsekvenserne skal vurderes konkret.

Det er således ikke tilstrækkeligt kun at konstatere, at beskyttelsesniveauerne i bilag 3 er overholdt. Kommunen skal vurdere og beskrive, om der er grundlag for at skærpe disse. Vurderingen heraf skal afspejle sig i den miljøtekniske redegørelse. Det fremgår af bl.a. habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 4, at vurderingen af, om et Natura 2000-område påvirkes væsentligt, skal fremgå direkte af afgørelserne. Standardprægede begrundelser kan derfor ikke anvendes.

Ved vurderingen af, om og hvordan der skal stilles supplerende krav ud over det almindelige beskyttelsesniveau, skal der tages udgangspunkt i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4 og retningslinjerne i Miljøstyrelsens supplerende vejledning (fra 2007) om

fastsættelse af yderligere vilkår efter § 29 i lov nr. 1572 af 20/12 2006 om miljøgodkendelser m.v. af husdyrbrug (husdyrgodkendelsesloven).

Af 2007-vejledningen fremgår det bl.a., at kommunerne efter omstændighederne bl.a. skal inddrage de basisanalyser, der er gennemført til brug for vandplanlægningen i medfør af miljømålsloven, samt viden fra det forberedende arbejde til Natura 2000-planlægningen, f.eks. basisanalyser med trussels- og tilstandsvurdering. Der henvises i den forbindelse til de data, der findes på web-adressen: www.naturdata.dk (vejledningen, side 3).

Til illustration af kravet om inddragelse af, hvilke oplysninger der skal indgå (dvs. den tilgængelige viden), herunder f.eks. oplysninger om områdets følsomhed fra basisanalyserne, kan henvises til Miljøklagenævnets afgørelser fra 27. februar 2009 (Moderupvej 6 og 18, [j.nr. 130-00027](#) og [-00028](#)):

I sagen var virksomhedernes udbringningsarealer beliggende i oplandet til Båring Vig og det internationale naturbeskyttelsesområde nr. 108: "Æbelø, havet syd for og Nærå", som var udpeget med henblik på en beskyttelse af levesteder for en række ynglende arter. Arealerne var imidlertid primært udrænedede, fine lerblandede sandjorde, og derfor ikke klassificeret i en fosfor- eller nitratklasse, jf. bilag 3, indledningen til pkt. C og tabel 4 i pkt. D.

Den terrestriske del af det internationale naturbeskyttelsesområde, som stødte direkte op til aftalearealerne, var karakteriseret som "eng med søer", der var omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Der forelå imidlertid ikke oplysninger i sagen om, hvorvidt der i det berørte område var beskyttede arter og naturtyper. Ifølge kort over udbredelsen af marine naturtyper udarbejdet af Skov- og Naturstyrelsen var den beskyttede naturtype "Mudder- og sandflader blottet ved ebbe" udbredt langs kysten ud for udbringningsarealerne nordøst for Bøge. Den marine del af beskyttelsesområdet var endvidere karakteriseret som vandområde, der var belastet med fosfor.

Miljøklagenævnet fandt ikke, at kommunen - uanset at beskyttelsesniveauerne i bilag 3 i bekendtgørelsen var opfyldt - havde vurderet konkret, om der var grundlag for at stille skærpede krav. Miljøklagenævnet henviste bl.a. i den forbindelse til de beskyttelsesmålsætninger, der fremgik af Natura 2000-basisanalysen.

Hvis det efter beregningerne er gennemført og oplysninger om Natura 2000-områderne er tilvejebragt viser sig, at der kun vil blive tilført et uvæsentligt bidrag af nitrat til det på-

gældende område, og at risikoen for fosfortilførsel vurderes at være uvæsentlig, kan husdyrbruget ikke siges at påvirke området "væsentligt" i habitatreglernes forstand.

Et eksempel herpå er Miljøklagenævnets afgørelse af 28. august 2009 ([j.nr. 130-00108](#)), der stadfæster en habitatvurdering med små ændringer, og hvor nævnet i relation til nitrat bl.a. udtalte følgende:

"Hjarbæk Fjord er en slusefjord, der ligesom resten af Limfjorden er påvirket af for store udledninger af næringsstoffer. Det resulterer i nedsat sigtedybde, forringede bundforhold for ålegræssets udbredelse samt hyppige tilfælde af iltvind. Den årlige tilførsel af kvælstof til Hjarbæk Fjord er ifølge Viborg Kommune anslået til 2.000-2.500 tons/år.

Der er ifølge regionplanen en målsætning for udledning af kvælstof fra landbrugsarealer til Limfjorden, hvorefter der højst må udledes 14 kg N/ha til Limfjorden og 10 kg N/ha i de indre dele af fjorden.

I husdyrgodkendelse.dk er beregnet en udvaskning på 82,9 kg N/ha fra udbringningsarealerne. [Kommunen] har skønnet en reduktionsprocent på 90 %, hvilket giver en udvaskning på ca. 8 kg N/ha/år, svarende til en samlet udledning på ca. 4 tons kvælstof årligt fra udbringningsarealerne. Merudledningen af kvælstof som følge af udvidelsen af produktionen på [ejendommen] med 137 DE, som udbringes på et udbringningsareal på ca. 100 ha, bliver ca. 6 kg N/ha/år, svarende til ca. 600 kg N/år, som reduceres med 90 % til 60 kg N/år. [kommunen] vurderer på den baggrund, at udvaskningen af kvælstof fra udbringningsarealerne ikke vil påvirke Natura 2000-området væsentligt.

Nævnet vurderer på baggrund af ovenstående, at beskyttelsesniveauet for nitrat i forhold til overfladevand opfylder husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen bilag 3, og udvaskningen af kvælstof fra udbringningsarealerne vurderes ikke at kunne påvirke de naturtyper og arter, som indgår i udpegningsgrundlaget for de internationale naturbeskyttelsesområder."

I relation til fosfor fulgte nævnet den samme systematik i sagen. Først gennemførte nævnet en vurdering af risikoen for en påvirkning fra udbringningsarealerne på baggrund af fosforoverskuddet:

"Udbringningsarealerne ligger uden for fosforklasse, og der er i [godkendelsen] stillet vilkår om, at der højst må være 4,4 g P/FE i foderet. Ifølge ansøgningskemaet er der et årligt fosforoverskud på 1,8 kg P/ha. [...]"

Herefter gennemgik nævnet oplysningerne om de nærliggende naturområders sårbarhed, og foretog en vurdering:

" [...] Da Hjarbæk Fjord er overbelastet med fosfor, og da der ikke foreligger fosfortal for udbringningsarealerne, bør der efter nævnets opfattelse stilles vilkår om udbringningsarealernes fosfortal og om fosforbalance på arealer med fosfortal over 4 med henblik på at reducere risikoen for øget udvaskning af fosfor til Hjarbæk Fjord."

Nævnet opstillede herefter følgende vilkår for stadfæstelse (godkendelse):

"Der skal anvendes fasefodring og foderet skal være tilsat fytase. Der må maksimalt anvendes 4,4 g P/PE og 2,87 FE/ kg tilvækst."

"Der skal anvendes sædskifte S4."

"Der skal være fosforbalance på ejede/forpagtede udbringningsarealer med fosfortal over 4. Fosforbalancen opgøres som forskellen mellem den tilførte mængde fosfor og den mængde fosfor, som fraføres med afgrøderne efter de gældende normer. Vilkåret gælder enhver femårs periode efter 2014. Der skal senest 2014 foreligge fosfortal, der er maksimalt fem år gamle, for ejede/forpagtede udbringningsarealer."

3.2.2.3 Miljøstyrelsens bemærkninger til fosfor og nitrat

På det generelle niveau kan habitatvurderingen efter Miljøstyrelsens opfattelse ikke altid bygge på beregning af forureningen fra det enkelte husdyrbrug til det pågældende Natura 2000-område. Miljøstyrelsen uddyber dette i bilag til praksisnotatet.

Miljøstyrelsen gør opmærksom på, at der ikke findes modeller, som kan beregne ændringer i fosforudvaskningen fra udbringningsarealer, som følge af ændringer i den udbragte mængde husdyrgødning på arealerne.

Den konkrete vurdering i forhold til belastningen med fosfor må derfor foretages ud fra en vurdering af risikoen for overfladetab fra arealerne⁸. Kommunerne skal være specielt opmærksomme på, om der er skrånende arealer ned mod f.eks. et vandløb, der afvander til den marine del af et Natura 2000-område. Der kan fra sådanne arealer være en øget risiko for tilførsel af næringsstoffer, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side

⁸ Se Miljøklagenævnets afgørelse af 19. juni 2009 (j.nr. 130-00146).

83-84. Særligt i forhold til andre jordbundstyper, end de nævnte i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3, gælder bekendtgørelsens bilag 4.

Miljøstyrelsen skal desuden henlede opmærksomheden på, at langvarige forsøg i Danmark har vist, at fosfortallet kan falde ved moderate årlige fosforoverskud, hvorved udvaskningsrisikoen alt andet lige reelt falder. Kommunerne skal derfor ikke stille krav om fosforbalance kun med henvisning til Habitatdirektivet uden også at foretage en konkret risikovurdering.

I forhold til udvaskningen af nitrat må kommunerne efter Miljøstyrelsens opfattelse bl.a. vurdere og redegøre for udbringningsarealets størrelse i forhold til oplandets (omtrentlige) størrelse til de påvirkede Natura 2000-områder. Er oplandet af en vis størrelse vil den enkelte udvidelse i sig selv ofte kun påvirke Natura 2000-området (relativt set) i ganske begrænset omfang. Omvendt vil det i de situationer, hvor udbringningsarealerne i et projekt udgør en forholdsvis stor del af oplandet til et Natura 2000-vandområde, være aktuelt med en yderligere beregning med udgangspunkt i den samlede udvaskning fra den ansøgte drift i det pågældende opland og merudvaskningen i forhold til nudriften (som jo i IT-systemet beregnes for hele det ansøgte areal). I sammenhæng med andre projekter mener Miljøstyrelsen, at det er hensigtsmæssigt at se på udviklingen i husdyrtrykket i oplandet.

Miljøstyrelsen finder det problematisk, at Miljøklagenævnet i sin afgørelse, [j.nr. 130-00108](#), uden lokalkendskab og konkret risikovurdering fastsætter vilkår om fosforbalance. Miljøstyrelsen finder desuden, at det fastsatte vilkår om fosforoverskudet er uklart og uden mulighed for effektiv kontrol.

3.2.2.4 Forurening af Natura 2000-områder fra anlægget (ammoniakfordampning)

I relation til ammoniakfordampning er det ikke tilstrækkeligt blot at konstatere, at der ikke er bufferzonenatur, der bliver påvirket (dvs. beskyttelsesniveauet i bilag 3).

Kommunen skal efter habitatbekendtgørelsen bl.a. konstatere, om terrestrisk (tør) natur eller søer e.l. i et Natura 2000-område bliver påvirket, når det drejer sig om de naturdele, der er en del af udpegningsgrundlaget for det pågældende område.

Et eksempel herpå findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) var der tale om et husdyrbrug, der lå 1,6 km fra nærmeste Natura 2000-område, habitatområde nr. 248 - Saltum Bjerge. Kommunen havde i afgørelsen anført, at "ammoniakfordampningen fra kvægbrugets anlæg vurderes ikke at forringe tilstanden af naturtyper og arter, der er udpegningsgrundlag for Natura 2000- områderne, og projektet forventes derfor ikke at være til hinder for gennemførelse for de kommende vand- og naturplaner". Nævnet fandt imidlertid, at denne standardvurdering for påvirkningen af habitatområdet var utilstrækkelig.

For så vidt angår vurderingen af denne påvirkning af ammoniakfølsom natur henvises der til afsnittet straks nedenfor (afsnit 3.2.3.3), eftersom vurderingen i princippet er den samme. Natur, der ikke er en del af udpegningsgrundlaget for området, behandles ligeledes kun efter de almindelige regler.

3.2.3 Ammoniakafdampning til anden følsom overfladenatur end Natura 2000-områder (f.eks. naturbeskyttelseslovens § 3)

3.2.3.1 Det generelle ammoniakreduktionskrav

Efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3 stilles der ved udvidelser, nyetableringer og ændringer af husdyrbrug for mere end 75 dyreenheder, jf. husdyrgodkendelseslovens § 11 og § 12, generelle krav om reduktion af ammoniakemissionen fra stald og lager i forhold til bedste staldsystem med normtal 2005/2006 som udgangspunkt (reduktionskravet). Kravet er 25 pct. for 2009.

Kravet om reduktion af ammoniakemissionen gælder for udvidelser samt for stalde der renoveres, men kan gennemføres som et krav til reduktion af ammoniaktabet for både det eksisterende og det nye anlæg.

Begrebet renovering er i denne sammenhæng identisk med godkendelsespligtige ændringer af staldanlægget. Dette vil sige renoveringer, der kan sidestilles med en nyetablering. Dette vil omfatte ændringer i dyretyper eller staldsystemer. Derimod vil udskiftning af inventar uden samtidige ændringer i gødningsanlæg m.v. ikke være godkendelsespligtige og dermed heller ikke omfattet af det generelle ammoniakkrav. Hvis udvidelsen kan foretages i et eksisterende uændret staldanlæg vil ammoniakkravet kun omfatte udvidelsen.

Et eksempel på en gennemgribende renovation, der skulle sidestilles med en ændring, findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 19. juni 2009 ([j.nr. 130-00038](#)).

I forbindelse med renoveringen af fire bygninger skete der en sammenlægning af staldene ved nedbrydning af væggene mellem disse med efterfølgende samling af staldområdet til ét stort område med sengespalter. Miljøklagenævnet fandt, at renoveringen var så omfattende, at den kunne betragtes som en godkendelsespligtig ændring af staldanlægget. Ammoniakreduktionskravet på 15 % [2007] var derfor også gældende for denne stald.

I staldene skulle installeres skrabere og kommunen havde sat ammoniakreduktionseffekten heraf til 25 pct. Miljøklagenævnet fandt det ubegrundet, at sætte effekten af skraberne til mere end 20 pct. som det fremgår af bilag 3 til 2006-vejledningen.

3.2.3.2 Bufferzonerne

Uden for Natura 2000-områderne vil det generelle krav til reduktion af ammoniakemission samt en miljøvurdering i forhold til bufferzone-natur som udgangspunkt være tilstrækkeligt til at sikre områder med følsom natur mod en væsentlig negativ påvirkning med luftbåren ammoniak, jf. bemærkningerne til § 29, stk. 2, i lovforslaget og Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 69.

I relation til bufferzonenatur (uden for Natura 2000-områderne) vil det fastlagte beskyttelsesniveau næsten altid være tilstrækkeligt.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) fandt nævnet således, at en staldudvidelse, som medførte en merdeposition af ammoniak beregnet til 0,09 kg N/ha på et overdrevarsareal (afkaster bufferzone), hvor anlægget lå inden for bufferzone II (300-1.000 m), ikke udgjorde en væsentlig påvirkning af det pågældende overdrev.

Hvis der inden for bufferzone I sker en meremission ved udvidelsen eller ændringen, skal der gives afslag.

Kommunerne skal derfor være særligt opmærksomme på, om beregningerne i det elektroniske ansøgningssystem indeholder de rigtige forudsætninger i sådanne situationer, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 25. juni 2009 ([j.nr. 130-00090](#)).

3.2.3.3 Natur, der ikke afkaster bufferzoner

Efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.B skal der under visse betingelser opstilles krav svarende til bufferzonereglerne i de tilfælde, hvor der findes enten a) ammoniakfølsomme naturtyper, der ikke er omfattet af lovens § 7, eller b) ammoniakfølsomme levesteder for fredede, rødlistede og/eller beskyttede planter og dyr omfattet af bilag IV i habitatbekendtgørelsen.

Kommunalbestyrelsen må dog kun stille sådanne vilkår, hvis det vurderes, at der er tale om et ikke uvæsentligt merbidrag, herunder sammenlignet med andre kilder, inklusive en eventuel nitratudvaskning til det pågældende naturareal eller levested (markbidrag). Kommunalbestyrelsen skal i vurderingen af, om der skal stilles yderligere krav til ammoniakbelastningen for regionale og lokale naturtyper, der ikke er omfattet af lovens § 7, inddrage en vurdering af det pågældende naturområdes naturtilstand og kommunens mål herfor.

Der kan derfor i det enkelte tilfælde være konkret behov for at opstille krav (og vilkår) i forhold til særligt tre forskellige naturtyper:

- Natur omfattet af § 3 i naturbeskyttelsesloven,
- særligt værdifulde naturområder udpeget i region- og kommuneplaner,
- skovnaturtyper, som er beskyttet af habitatdirektivet, fredede områder og områder, som huser rødlistede og/eller fredede arter (bilag IV-arter).

Kommunen skal derfor - som første led i vurderingen heraf i forbindelse med en godkendelse - afklare, om sådanne særligt ammoniakfølsomme naturtyper ligger tæt på staldanlæg eller anlæg til opbevaring af husdyrgødning eller udbringningsarealerne. Ligger sådanne naturtyper tæt på staldanlæg (dvs. inden for ca. 1 km) skal der altid foretages en vurdering af, om en godkendelse konkret vil påvirke det enkelte (ammoniakfølsomme) naturområde. Et eksempel på denne vurdering findes i Miljøklagenævnets afgørelse fra 26. marts 2009, [j.nr. 130-00059](#):

I sagen lå ejendommens stalde (minkhaller) ca. 125 m fra et A-målsat moseområde og ca. 45 m fra et B-målsat mose- eller engområde. To nye minkhaller (5.720 m²) ville blive opført henholdsvis 200 m og 140 m fra de A- og B-målsatte naturområder. Begge områder var målsat i daværende Fyns Amts naturkvalitetsplan (Regionplan 2005), som bl.a. særligt kvælstoffølsomme. Moseområderne var beskyttet i henhold til naturbeskyttelses-

lovens § 3. Moserne var imidlertid ikke højmoser, og derfor ikke omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 7, stk. 1, nr. 1.

Tålegrænsen for den aktuelle mosetype (rigkær) var ansat til 15-25 kg. N/ha/år. Kommunen havde vurderet, at det med den ansøgte ændring af produktionen ville medføre en merbelastning på *1-2 kg N pr. ha/år*, og at merbelastningen fra anlægget og baggrundsbelastningen (på samlet ca. 17 kg N pr. ha/år) måtte vurderes at ligge væsentligt over naturområdets (mindste) tålegrænse. Udvidelsen af minkfarmen kunne derfor give anledning til væsentlig forurening, jf. husdyrgodkendelseslovens § 32. Miljøklagenævnet fandt ikke grundlag for at tilsidesætte denne vurdering.

Som afgørelsen illustrerer, kan vurderingen af, om der skal opstilles supplerende vilkår eller krav til virksomhedens udledning af næringsstoffer, indeholde flere forskellige del-elementer, jf. straks nedenfor og afgørelsen af 26. marts 2009, [j.nr. 130-00057](#).⁹

Med udgangspunkt i Miljøklagenævnets praksis drejer det sig om følgende:

- 1) Naturområdets følsomhed, herunder oplysninger om naturtyperne i området, og om disses generelle bevaringsmæssige værdi og prioritet.
- 2) Merdepositionen på området som følge af godkendelsen (N/ha/år)
- 3) Afstanden fra anlægget til naturområdet
- 4) Baggrundsbelastningen med kvælstof i området
- 5) Totaldepositionen fra husdyrbruget.

For det første skal der, som det ses, indgå oplysninger om naturtypens art og generelle følsomhed i form af den relevante tålegrænse for den pågældende naturtype, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.1.D. Bliver tålegrænsen for den pågældende naturtype overskredet, hvis der gives godkendelse, taler dette for, at der skal opstilles supplerende vilkår til reduktion af næringsstofbelastningen. For det andet skal der indgå oplysninger om naturområdets konkrete (specifikke) følsomhed overfor næringsstoffer, herunder de tilgængelige data om det pågældende naturområde, der fremgår af bl.a. [www.naturdata.dk](#), jf. herved bilag 4.1.D til husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.

⁹ Problemstillingen er i øvrigt beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 69-70.

Findes der f.eks. plante- eller dyrearter i området, hvis levesteder er særligt følsomme overfor øget næringsstofbelastning i det pågældende naturområde (såsom orkidéer eller padder), taler dette ligeledes for, at der skal opstilles skærpede krav.

Er området ammoniakfølsomt og yngle- eller rasteplads for bilag IV-arter, taler dette for, at der opstilles supplerende krav, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.1.B, litra 2. Vurderingen heraf er i øvrigt beskrevet nærmere i den supplerende vejledning (2007), side 4. Kommunen skal indskrive i den miljøtekniske redegørelse, hvilke konsekvenser udvidelsen vil have for eventuelle bilag IV-arter, jf. afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00117](#)).

Se hertil Miljøklagenævnets afgørelse af 31. marts 2009 ([j.nr. 130-00176](#)):

I sagen blev bedriften søgt udvidet fra 266,8 DE til 378,8 DE. I forbindelse med udvidelsen planlagdes der bygget to nye stalde til søerne på i alt 5.100 m² vest for det eksisterende anlæg. Der blev også søgt om opførelse af en ny gyllebeholder på 4.000 m³ tæt ved de to eksisterende beholdere.

Ejendommens nye driftsbygninger lå ca. 300 m fra et eng- og overdrevsområde foruden flere naturområder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, herunder små overdrev, moser, kultur- og naturenge, søer og vandløb. Ejendommens anlæg og bygningerne var beliggende ca. 290 m fra beskyttet natur og 270 m fra et særligt værdifuldt landskab. Det var registreret, at arter omfattet af bilag IV, kunne have levested på arealer omkring ejendommen.

Den generelle baggrundsbelastning for området var på 15,1 kg N pr. ha/år. Merdepositionen af ammoniak i 7 udvalgte naturpunkter var mellem 0,0-1,8 kg N, hvorved den generelle tålegrænse for overdrev på mellem 10-20 kg N var overskredet i forhold til den nedre tålegrænseværdi.

Miljøklagenævnet fandt på den baggrund, at den kvælstof- og ammoniakdeposition på ca. 1 kg N/ha, som udvidelsen ville medføre i nogle af områderne, bevirkede, at udvidelsen havde en væsentlig natur- og miljøpåvirkning.

Hvis følsomheden af et givent naturområde ikke kan afklares, eller der er tale om forældede data for området, må kommunen skaffe sig flere oplysninger. Miljøklagenævnet har således i en afgørelse vedrørende en § 3-mose (mosen "Bromade") udtalt følgende (afgørelse af 9. september 2009, [j.nr. 130-00282](#)):

"Miljøklagenævnet skal bemærke, at det kan indgå i kommunens vurdering af, hvorvidt der bør fastsættes skærpede vilkår, at:

- mosen "Bromade" ligger inden for 300 meter fra stald og lager på husdyrbruget,
- mosen "Bromade" er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, og kommunalbestyrelsen har således pligt til at sikre, at udvidelsen af husdyrbruget ikke medfører tilstandsændringer,
- mosen "Bromade" er besigtiget i 1992, og at mosen består af naturtyperne kalkrige moser (33 %), rigkær (33 %), skov (33 %),
- naturtyperne kalkrige moser og rigkær har en tålegrænse på 15 – 25 kg N/ha/år.
- det fremgår af DMU's rapport over den nationale status for rigkær til Europa Kommissionen fremgår, at naturtypen rigkær som habitattype er i tilbagegang i landet. [...]

Miljøklagenævnet finder imidlertid, at [kommunen] bør tilvejebringe oplysninger om mosen "Bromades" tilstand, idet det ikke kan afvises, at oplysningerne fra 1992 i Danmarks Miljøportal ikke længere afspejler mosens nuværende tilstand. [Kommunen] bør beregne merdepositionen (N/ha/år) på mosen "Bromade", og vurdere om merdepositionen udgør et ikke-uvæsentligt merbidrag, idet det bemærkes, at oplysningen om, at der sker en [total] mere-mission fra stald og anlæg på 210 kg ikke er tilstrækkeligt. Baggrundsbelastningen af mosen "Bromade" bør indgå i kommunens vurdering."

Som afgørelserne illustrerer skal der - når følsomheden af naturtypen er fastlagt efter kriterierne ovenfor på baggrund af kurante oplysninger - foretages en afvejning i forhold til afstanden fra husdyrbrugets anlæg til den pågældende naturtype og der af den forventede merdeposition sammenholdt med tålegrænsen og bevaringsmålsætningerne for den eller de pågældende naturtyper.

Selvom der er tale om vurdering af merdepositionen, skal den kumulative effekt af husdyrbruget stadig inddrages i nogle tilfælde, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 1. september 2009 ([j.nr. 130-00160](#)). Selvom der samlet set sker en reduktion af ammoniaktabet i forbindelse med f.eks. en omlægning, bør totalemissionen af ammoniak fra husdybruget vurderes - også set i sammenhæng med andre husdybrug. Af den nævnte afgørelse fremgår således bl.a. følgende:

"Det fremgår af oplysningerne i den miljøtekniske beskrivelse og vurdering, at udledningen af luftbåren ammoniak fra stald og lager med den ansøgte omlægning af dyreholdet vil blive reduceret med 1.168,08 kg N, idet beregningerne viser, at der efter omlægningen udledes i alt 1.816,24 kg N.

Tålegrænsen for en deposition af kvælstof i forhold til de arter, der er karakteristiske for tørre hedearealer ligger på 10-20 kg N/ha pr. år. På baggrund af de i sagen foreliggende beregninger og oplysninger om husdyrbrugets størrelse og beliggenhed skønner Miljøklagenævnet ikke, at den kumulative effekt af husdyrbrugets bidrag til depositionen af kvælstof på de berørte kvælstoffølsomme hedearealer vil være af væsentlig betydning. Nævnet finder dog, at kommunen i forbindelse med vurderingen af ansøgningen burde have gennemført beregninger til dokumentation herfor."

Ved små merdepositioner på følsom natur skal der også ved vurderingen tages hensyn til variationer i depositionen i løbet af sæsonen og til karakteren af de andre husdyrbrug i nærheden. Et eksempel herpå findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 19. juni 2009 ([j.nr. 130-00146](#)):

Nævnet vurderede i sagen, at opretholdelsen af en variationsbredde af kvælstoffølsomme plantearter i nogle berørte moseområder, inkl. fattigkær, var betinget af, at belastningen af området ikke lå på niveau med naturtypens øverste tålegrænse. Da baggrundsbelastningen i området var på mellem 15-20 kg N/ha/år fandt nævnet umiddelbart, at en opretholdelse af den registrerede variation af kvælstoffølsomme plantearter i fattigkæret ville være truet ved en yderligere belastning fra virksomheden, også på så lidt som 1,0 kg N/ha/år.

Nævnet lagde herved vægt på, at virksomhedens kvælstofemission i perioden fra juni til september ville være op til 4 gange øget i forhold til det tilladte gennemsnit, og at der var flere andre virksomheder med tilsvarende drift (mink) i umiddelbar nærhed af virksomheden.

Derimod skal naturområdernes variation over året, herunder en svingende modtagelighed overfor kvæstof, normalt ikke inddrages.

Vurderer kommunen ud fra de ovenstående kriterier, at der er grundlag for at opstille supplerende krav for at undgå de luftbårne ammoniakforurening fra anlægget, skal der efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.1 stilles krav (vilkår) svarende til buf-

ferzonereglerne.¹⁰ Er dette ikke tilstrækkeligt er udgangspunktet et afslag, jf. § 11, stk. 5, i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.

3.2.3.4 Miljøstyrelsens bemærkninger til vurdering af påvirkning af natur

I et bilag til praksisnotatet gør Miljøstyrelsen rede for, hvordan kommunerne kan foretage konkrete vurderinger af påvirkningen af naturområder. Miljøstyrelsen anbefaler, at der i første omgang foretages en indledende vurdering af, hvorvidt påvirkningen vil være væsentlig, og kun når det er tilfældet foretages en mere grundig vurdering.

Det er Miljøstyrelsens vurdering, at et § 3-område ikke vil påvirkes væsentligt, hvis der sker en merbelastning på under 1 kg N pr. ha/år. Herudover skal bidraget fra stald- og opbevaringsanlæg være betydeligt i forhold til andre kvælstofkilder - f.eks. markbidrag fra nærliggende udbringningsarealer, førend supplerende krav er påkrævet, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.1.C. Dette er uddybet i bilaget til praksisnotatet.

Er området særligt følsomt kan disse retningslinjer fraviges. I nogle af de nævnte sager fra Miljøklagenævnet var der tale om en merbelastning på 1-2 kg N pr. ha/år, med en baggrundsbelastning på ca. 15 kg N pr. ha/år, hvilket under hensyn til naturområdernes følsomhed blev vurderet som væsentligt.

Miljøstyrelsen finder det dog problematisk at Miljøklagenævnet i sin afgørelse, [j.nr. 130-00176](#), uden lokalkendskab fastslår, at 1 kg N/ha vil medføre en væsentlig natur- og miljøpåvirkning blot fordi den nedre tålegrænseværdi er overskredet. Selv om merdepositioner under 1 kg N pr. ha/år, som nævnt i bilaget til praksisnotatet ikke kan medføre påviselige biologiske ændringer i et naturområde, er det ikke ensbetydende med, at merdepositioner over 1 kg N pr. ha/år altid vil medføre væsentlige miljøpåvirkninger. Hvis naturområdets tålegrænse for kvælstof efter kommunens konkrete vurdering overskrides, bør kommunen dog nøje overveje, hvorvidt der skal stilles yderligere vilkår som angivet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.

Miljøstyrelsen finder ikke, at behovet for at tilvejebringe yderligere oplysninger om et naturareals tilstand kan begrunde, at sagens behandling sættes i bero, f.eks. til om for-

¹⁰ Rammerne for vurderingen er i øvrigt nærmere beskrevet i den supplerende vejledning fra Miljøstyrelsen (2007) om fastsættelse af yderligere vilkår efter § 29 i lov nr. 1572 af 20/12 2006 om miljøgodkendelser m.v. af husdyrbrug.

året eller om sommeren, hvor det vil være lettere at vurdere arealets tilstand. Behandlingen af sagerne skal ske på det foreliggende grundlag.

3.2.4 Udvaskning af nitrat og fosfor fra udbringningsarealerne til områder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3

Miljøklagenævnets afgørelse af 27. juli 2009 ([j.nr. 130-00054](#)) må forstås således, at der i forbindelse med en miljøgodkendelse (i redegørelsen) skal tage stilling til, om der er § 3 arealer på eller ved husdyrbrugets arealer, og om udbringning kan føre til tilstandsændringer heri. Det betyder, at f.eks. risikoen for overfladetab af næringsstoffer fra skrånende arealer og eventuel udvaskning samt fosforfølsomme søer mv. skal beskrives og vurderes i afgørelsen.

Der henvises til afsnit 3.2.5. samt Miljøstyrelsens supplerende vejledning fra 2007.

3.2.5 Beskyttelse af natur (overfladevand) uden for Natura 2000-områder og naturbeskyttelseslovens § 3

Ligger der vandområder uden for Natura 2000-områderne, og er de ikke omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, skal disse i udgangspunktet ikke inddrages i miljøvurderingen. Undtagelse herfra kan gøres i visse tilfælde, og som eksempel herpå kan nævnes, at de tidligere gældende regionplaner, herunder kortbilag, er opretholdt efter nedlæggelsen af amterne som landsplandirektiver. Kommunerne er derfor forpligtet til at virke for dem (§ 3 i Lov nr. 571 af 24. juni 2005 om ændring af lov om planlægning (udmøntning af kommunalreformen)).

Ved vandløb udpeget med en høj målsætning i planerne, dvs. A eller B, skal kommunen være specielt opmærksom på, om der er skrånende arealer ned mod vandløbet, og hvorvidt der fra sådanne arealer er øget risiko for tilførsel af næringsstoffer, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 83-84. Til illustration for vurderingen af påvirkningen af følsomme vandløb kan nævnes Miljøklagenævnets afgørelse fra 27. februar 2009 (Moderupvej 6 og 18, [j.nr. 130-00027](#) og [-00028](#)), hvor det pågældende vandløb *dog afvandede til et Natura 2000-område*:

Udbringningsarealerne var i sagen beliggende i oplandet til Båring Vig og det internationalt beskyttede farvandsområde syd for Æbelø, herunder i tilknytning til bl.a. vandløbet Stor Å,

der ifølge regionplanen fremover skulle være egnet som gyde- og/eller opvækstområde for laksefisk. Fyns Amt havde udarbejdet en risikovurdering for åen (kategoriseret som I b).

Miljøklagenævnet var enig med kommunen i, at forureningen af bl.a. Stor Å kunne imødegås ved at angive krav til bl.a. sædskiftet (standardsædskifte S10). Nævnet fandt imidlertid ikke, at afgørelsen indeholdt tilstrækkeligt præcise angivelser af, hvilket sædskifte eller evt. efterafgrøder, der skulle anvendes. Nævnet lagde bl.a. vægt på, at forøget udvaskning fra udbringningsarealerne ville kunne modvirke de miljøforbedrende foranstaltninger og sandsynligheden for, at målsætningen på strækningerne af Stor Å omkring Hårslev nås ved udgangen af 2015, jf. amtets risikovurdering.

Et vandløb kan være af en sådan art, at det - selvom det ikke afvander til et Natura 2000-område ligesom Stor Å - er nødvendigt at begrænse udledningen af næringsstoffer hertil, jf. herved også den supplerende vejledning (2007), side 5-6. Kommunerne kan bruge målsætningerne i de tidligere regionplaner som indikator for hvor stor den acceptable næringsstofftilførsel til vandløbene er, se Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 83-84, om end målsætningerne ikke i sig selv er bindende for administrationen.

Tilsvarende opmærksomhed skal udvises, hvis vandløbet har naturkulturmæssig interesse eller f.eks. er yngle- og rasteområder for såkaldte bilag IV-arter. Efter Miljøklagenævnets praksis skal der altid i en godkendelse redegøres for, om der i nærheden er registreret yngle- og rastepladser for bilag IV-arter - ikke mindst i åer og mindre vandløb, jf. afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00117](#)).

3.2.6 Beskyttelse af grundvandet

Det følger af husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3, pkt. D.2., at hvis bedriftens udbringningsarealer er beliggende inden for enten et nitratfølsomt indvindingsområde (NFI-område) eller et område med en kommunal indsatsplan (IP-område), skal der foretages en vurdering af nitratudvaskningen fra rodzonen. Dette gøres af ansøgningssystemet, som automatisk beregner nitratkoncentrationen i det infiltrerende vand ud af rodzonen. Vilårsfastsættelse til beskyttelse af grundvandet skal ske i overensstemmelse med husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.4.

Er der udarbejdet kommunal indsatsplan efter vandforsyningslovens § 13 eller § 13 a udformes vilkår i overensstemmelse hermed.

Til illustration af vurderingen af grundvandsbeskyttelsen kan nævnes afgørelserne fra 27. februar 2009 (Moderupvej 6 og 18, [j.nr. 130-00027](#) og [-00028](#)):

Udbringningsarealerne var for 70 pct.'s vedkommende beliggende i områder med særlige drikkevandsinteresser, men berørte ikke områder udpeget som "indsatsområder for nitrat". Den beregnede merbelastning (afsnit 5.3.2) ud af rodzonen ville med udspreddingen af gylle blive på mellem ÷ 1,5 til ÷ 2,9 mg N/l (dvs. mindre end før udvidelsen).

Miljøklagenævnet var enig med kommunen i, at forureningen af bl.a. grundvandet kunne imødegås ved at angive krav til sædskiftet (standardsædskifte S10). Nævnet fandt imidlertid ikke, at afgørelsen indeholdt tilstrækkeligt præcise angivelser af, hvilket sædskifte eller evt. supplerende efterafgrøder, der skulle anvendes.

I nitratfølsomme indvindingsområder, hvor der endnu ikke er foretaget en revision af de stedlige miljøcentre (zoner, jf. miljømålslovens § 6), kan der ikke tillades en *merbelastning*, hvis udvaskningen fra rodzonen overstiger 50 mg/N/liter i efter-situationen.

I samme retning Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)):

Ifølge ansøgningskemaet viste beregninger foretaget med farm-N et nitratindhold på 65 mg/l i ansøgt kontra nudrift, hvilket udgjorde et fald på 5-8 mg/l. Kravet om, at der ikke kan tillades en merbelastning, hvis udvaskningen fra rodzonen overstiger 50 mg/l var således overholdt. Kommunen havde i miljøgodkendelsen bemærket, at "størstedelen af udbringningsarealerne er beliggende i nitratfølsomt område, som også er udpeget som et område med særlige drikkevandsinteresser", og stillet krav om, at "der så vidt muligt skal dyrkes efterafgrøder på arealer, der ligger i de generelle indsatsområder for drikkevand.

Miljøklagenævnet vurderede, at kravet til beskyttelse af grundvandet var opfyldt, men kritiserede samtidig kommunen for, at det stillede vilkår ikke var tilstrækkelig præcist til at sikre, at forureningen af de nævnte områder med særlige drikkevandsinteresser kunne reduceres.

Som det ses af afgørelserne, kan der for at opnå tilstrækkelig grundvandsbeskyttelse bl.a. stilles krav om og indregnes effekten af specifikke delsædskifter for de pågældende delarealer. Godkendelse kræver dog, at de pågældende tiltag er tilstrækkelig specificeret som vilkår i godkendelsen. De anvendte standardsædskifter skal således fastholdes i miljøgodkendelsen ved formulering af konkrete vilkår om, hvilket eller hvilke standardsæd-

skifter godkendelsen er meddelt på, samt evt. hvilke arealer de omfatter. Der henvises i den forbindelse til Skov- og Naturstyrelsens (2006) vejledning, side 87 og side 110.

Alternativt har Miljøklagenævnet accepteret, at der kan stilles vilkår om, at ansøger skal dokumentere fremover, at der ikke vil være en udvaskning på over 50 mg/l til grundvandet, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 1. september 2009 ([j.nr. 130-00160](#)):

"Udbringingsarealet for [bruget] på 21,7 ha er ifølge Danmarks Miljøportal beliggende i et område med særlige drikkevandsinteresser. Det fremgår af den miljøtekniske beskrivelse og vurdering, at der på grund af et dårligt lerdække i området vil være en transport af stoffer fra overfladen til grundvandet, og at der vil blive udarbejdet en indsatsplan for området.

Ifølge [kommunen] skal den endelige indsatsplan være færdig inden den 19. februar 2010. Ifølge husdyrbruglovens bilag 3D kan der ikke i områder med særlige drikkevandsinteresser, hvor der endnu ikke er foretaget en zonerings, tillades nogen merbelastning med nitrat til grundvandet, såfremt udvaskningen til rodzonen overstiger 50 mg nitrat per liter.

Ifølge ansøgningsskemaet vil den beregnede maksimale udvaskning fra rodzonen uden ekstra efterafgrøder være på 61,6 kg N/ha. På baggrund af de foreliggende oplysninger om forholdene i indvindingsområdet vurderer kommunen, at det vil kunne være vanskeligt at opretholde et kvalitetskrav til grundvandet om maksimal 50 mg NO₃ pr. liter med den beregnede udvaskning af nitrat fra husdyrbruget.

Miljøklagenævnet finder ikke grundlag for, at tilsidesætte kommunens vurdering og vilkår 49 om udvaskningsniveauet af nitrat bør derfor opretholdes og suppleres med krav om fremsendelse af dokumentation til kommunen.

Vilkår 49 ændres til: På arealerne ved [...] må udvaskningen af nitrat fra rodzonen maksimalt være på 50 mg/l. Dokumentation i form af mark- og gødningsplaner for overholdelse af vilkåret tilsendes hvert år til kommunen."

3.2.6.1. Miljøstyrelsens bemærkninger til vilkår om nitratudvaskning

Miljøstyrelsen finder, at der ikke bør stilles vilkår om overholdelse af en bestemt grænse for nitratudvaskning, fordi et sådant vilkår reelt ikke vil kunne kontrolleres. Udvasningsmodellerne anvender mange parametre, hvorfor det er vigtigt, at man af hensyn til kontrolmulighederne ligesom i IT-ansøgningssystemet præcist styrer, hvilke virkemidler ansøger kan anvende. I stedet for bør der stilles vilkår om de virkemidler, jf. bilag 3 i Skov-

og Naturstyrelsens vejledning, som ansøger har oplyst at ville bruge for at begrænse den beregnede nitratudvaskning til det acceptable niveau.

3.3 Gener for de omkringboende

3.3.1 Husdyrgodkendelseslovens afstandskrav i §§ 6 og 8

Husdyrgodkendelseslovens §§ 6 og 8 indeholder nogle faste afstandsgrenser, der - med få specifikke undtagelser - ikke kan fraviges, jf. dog § 9. Husdyrgodkendelseslovens § 6 finder anvendelse også på udvidelser eller ændringer i eksisterende anlæg inden for afstandene, hvis bedriften derved giver anledning til øget forurening.

Afstandskravet i husdyrgodkendelseslovens § 6 gælder også for nabobebyggelse ejet af ansøger. Husdyrgodkendelsesloven indeholder ikke (bortset fra rideskoler og hestepensioner) bestemmelser, der giver mulighed for dispensation fra dette afstandskrav, jf. afgørelse af 29. juni 2009 ([j.nr. 130-00181](#)).

I Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) fastslog nævnet, at kommunen i miljøgodkendelsen som minimum skal redegøre for overholdelsen af afstandskravene i husdyrgodkendelseslovens § 8. Afstandskravene i husdyrgodkendelseslovens § 6 og 8 gælder fra nærmeste punkt på anlægget til nærmeste punkt på det beskyttede.

Muligheden for dispensation fra afstandskravene i § 8 kræver selvsagt en saglig begrundelse derfor.

I nævnets afgørelse af 28. august 2009 ([j.nr. 130-00108](#)) fandt nævnet ikke grundlag for at opretholde en dispensation efter husdyrgodkendelseslovens § 9, stk. 3, fordi der ikke var et sagligt grundlag herfor.

3.3.2 Gener fra anlægget

3.3.2.1 Lugt

Kommunen skal foretage en beregning af geneafstanden ud fra både den nye lugtvejledning (Vejledning om tilladelse og godkendelse af husdyrbrug), og efter FMK-vejledningen

(Vejledende retningslinjer for vurdering af lugt og begrænsning af gener fra stalde, FMK, 2. udgave maj 2002). Dette sker automatisk gennem det elektroniske ansøgningssystem.

Hvis den beregnede geneafstand er større end den faktuelle afstand, skal der som udgangspunkt gives afslag på ansøgningen om godkendelse af husdyrbruget.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00024](#)) fastslog nævnet, at kommunen i miljøgodkendelsen skal redegøre for overholdelsen af de beregnede lugtgeneafstande. Det skal således bl.a. fremgå, hvor langt der er til nærmeste nabo, nærmeste samlede bebyggelse samt nærmeste byzone.

3.3.2.2 *Affald*

Bortskaffelse af affald er reguleret i miljøbeskyttelseslovens kapitel 6 og de dertil hørende bekendtgørelser og reguleres ikke i miljøgodkendelse, men efter det kommunale affaldsregulativ. Der kan dog i miljøgodkendelsen stilles vilkår om håndtering og opbevaring af affald inden bortskaffelsen, jf. afgørelse af 27. maj 2005 ([j.nr. 130-00184](#)).

3.3.3 Gener fra udbringning

Der kan forekomme lugt i forbindelse med udbringning af husdyrgødning. Udbringning af husdyrgødning foregår dog i kortere perioder, få gange om året, hvilket betyder, at disse lugtgener vil være af mindre betydning.

Ifølge husdyrgødningsbekendtgørelsens § 24, stk. 1, må husdyrgødning ikke udbringes på lørdage samt søn- og helligdage på arealer, der ligger nærmere end 200 m fra byzone, sommerhusområder samt områder i landzone, der ved lokalplan er udlagt til boligformål. Såfremt disse regler ikke efterleves, kan tilsynsmyndigheden indskærpe dette

3.3.4 Transport- og trafikgener

Som omtalt i 2006-vejledningen fra Miljøstyrelsen, side 72, skal husdyrbrugets trafikale belastning af omgivelserne vurderes i forbindelse med ansøgning om miljøgodkendelse, inden afgørelse om godkendelse træffes. Efter dette tidspunkt kan selve trafikken ikke reguleres af miljømyndighederne.

Ved vurdering af hensigtsmæssig lokalisering af husdyrbruget indgår til- og frakørselsforholdene for husdyrbruget. Hvis kørsel forbundet med husdyrbruget medfører væsentligt øgede trafikale og miljømæssige gener i nærområdet (fx mange transporter igennem landsbyområder m.v.), og hvis disse gener ikke kan afhjælpes ved valg af alternative til- og frakørselsforhold, kan det indgå i overvejelserne, hvorvidt kommunalbestyrelsen skal meddele afslag på godkendelse til etablering af ny virksomhed eller til udvidelse af en eksisterende.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 27. juli 2009 ([j.nr. 130-00054](#)) udtalte nævnet bl.a. følgende i overensstemmelse med kravet:

"Det fremgår ikke af den miljøtekniske redegørelse, at kommunen har foretaget en konkret vurdering af transportforhold i forbindelse med godkendelsen. Miljøklagenævnet finder, at der i forbindelse med en ansøgning om etablering, udvidelse eller ændring af et husdyrbrug skal foretages en vurdering af transportforholdene på husdyrbruget, herunder hvorvidt kommunen vurderer, at der skal stilles vilkår til husdyrbrugets transport. Denne vurdering skal fremgå af miljøgodkendelsen eller af den miljøtekniske redegørelse."

I forbindelse med vurderingen af transportforholdene har Miljøklagenævnet i sin afgørelse af 27. maj 2009 ([j.nr. 130-00184](#)), lagt vægt på, at der var stillet vilkår for transporter relateret til håndtering af husdyrgødning og bedriftens egne landbrugsmaskiner. Nævnet udtalte følgende i afgørelsen:

"Miljøklagenævnet har vurderet, at der i miljøgodkendelsen er taget hensyn til trafikale gener for nærmeste naboer ved at sætte vilkår om, at beholderen til flydende husdyrgødning på 4000 m³ primært skal betjene marker øst for denne ved at bruge interne veje. Der er også fastsat vilkår om ikke at køre med husdyrgødning i weekender og på helligdage, jf. foregående afsnit. Desuden skal transport med landbrugsmaskiner, jf. vilkår 2.6.4, begrænses mest muligt på strækningen gennem [landsby] og forbi det på markvejen beliggende sommerhus på lørdag, søn- og helligdage."

3.3.4.1. Miljøstyrelsens bemærkninger til vurdering af transportforholdene

I afgørelsen, [j.nr. 130-00184](#), har nævnet vurderet, at der er taget hensyn til trafikale gener gennem de stillede vilkår. Det betyder dog ikke, at der ved vurderingen af transportforholdene kun skal tages hensyn til de nævnte typer transporter. F.eks. kan transport af dyr, foder og mælk også give anledning til gener for naboerne. Miljøstyrelsen vur-

derer, at det ikke er muligt at regulere transport af landbrugsredskaber som f.eks. mejetærskere, såmaskiner, plove o.l., som ikke er knyttet til husdyrproduktionen, da det heller ikke er muligt at regulere disse forhold på planteavlsbrug.

3.4 Landskabelige værdier - landzoneadministration

3.4.1 Opførelse af ny bebyggelse - udflytning i det åbne land

Ved opførelse af ny erhvervsmæssig nødvendig bebyggelse på et husdyrbrug er udgangspunktet, at landbrugsbygninger skal placeres i tilknytning til de hidtidige bebyggelsesarealer, så ejendommens bebyggelses- og færdselsarealer udgør en hensigtsmæssig helhed.

Ved de hidtidige bebyggelsesarealer forstås primært det område, hvor ejendommens bebyggelse ligger samlet. Hvis ejendommens bygninger ikke ligger samlet, skal der ved de hidtidige bebyggelsesarealer forstås de arealer, hvorpå hovedparten af ejendommens driftsbygninger ligger, eller det areal, hvorpå ejendommens stuehus har ligget, jf. herved også Miljøklagenævnets afgørelse af 30. juni 2009 ([j.nr. 130-00410](#)).

Er der derimod tale om, at en ny erhvervsmæssig nødvendig bebyggelse på et husdyrbrug ønskes placeret uden tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer, skal kommunalbestyrelsen ved vurderingen af en ansøgning om tilladelse efter § 10 eller en godkendelse efter § 11 eller § 12 sikre sig, at de landskabelige værdier ikke tilsidesættes, jf. husdyrgodkendelseslovens § 22, stk. 1. Kommunalbestyrelsen skal i den forbindelse vurdere beliggenheden og udformningen af det ansøgte, jf. husdyrgodkendelseslovens § 22, stk. 2.

Da udgangspunktet er, at landbrugsbygninger skal placeres i tilknytning til de hidtidige bebyggelsesarealer, skal der være en særlig begrundelse for placering af bygninger uden tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer.

Miljøklagenævnet har i afgørelsen af 27. februar 2009 i [j.nr. 130-00028](#) og i afgørelsen af 11. marts 2009 i [j.nr. 130-00098](#) udtalt, at der ved denne vurdering skal tages hensyn til, hvad der er økonomisk og funktionelt muligt og forsvarligt. Hvis der ikke foreligger nogen særlig begrundelse for en placering af byggeri uden tilknytning til de hidtidige bebyggelsesarealer, kan kommunalbestyrelsen afvise den ansøgte beliggenhed og henvise til en beliggenhed i tilknytning til de eksisterende bebyggelsesarealer.

- En særlig begrundelse kunne være opfyldelsen af afstandskrav til nabobebyggelse.
- For så vidt angår beholdere til flydende husdyrgødning, skal kommunalbestyrelsen tillade eller godkende en af hensyn til markdriften ønsket placering, medmindre væsentlige hensyn til landskab, natur og miljø samt naboer afgørende taler imod placeringen.

Ved ansøgning om placering af erhvervsmæssigt nødvendige bebyggelser uden tilknytning til eksisterende bebyggelsesarealer skal kommunalbestyrelsen derfor foretage en konkret vurdering af, om der foreligger en særlig begrundelse for at fravige udgangspunktet, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 90 ff. Kommunalbestyrelsen skal herunder vurdere, om det er muligt at placere bygningerne i tilknytning til eksisterende bebyggelse.

I sagen ([j.nr. 130-00028](#)) havde en kommune godkendt en udvidelse af en eksisterende svineproduktion, der indebar, at der skulle etableres en ny stald og gyllebeholder i det åbne land ca. 720 meter fra de eksisterende bygninger. Det fremgik af den miljøtekniske redegørelse, at de eksisterende bebyggelser lå meget tæt på nabobebyggelse, og at dette umuliggjorde en udvidelse af produktionen i umiddelbar tilknytning hertil. Samtidig anførtes det, at den ansøgte placering blev vurderet som den bedst mulige under hensyntagen til landskabs- og nabomæssige forhold.

Miljøklagenævnet fandt imidlertid, at kommunalbestyrelsen ikke havde foretaget en tilstrækkelig konkret vurdering af, om det var muligt at udvide produktionen ved at bygge en ny stald i tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Nævnet henviste herved bl.a. til, at de eksisterende staldbygninger til ejendommen var beliggende frit mod åbne marker nordvest for bebyggelsen. Endvidere henviste nævnet til, at kommunen ikke var berettiget til på forhånd at afvise, at anvendelsen af yderligere teknologier kunne føre til reducerede nabogener, uden forinden at have foretaget en nærmere undersøgelse heraf.

Kommunalbestyrelsen havde således ikke givet nogen tilstrækkelig konkret begrundelse for, hvorfor den vurderede, at en udvidelse af bygningsarealet i tilknytning til den eksisterende bebyggelse var umuliggjort af den nabonære placering. Der forelå heller ikke nogen konkret afvejning af nabohensyn over for de andre hensyn, der kunne indgå i afvejningen efter husdyrgodkendelseslovens § 22.

Nævnet fandt derfor, at det på det foreliggende grundlag ikke kunne afvises, at udbygningen af staldanlæggene kunne finde sted i tilknytning til ejendommens hidtidige bygningsareal.

Afgørelsen viser, at hvis nabohensyn skal udgøre grundlaget for at fravige princippet om, at ny bebyggelse skal ske i tilknytning til den eksisterende, må der reelt ikke være andre alternativer, herunder f.eks. ny teknologi. Vurderingen af de landskabelige interesser bliver dermed i denne henseende en del af helhedsvurderingen af virksomheden.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 30. juni 2009 ([j.nr. 130-00410](#)) fandt nævnet ikke, at kommunen havde redegjort tilstrækkeligt for opførelse af en ny gyllebeholder ca. 300 m fra de eksisterende bygninger.

3.4.2 Beliggenhed og udformning

Hvis kommunalbestyrelsen efter en konkret vurdering finder, at der foreligger særlige grunde til at tillade placeringen af erhvervsmæssig nødvendig bebyggelse uden tilknytning til ejendommens bebyggede arealer, skal kommunalbestyrelsen i den forbindelse vurdere beliggenheden og udformningen af det ansøgte, jf. husdyrgodkendelseslovens § 22, stk. 2.

I sagen [j.nr. 130-00098](#) udtalte Miljøklagenævnet, at husdyrbruglovens § 22 efter nævnets opfattelse skulle administreres således, at kommunalbestyrelsen - såfremt den ikke finder grundlag for at imødekomme en ansøgning om en konkret placering af et erhvervsmæssigt nødvendigt byggeri uden tilknytning til eksisterende bebyggelse - må indgå i en dialog med ansøgeren med henblik på at finde en alternativ placeringsmulighed, som udgangspunkt i tilknytning til de hidtidige bebyggelser.

Miljøklagenævnet udtalte endvidere, at husdyrbruglovens § 22 byggede på en forudsætning om, at kommunalbestyrelsen ikke kan nægte at meddele tilladelse til erhvervsmæssigt nødvendigt byggeri, men alene stille vilkår om beliggenhed af bygningerne. Heroverfor står dog, at landskabelige hensyn indgår blandt de forhold, som ifølge husdyrgodkendelseslovens § 31, jf. § 19, kan føre til, at der skal meddeles afslag på en ansøgning.

Idet kommunen alene havde truffet afgørelse om at nægte tilladelse til den konkrete placering, hvilket kommunen betegnede som afslag på "landzonetilladelse", og da husdyrgodkendelsesloven ikke åbner mulighed for, at kommunen træffer en sådan "isoleret" afgørelse om

blot at afvise en bestemt placering, hjemviste Miljøklagenævnet sagen til fornyet behandling hos kommunen.

Kommunalbestyrelsen kan ved vurderingen af ansøgningen stille vilkår om beliggenhed og udformning af bygningerne, men disse skal være konkret formulerede.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 27. februar 2009 ([j.nr. 130-00028](#)) fandt Miljøklagenævnet, at de vilkår om bygningsmaterialer og beplantning, som kommunalbestyrelsen havde opstillet i miljøgodkendelsen, ikke var tilstrækkeligt konkrete til, at det var sikret, at den ansøgte etablering af en ny stald i det åbne land skete med skyldig hensyntagen til de landskabelige værdier.

Afgørelsen skal ses i sammenhæng med, at det fremgår af Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 114, at der til varetagelse af hensynet til landskabet efter en konkret vurdering kan være relevant at stille vilkår til brugen af farver og materialer, belysning samt vilkår om afskærmende beplantning. Sådanne vilkår kan være med til at indpasse selv store bygninger i landskabet. Vilkårene skal stå i rimeligt forhold til det ansøgte.

Et eksempel herpå findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 28. august 2009 ([j.nr. 130-00108](#)):

En ny gyllebeholder blev opført i sammenhæng med det eksisterende anlæg. Det fremgik af miljøgodkendelsen, at det nye staldanlæg sammen med beplantning og andre omkringliggende bygninger vil give "en helhed og sammenhæng mellem moderne landbrugsproduktion og det omgivende landskab". Der var dog ikke et udtrykkeligt vilkår om beplantning.

Miljøklagenævnet mente derfor, at kravene til beplantningen omkring den nye gyllebeholder bør indføres som vilkår: "*Der skal plantes omkring den nye gyllebeholder, så der i løbet af 4-5 år er en vedvarende, effektiv afskærmning. Beplantningen skal svare til den eksisterende beplantning på ejendommen eller bestå af egnskarakteristiske arter. Beplantningen skal være etableret senest et år efter, at gyllebeholderen er opført.*"

Hvis en gødningstank placeres adskilt fra resten af bebyggelserne af hensyn til markdriften skal tilladelsen eller godkendelsen indeholde vilkår om, at beholderen skal afskærmes med beplantning og fjernes, når den ikke længere er nødvendig for driften, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 22. juni 2009 ([j.nr. 130-00157](#)) og husdyrgodkendelseslovens § 27, stk. 2.

4. FASTSÆTTELSE AF VILKÅR

4.1 Pligtmæssige vilkår

4.1.1 Vilkår om forudsætningerne for vurderingen af virksomheden

Som anført i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 96-97, vil det ofte være nødvendigt at formulere konkrete vilkår i miljøgodkendelsen, der sikrer, at husdyrbruget drives og indrettes i overensstemmelse med ansøgningsmaterialet. Det gælder særligt, når der er tale om centrale elementer af betydning for kommunens vurdering af virksomhedens miljøpåvirkning.

Vilkårene stilles fx i form af krav om iværksættelse af forebyggende foranstaltninger, der afbøder eller fjerner uønskede påvirkninger. Det bør tilstræbes at fastsætte vilkår, der er så præcise, entydige og robuste som muligt, således at den forventede miljøeffekt bliver opnået i praksis, og at en manglende efterlevelse af vilkårene forholdsvis let kan påvises ved kommunalbestyrelsens tilsyn.

Til illustration af behovet for konkrete vilkår om de centrale forudsætninger for vurderingen af miljøpåvirkningen kan nævnes Miljøklagenævnets afgørelse af 18. juni 2009 ([j.nr. 130-00007](#)), hvor nævnet udtalte:

"Miljøgodkendelsen indeholder ingen konkrete vilkår til indretningen og antal stipladser eller til sikring af driften af staldanlæggene, herunder kontrol af gylleforsøringsanlægget. En række af de forudsætninger, som er angivet i den miljøtekniske redogørelse, burde efter Nævnets opfattelse været præciseret i miljøgodkendelsen med operative vilkår til staldindretning, stipladser og drift, ligesom der burde have været konkret vilkår med hensyn til beliggenhed, herunder vilkår til den afskærmende beplantning."

For eksempel vil det eller de standardsædskeer, som ansøger oplyser, vil blive anvendt i driften, altid ligge til grund for beregningen af nitratudvaskningen fra husdyrbruget og dermed også til grund for overholdelsen af de fastlagte beskyttelsesniveauer for sårbare vandområder og grundvand.

De anvendte standardsædskifter skal derfor fastholdes ved formulering af konkrete vilkår om, hvilket eller hvilke standardsædskifter godkendelsen er meddelt på, samt hvilke arealer de omfatter.¹¹

Tilsvarende gælder oplysninger om foder, der afviger fra normen, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 1. september 2009 ([j.nr. 130-00160](#))

4.1.1.1. Miljøstyrelsens bemærkninger til vilkår om sædskifte

Der kan kun stilles vilkår om fastholdelse af sædskifte (dvs. sædskifte med et maksimalt udvaskningsindeks), i de situationer, hvor ansøger selv har valgt ændret sædskifte i forhold til referencesædskiftet som et virkemiddel til at begrænse kvælstofudvaskningen eller fosforoverskuddet. Det er hensigten, at ansøger altid skal have mulighed for selv at kunne vælge sit sædskifte. Denne mulighed får ansøger ved at lade beregningerne af miljøpåvirkningen foretage ud fra referencesædskiftet i både nu-drift og ansøgt drift og bruge andre virkemidler til at afbøde en eventuel væsentlig virkning på miljøet. Hvis kommunen vurderer, at der ved brug af referencesædskiftet som grundlag for beregningen af miljøpåvirkningen vil blive en uacceptabel påvirkning af miljøet, så må denne påvirkning afbødes vha. de andre mulige virkemidler (efter ansøgers eget valg), nemlig efterafgrøder og nedsat kvælstofnorm, jf. bilag 3 i Skov- og Naturstyrelsens vejledning.

4.1.2 Vilkårenes udformning, klarhed

Vilkår i en miljøgodkendelse skal udformes i overensstemmelse med det forvaltningsretlige princip om *klarhed* og *bestemthed*. Det følger bl.a. heraf, at kommunen bør tilstræbe at fastsætte vilkår, der er så præcise, entydige og robuste som muligt, således at den forventede miljøeffekt bliver opnået i praksis, og at en manglende efterlevelse af vilkårene forholdsvis let kan påvises ved kommunalbestyrelsens tilsyn.

I sagen, j.nr. [j.nr. 130-00028](#) fandt Miljøklagenævnet, at de vilkår om visse bygningsmaterialer og beplantning, som kommunalbestyrelsen havde opstillet i en miljøgodkendelse, ikke var tilstrækkeligt konkrete til at sikre, at den ansøgte etablering af en stald i det åbne land skete med skyldig hensyntagen til de landskabelige værdier, hvilket var et krav efter husdyrgodkendelseslovens § 22.

¹¹ Der henvises herom til Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 110.

Det bør endvidere tilstræbes, at de stillede vilkår ikke pålægger ansøger flere udgifter og større krav til dokumentation end højst nødvendigt, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 97.

4.2 Ulovlige ("Sortlistede") vilkår

4.2.1 Vilkår der allerede følger af lovgivningen i øvrigt

Kommunen må ikke stille vilkår i en miljøgodkendelse, der allerede følger af lovgivningen. Det skyldes, at virksomhederne altid skal overholde lovgivningen uanset miljøgodkendelsen. Med andre ord er miljøgodkendelsen ikke en "totalvejledning" i, hvordan et husdyrbrug skal drives.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 9. september 2009 ([j.nr. 130-00436](#)) udtalte nævnet således bl.a.:

"For så vidt angår klagers bemærkninger til miljøgodkendelsens vilkår 35, er det nævnets opfattelse, at vilkår 35 gengiver indholdet af husdyrbruglovens § 16 og § 26, stk. 3 – 4. Vilkår 35 fastsætter således efter nævnets opfattelse ikke betingelser for husdyrbruget [...], der ikke allerede følger af lovgivningen."

Sådanne vilkår bør ikke forekomme under nogen omstændigheder.

Miljøstyrelsens vejledninger, FAQ'er mv. er ikke bindende for husdyrbruget (kun for kommunernes sagsbehandling), hvorfor indholdet af disse skal omsættes til bindende vilkår, hvor det er relevant.

4.2.2 Vilkår uden hjemmel

[...]

5. SAGENS BEHANDLING - PROCESSUELLE SPØRGSMÅL

5.1 Oplysninger fra ansøger

5.1.1 Kommunens opfyldelse af officialmaksimen

Kommunalbestyrelsen skal bl.a. vurdere rigtigheden af oplysningerne i den indsendte ansøgning og, i det omfang det er relevant, indhente yderligere oplysninger fra ansøger, jf. Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 15.

Ved projektændringer skal kommunen f.eks. være opmærksom på, om nudriftsoplysningerne er de samme. I modsat fald er der normalt grundlag for at undersøge oplysningerne om nudrift nærmere, jf. afgørelsen fra 30. marts 2009, [j.nr. 130-00223](#).

5.1.2 Krav til ansøgerens redegørelse for BAT

Ansøgninger efter husdyrgodkendelseslovens § 11 og § 12 skal indeholde en redegørelse for BAT, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 5, stk. 3, jf. bilag 2, pkt. G, nr. 27 og 28.

Ansøger er altså selv ansvarlig for at undersøge og vurdere mulighederne for at anvende BAT. Der skal i BAT-redegørelsen dokumenteres, i hvilket omfang det valgte projekt bygger på anvendelse af den mindst forurenende og ressourceforbrugende teknik vedrørende bl.a. råvarer, energi, vand og andre hjælpestoffer, produktionsanlæg, processer og affaldsfrembringelse.

Ansøgningen skal også indeholde oplysninger om anvendelse af BAT til reduktion af ammoniakemission og udvaskning af nitrat, samt oplysninger om, hvordan et eventuelt fosforoverskud og udledning af fosfor nedbringes, jf. Miljøklagenævnets afgørelse af 26. juni 2009 ([j.nr. 130-00338](#))¹².

Hvis der ikke i ansøgningen redegøres tilstrækkeligt for BAT, har kommunen ikke mulighed for at tage stilling til, om ansøgeren har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen ved anvendelse af BAT, hvilket er en afgørende forudsætning for at meddele miljøgodkendelse til husdyrbruget.

¹² Tilsvarende Miljøklagenævnets afgørelse af 27. august 2009 (j.nr. 130-00208).

For så vidt angår husdyrbrug omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 12 er det Miljøklagenævnets opfattelse ([j.nr. 130-00024](#)), at ansøgeren skal orientere sig i og over for kommunen redegøre for de mulige valg og/eller fravalg af BAT, der er beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens og Miljøstyrelsens vejledninger, Miljøstyrelsens BAT-blade, Landscentrets BAT-byggeblade samt BREF-dokumentet for Svine og fjerkræavl.

Der henvises til afsnit [3.1](#) ovenfor.

5.1.3 Afgivelse af urigtige og vildledende oplysninger kan være strafbelagt

Efter husdyrgodkendelseslovens § 91, stk. 1, nr. 2, straffes med bøde den, der afgiver urigtige eller vildledende oplysninger i forbindelse med behandlingen af sager efter loven. Straffen kan stige til fængsel i indtil 2 år, hvis overtrædelsen er begået forsætligt eller ved grov uagtsomhed, *og* hvis der ved overtrædelsen er opnået eller tilsigtet en økonomisk fordel for den pågældende selv eller andre, herunder ved besparelser.

5.2 Høring og offentlighed

5.2.1 Tidlig inddragelse af offentligheden

Inden kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om godkendelse af husdyrbrug omfattet af § 12, stk. 2, eller træffer afgørelse om godkendelse af andre husdyrbrug, der kan medføre en væsentlig påvirkning af miljøet, skal kommunalbestyrelsen inddrage offentligheden, jf. husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 2.

Inddragelsen skal ske så tidligt i beslutningsprocessen, at offentligheden får en reel mulighed for at fremsætte kommentarer og udtalelser, mens alle muligheder stadig står åbne. Annoncerings- og høringskravene er beskrevet i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 124-126.

Et eksempel på en korrekt gennemført offentlighedsprocedure findes i Miljøklagenævnets afgørelse af 30. marts 2009, [j.nr. 130-00223](#):

I sagen havde ansøgningen været annonceret i dagspressen den 24. september 2007 med høringsperiode fra denne dato til den 15. oktober 2007 (3 uger). Udkastet til miljøgodkendelse havde været i høring hos ansøgeren, naboer og Danmarks Naturfredningsforening lokalkomiteé i perioden fra den 3. juni 2008 til den 16. juli 2008 (6 uger). Endelig havde miljø-

godkendelse været offentliggjort i dagspressen den 30. juli 2008 med klagefrist den 27. august 2008.

Hvis der i forbindelse med godkendelse gennemføres en procedure efter husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 2, skal godkendelsen indeholde oplysninger om den gennemførte procedure, herunder en redegørelse for kommunalbestyrelsens overvejelser på baggrund af de synspunkter, som offentligheden har givet udtryk for, jf. § 12 i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.

Kommunen har ikke ifølge husdyrgodkendelsesloven pligt til at afholde borgermøder om forestående projekter, jf. herved [j.nr. 130-00223](#).

5.2.2 Høring af naboer og andre berørte samt andre, der har anmodet herom

Kommunalbestyrelsen skal - ud over annoncering - fremsende afgørelsesudkastet inklusive ansøgningen med miljøredegørelse, udkast til miljøgodkendelse med vilkår samt kommunalbestyrelsens vurdering af påvirkningen på miljøet til naboer og andre *berørte*, herunder organisationer omfattet af §§ 84-87, jf. § 55, stk. 3, nr. 6, og andre, der har anmodet herom, jf. husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 4. Udkastet skal indeholde oplysninger om, at der er 6 ugers frist til at kommentere udkastet. Samtidig med fremsendelsen informerer kommunalbestyrelsen om supplerende oplysninger til ansøgningen samt andre oplysninger af relevans for afgørelsen, der er modtaget efter den indledende offentlige annoncering.

Begrebet "naboer" skal forstås i overensstemmelse med gældende planlovspraksis som ejendomme, der har ejendomsskel til den pågældende ejendom.

Begrebet "andre berørte" skal fastlægges ud fra en konkret vurdering. Denne vurdering foretages på baggrund af, hvilke gener etableringen, udvidelsen eller ændringen giver anledning til. Hvis en ejendom vil blive udsat for forurening af en vis styrke, skal der gennemføres høring i overensstemmelse med husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 4.

I Miljøklagenævnets afgørelse af 12. marts 2009 i sagen [j.nr. 130-00344](#), tog nævnet stilling til, hvem der skal høres i medfør af husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 4. Miljøklagenævnet fandt, at det afgørende for, om nogle klagere skulle være hørt, var, om de ville blive udsat for forurening af en vis styrke. I det omfang der er tale om forurening i form af lugt-

gener, kunne vurderingen af, om de pågældende vil blive udsat for forurening af en vis styrke, foretages med udgangspunkt i det beregnede konsekvensområde for lugtemission.

Baggrunden for at tage udgangspunkt i det beregnede konsekvensområde var, at det erfaringsmæssigt havde vist sig, at lugt inden for konsekvensområdet i det væsentligste kunne registreres. Uden for konsekvensområdet derimod kunne registrerbar men ikke genegivende lugt undtagelsesvis forekomme, uden at dette medførte, at den pågældende blev udsat for forurening af en sådan styrke, at den pågældende kunne anses som "berørt" i § 55, stk. 4's forstand.

I den konkrete sag fandt Miljøklagenævnet på baggrund af en beregning af konsekvensområdet, at klagerne burde have været hørt, og hjemviste sagen til fornyet behandling hos kommunen.

For så vidt angår lugtgener følger det af afgørelsen, at der ved forøgede lugtgener skal sendes et udkast til afgørelse til alle, som vil blive udsat for forurening i form af lugtgener, som i det væsentlige kan registreres, mens der ikke skal sendes udkast til omkringboende, hvis de bor i en afstand fra husdyrbruget, hvor registrerbar men ikke genegivende lugt undtagelsesvis kan forekomme.

Udover lugtgener skal kommunalbestyrelsen også vurdere, om andre forureningstyper vil medføre gener af en vis styrke for omkringboende.

Høring er omtalt i Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), side 125.

5.2.2.1 Miljøstyrelsens bemærkninger til afgrænsning af de berørte, jf. § 55, stk.4

I Miljøklagenævnets afgørelse, [j.nr. 130-0344](#) blev afgrænsningen af, hvem der må anses for at være "berørt" af lugt fra et husdyrbrug, foretaget på baggrund af beregninger efter FMK-metoden. Afgrænsningen kan dog også foretages efter de beregningsmodeller, der er indført i IT-systemet (www.husdyrgodkendelse.dk). Der er gjort nærmere rede for det i bilag til dette praksisnotat.

5.2.3 Meddelelse af afgørelsen

Når kommunalbestyrelsen har truffet afgørelse om tilladelse eller godkendelse efter husdyrgodkendelseslovens §§ 10, 11, 12 og 16, skal kommunalbestyrelsen underrette offent-

ligheden ved offentlig annoncering og herunder informere om, hvor og hvordan de relevante oplysninger stilles til rådighed, jf. husdyrgodkendelseslovens § 55, stk. 5.

Efter § 55, stk. 6, skal kommunalbestyrelsen tillige meddele afgørelser, der kan påklages, til klageberettigede personer, organisationer og myndigheder, jf. §§ 84-87, og til de myndigheder, der i øvrigt har været inddraget i sagens behandling. Underretning til de personer, der er nævnt i § 84, stk. 1, nr. 3, kan dog finde sted ved offentlig annoncering. Afgørelser skal alene meddeles de landsdækkende foreninger og organisationer, når de har anmodet miljøministeren om at modtage underretning om afgørelserne.

5.3 Klagevejledning (og -adgang)

[...]

5.4 Projekttilpasninger eller ny sag - væsentlige ændringer

I sager om godkendelse af husdyrbrug er det ofte forekommende, at en ansøgning ændres/tilrettes i forbindelse med kommunens løbende behandling af ansøgningen og under den løbende dialog mellem kommunen og ansøgeren. Der henvises til Skov- og Naturstyrelsens vejledning (2006), bl.a. side 24 og 28.

Som anført i vejledning om en visitationsprocedure, side 9, kan ændringer i en ansøgning imidlertid i nogle tilfælde være så væsentlige, at der reelt er tale om, at den oprindelige ansøgning må anses bortfaldet (opgivet af ansøger), og en ny samlet ansøgning indgivet. Det er en konkret vurdering i det enkelte tilfælde, om der foreligger så væsentlige ændringer i forhold til det oprindelige projekt, at det skal betragtes som en helt ny ansøgning. Herved kan det bl.a. tillægges særlig vægt, om oplysningerne i den oprindelige ansøgning i al væsentlighed bliver uden betydning.

Et eksempel på vurderingen heraf findes i afgørelsen fra 30. marts 2009 [j.nr. 130-00223](#):

I sagen havde en kommune givet virksomheden en godkendelse den 30. juli 2008, som imidlertid blev påklaget til Miljøklagenævnet. Under sagens behandling i nævnet indgav ansøger en ny ansøgning, der fremtrådte som rettelser af det oprindelige projekt. En række forhold adskilte sig imidlertid i de to ansøgninger, herunder bl.a.:

Oprindeligt var der søgt om 230 kvie/stud, tung race (6 mdr.-kælvning) i spaltegulvbokse. Dette var ændret i det nye ansøgningsmateriale til ansøgt produktion på 42 kvie/stud, tung race (6 mdr.-kælvning) i sengestald med spaltegulv (kanal, bagskyl eller ringkanal) med skrabere. Der var i det nye ansøgningsmateriale oprettet et nyt staldafsnit, hvor der ville blive opstaldet 136 kvie/stud, tung race i sengestald med spaltegulv (kanal, bagskyl eller ringkanal) og skrabere.

Alle staldafsnit blev ændret i det nye ansøgningsmateriale til naturlig ventilation. Der var i det nye ansøgningsmateriale indsat en eksisterende gyllebeholder på 3000 m³, en gyllebeholder på 500 m³ og en møddingsplads uden angivelse af kapacitet. Disse var slet ikke omtalt i det oprindelige ansøgningsmateriale.

Miljøklagenævnet fandt, at projektet godkendt af kommunen den 30. juli 2008 efter husdyrgodkendelseslovens § 12 efterfølgende var ændret i så væsentlig grad, at der var tale om et nyt projekt.

6. FORHOLDET TIL ANDEN LOVGIVNING

6.1 Overgangsregler

Ifølge husdyrgodkendelseslovens § 106 skal anmeldelser og ansøgninger i verserende sager efter reglerne i planlovens § 6 c, der ikke er færdigbehandlet af regionplanmyndigheden den 1. januar 2007, færdiggøres efter reglerne i husdyrgodkendelsesloven.

Miljøklagenævnet har i en afgørelse af 31. marts 2009, [j.nr. 130-00005](#), fastslået, at husdyrgodkendelseslovens regler skal anvendes ikke blot i tilfælde, hvor en verserende sag efter planlovens § 6 c ikke er afsluttet, men også i tilfælde, hvor en sådan sag skulle have været påbegyndt inden lovens ikrafttræden den 1. januar 2007.

6.2 Godkendelse af og tilsyn med biaktiviteter

Hvis der på et husdyrbrug udføres en eller flere biaktiviteter (f.eks. et biogasanlæg eller et halmfyr), som er optaget på listerne i bekendtgørelse om godkendelse af listevirksomhed bilag 1 og 2 til godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven, skal kommunens vurdering omfatte alle forurenende aktiviteter på husdyrbruget, og kommunalbestyrelsen skal træffe samtidig afgørelse om, der kan meddeles tilladelse eller godkendelse efter miljøbeskyttelseslovens § 33 og §§ 10, 11 eller 12 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug.

Spørgsmålet har været, hvad der gælder for de biaktiviteter, der er omfattet af listerne, men som ikke er godkendelsespligtige, fordi de er mindre end grænseværdierne for godkendelsespligt efter miljøbeskyttelsesloven med tilhørende bekendtgørelser.

I en sag om et halmfyr med en indfyringseffekt på 400 KW udtalte Miljøklagenævnet følgende (afgørelse af 25. juni 2009, [j.nr. 130-00371](#)):

Det er Miljøklagenævnets opfattelse, at det med ... udmøntningen ... i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen har været hensigten at tilrettelægge en ordning, hvorefter biogasanlæg og lignende biaktiviteter – hvortil nævnet må henregne halmfyr – alene reguleres i medfør af miljøbeskyttelsesloven.

Kommunen som tilsynsmyndighed efter miljøbeskyttelsesloven skulle alene påse, at driften af halmfyret ikke giver anledning til væsentlig forurening i den forstand, der sigtes til i miljøbeskyttelseslovens § 42, men anlægget skulle ikke godkendes efter husdyrgodkendelsesloven.

Sådanne aktiviteter skal - modsat tidligere - således ikke indgå i vurderingen af, om der skal meddeles miljøgodkendelse efter husdyrbrugloven, ligesom vilkårene opstillet med hjemmel i husdyrgodkendelsesloven ikke kan angå disse aktiviteter.

Som det fremgår af afgørelsen er kommunalbestyrelsen imidlertid forpligtet til at føre tilsyn med aktiviteterne på sædvanlig vis efter miljøbeskyttelseslovens regler herom.

I dette notat gøres der rede for, hvorfor overholdelse af husdyrgodkendelseslovens beskyttelsesniveauer normalt betyder, at projektets påvirkning ligger under habitatdirektivets væsentlighedskriterium. Der gøres desuden rede for, at en forøgelse af næringsstoffabet fra det enkelte husdyrbrug (det enkelte projekt) ikke nødvendigvis betyder en forringelse for miljøet.

Notatet består af en gennemgang af den generelle baggrund for fastsættelsen af beskyttelsesniveauerne. Dernæst gennemgås de enkelte beskyttelsesniveauer, der kan have betydning for Natura 2000-områder, nemlig nitratudvaskning til overfladevand, ammoniak og fosfor.

Væsentligheds- og kumulationskriterierne

Det følger af habitatdirektivet, jf. vadehavsdommen, at der skal gennemføres en konsekvensvurdering, hvis det ikke på baggrund af objektive kriterier kan udelukkes, at et projekt i sig selv eller i sammenhæng med andre planer eller projekter kan påvirke et Natura 2000 område væsentligt. Første skridt i en vurdering af et godkendelsespligtigt projekts betydning for Natura 2000-områder er derfor vurderingen af, om der vil ske en væsentlig påvirkning af Natura 2000-områderne. Kun hvis påvirkningen vil være væsentlig, skal der således foretages en nærmere vurdering af konsekvenserne for Natura 2000-områderne.

Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen samt vejledning til loven, herunder den supplerende vejledning, beskriver ikke objektive væsentlighedskriterier eller kumulationskriterier for den konkrete vurdering, som kommunen skal foretage af de enkelte ansøgninger. Væsentligheds- og kumulationskriterier er imidlertid indarbejdet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens fastlagte beskyttelsesniveauer, så det sikres, at det kun undtagelsesvist er nødvendigt at skærpe kravene ud over de fastlagte beskyttelsesniveauer.

Beskyttelsesniveauerne fastsætter således en grænse for, hvornår der som udgangspunkt vil ske en væsentlig virkning på miljøet, både fra projektet i sig selv og fra projektet i sammenhæng med andre planer og projekter.

Baggrund for fastsættelse af beskyttelsesniveauerne

Amternes praksis samt en ensartet regulering

Da husdyrgodkendelseslovens beskyttelsesniveauer for nitrat, fosfor og ammoniak blev fastsat, var det målsætningen, at beskyttelsen skulle være på niveau med den tidligere praksis i amterne ved behandlingen af husdyrbrugssager efter VVM-reglerne.

Beskyttelsesniveauerne skulle desuden fastsættes og gennemføres på en ensartet og gennemskuelig måde på tværs af kommunerne, og de blev derfor fastsat i en bekendtgørelse (husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen).

Da den tidligere praksis i amterne hvilede på forskellige forudsætninger og i øvrigt ikke havde ensartede afskæringskriterier på tværs af amterne, blev de fastlagte beskyttelsesniveauer udformet, så de fastlagde et gennemsnit af amternes beskyttelsesniveauer vedr. næringsstofbelastningen. Endvidere blev der udvalgt beregningsmodeller, som det er obligatorisk at anvende ved ansøgning om godkendelse efter husdyrgodkendelsesloven. Herved er det sikret, at der ikke kan herske tvivl om det beregningsmæssige, faglige grundlag for de vilkår, der stilles i en afgørelse, og at de enkelte vilkår efterfølgende reelt kan kontrolleres.

Baggrunden for fastlæggelse af beskyttelsesniveauerne er således, at undgå etablering, udvidelse eller ændring af husdyrbrug, der vil medføre en væsentlig virkning på miljøet. Væsentlighedskriteriet efter VVM-direktivet adskiller sig ikke fra habitatdirektivets væsentlighedskriterium.

Fagligt grundlag for beskyttelsesniveauerne

Beskyttelsesniveauerne er fastlagt på et niveau, så en overholdelse af dem betyder, at der kun undtagelsesvist vil kunne blive tale om en utilstrækkelig beskyttelse af naturområder og vandmiljø mod næringsstofforurening fra husdyrproduktion. Herunder også i forhold til Natura 2000 områder.

Beskyttelsesniveauerne er fastlagt ud fra en række faglige udredninger af den miljømæssige sårbarhed af natur og vand, disse områders relative rigdom samt ikke mindst udredning af, hvor risikoen for en påvirkning geografisk set er størst. I den sammenhæng er også den kumulative effekt i forhold til andre husdyrprojekter og -produktioner set såvel på landsplan som i forhold til de enkelte vand- og naturområder inddraget. Det vil sige, at beskyttelsesniveauerne er målrettet en varetagelse af de enkelte natur- og vandområder set ud fra deres beskaffenhed og ud fra, hvor risikoen for at påvirke dem er størst.

Beskyttelsesniveauerne skal desuden ses på baggrund af strukturudviklingen i husdyrproduktionen. Det forventes, at den samlede husdyrproduktion i Danmark ikke vil stige, men at produktionen samles på færre husdyrbrug. Det vil sige, at der bliver færre husdyrbrug, men de tilbageværende bliver større. Da beskyttelsesniveauerne er geografisk målrettet betyder det, at der vil kunne foretages selv betydelige enkeltetableringer og enkeltudvidelser i et givet opland, uden at det samlet set vil medføre en øget næringsstofudvaskning til recipienten.

I princippet vil godkendelser af husdyrbrug i et opland, herunder også godkendelser af betydelige udvidelser med en forholdsvis stor merudledning fra det enkelte brug, kunne resultere en mindre samlet udvaskning. Dels fordi merudledningen som nævnt modsvares af nedlæggelser af andre husdyrbrug og dermed ophør af udledning herfra, og dels fordi der i en godkendelse kan stilles vilkår for merudledningen efter recipientens sårbarhed og risikoen for udledningen. De eksisterende husdyrbrug vil derimod ofte være reguleret alene gennem de generelle regler, herunder harmonireglerne, hvor der er det samme loft over gødningstilførslen på alle udbringingsarealer, uanset om de ligger i oplandet til en sårbar recipient, eller om der er tale om arealer, hvor risikoen for udvaskning af næringsstoffer er høj.

Det forudses i øvrigt, at strukturudviklingen i husdyrproduktionen vil foregå forholdsvis hurtigt, og hovedparten af den danske husdyrproduktion i løbet af en kortere årrække vil have været underkastet en afgørelse efter husdyrgodkendelsesloven. Dermed omfattes de af kravet om revurdering af godkendelser. Miljøstyrelsen har ved hjælp af IT-ansøgningssystemet på husdyrgodkendelse.dk opgjort, at der siden husdyrgodkendelsesloven trådte i kraft, er indsendt ansøgninger, der til sammen omfatter 72 % af det samlede antal DE i Danmark. Ansøgningerne omfatter i alt 36 % af landets samlede landbrugsareal.

Det er oftest en rimelig antagelse, at det samlede husdyrhold i oplandet til et vandområde forbliver omtrent uændret. Antallet af husdyr målt i antal dyreenheder har på landsplan været forholdsvis konstant igennem

i lang årrække. Det skyldes bl.a. at harmonireglerne sætter en grænse for, hvor mange dyr, der er plads til i et område, idet der skal anvendes et givet udbringningsareal til en given husdyrproduktion.

Principperne i det fastlagte beskyttelsesniveau, og hvordan der skal stilles eventuelle yderligere skærpede vilkår, åbner således for det miljømæssigt set mest hensigtsmæssige, nemlig at samle husdyrproduktionen på færre og bedre placerede husdyrbrug. Ser man derfor alene isoleret på en stor udvidelse af en husdyrproduktion, vil der kunne konstateres en forholdsvis stor merbelastning, eventuelt også selv om der stilles yderligere skærpede vilkår ud over det generelle beskyttelsesniveau. Men samlet set kan udvidelser af store husdyrbrug, og dermed nedlæggelser af de mindre husdyrbrug, betyde mindre påvirkning af miljøet.

Beskyttelsesniveauerne tager således på en og samme tid udgangspunkt i en høj beskyttelse af natur og miljø samtidig med, at de giver mulighed for en hensigtsmæssig strukturudvikling, hvor brugenes placering optimeres. Det er også forudsætningen for, at dårligt placerede husdyrbrug bliver udfaset, da de i modsat fald vil fortsætte produktionen på det pågældende sted, i stedet for at de flyttes til mere robuste områder. En sådan strukturudvikling fremmes ved at stille krav til miljøbelastningen per hektar ved ansøgt drift, frem for alene at vurdere den fremtidige miljøpåvirkning ud fra projektets merbelastning.

Beskyttelsesniveauerne for nitrat til overfladevand, fosfor og ammoniak

Nitrat til overfladevand

Som tidligere nævnt er beskyttelsesniveauerne bl.a. fastsat ud fra en målsætning om, at de skulle være på niveau med den tidligere praksis i amterne for VVM-sagerne.

Beskyttelsesniveauet for nitrat blev dog også fastsat ud fra andre principper. Hvor den tidligere praksis i amterne ofte var baseret på en vurdering af merbelastningen af Natura 2000-områderne, er husdyrgodkendelseslovens beskyttelsesniveau derimod baseret på faste krav, som er uafhængige af den tidligere belastning. Beskyttelsesniveauet er målrettet med henblik på at modvirke næringsstofbelastning på oplandsniveau.

Det skal ses på baggrund af, at det er den samlede nitratudvaskning og vandområdets sårbarhed, der er medbestemmende for vandets miljøtilstand. Det er ikke afgørende hvilken kilde, der er årsag til nitratudvaskningen.

Den generelle regulering (harmonikravene) omfatter en regulering af, hvor stort areal, der skal være til rådighed, i forhold til antal dyr. Det er således sikret, at dyretrykket ikke kan overstige en bestemt grænse, uanset om der er mange eller få brug, og uanset om der er små eller store brug i et givet område. Det grundlæggende princip i beskyttelsesniveauet for nitratudvaskning til overfladevande er målrettet skærpelse af disse harmonikrav på arealniveau i det enkelte opland, afhængig af kvælstofreduktionspotentialer i området og det pågældende overfladevands sårbarhed. Des ringere reduktionspotentialer og større sårbarhed, des mere skærpede krav i forhold til det generelle harmonikrav stilles der.

Beskyttelsesniveauet for nitratudvaskningen til overfladevande har således fokus på, at der sker en beskyttelse af overfladevandet i forhold til de arealer, der afvander dertil, så det sikres, at der uanset projektets størrelse vil ske en regulering af nitratudvaskningen opgjort pr. arealenhed. Der er således i reguleringen på længere sigt taget højde for forurening fra alle projekter og brug i det pågældende opland uanset disses størrelse, da de alle er reguleret med et maksimalt dyretryk pr. arealenhed.

Den tidligere praksis gav mulighed for små trinvisse udvidelser uanset den samlede miljøbelastning, mens husdyrgodkendelsesloven giver mulighed for større udvidelser, når miljøbelastningen fra de anvendte udbringingsarealer overholder de fastsatte miljøkrav

Det skønnes, at den samlede effekt af det nuværende beskyttelsesniveau for nitrat med de nuværende nitratklasser vil blive en reduktion af udvaskningen på ca. 2.000-3.000 tons fra rodzonen (svarende til ca. 1000 tons i vandmiljøet, idet der sker en vis reduktion af vandets kvælstofindhold, inden det når recipienten) om 10-15 år, når hovedparten af de danske dyrkningsarealer vil være blevet omfattet af en miljøgodkendelse.

Det er ikke hensigtsmæssigt, hvis beskyttelsesniveauerne for nitrat ved behandlingen af ansøgninger om miljøgodkendelse bliver suppleret med krav for merbelastningen til vandområderne. Når en vurdering baseres på merbelastning, vil den nuværende miljøbelastning i praksis komme til at fungere som en "forureningsret", som der bliver incitament for at fastholde. Samtidig giver merbelastningen fra det enkelte projekt ikke i sig selv et retvisende billede af, hvordan miljøet vil påvirkes som følge af projektets gennemførelse, idet nedlæggelsen af andre husdyrbrug ikke tages med i betragtning.

Hvis vurderingen foretages på basis af merbelastning, kan det betyde så skrappe krav til de store husdyrbrug, at projekterne opgives, hvorved den fortsatte husdyrproduktion stadig vil foregå på de mindre og dårligere lokaliserede husdyrbrug. Gennem husdyrgodkendelsesloven kan placeringen af husdyrbrugene efterhånden reguleres, da dårligt beliggende husdyrbrugs muligheder for at udvide begrænses, uden at der samtidig sættes for skrappe begrænsninger for udvidelse eller etablering af større husdyrbrug.

Gennem beskyttelsesniveauet opnås det, at vurderingen af det enkelte projekt også sker i forhold til andre projekter og eksisterende produktioner. Dermed inddrager det fastlagte beskyttelsesniveau for nitrat til overfladevand både væsentligheds- og kumulationskriteriet.

Ca. 85 pct. af det danske landareal afvander til Natura 2000-områder. Samtlige Natura 2000-områder samt eksempelvis norer og lukkede fjorde henregnes som sårbare eller meget sårbare overfladevande. Arealer, som ligger i oplandet til Natura 2000-områder, og som ikke har et højt reduktionspotentiale, er omfattet af nitratklasse 1, 2 eller 3, hvilket i alle tilfælde er en skærpelse i forhold til de generelle harmoniregler. Ved højt reduktionspotentiale forstås at mindst 75 % af det kvælstof, der udvaskes fra rodzonen, ikke når til recipienten.

Beskyttelsesniveauet for nitratudvaskning til overfladevand er fastsat ud fra vandområdernes sårbarhed samt ud fra risikoen for udvaskning af nitrat fra rodzonen til vandområdet (reduktionspotentialet). DMU og GEUS har foretaget kortlægningen af reduktionspotentialet for oplandene til de forskellige vandområder. Reduktionspotentialet er et udtryk for forskellen mellem den mængde nitrat, der udvaskes fra markernes rodzone og den mængde nitrat, der ender i vandområdet (recipienten). Hvis reduktionspotentialet f.eks. er 75 pct. betyder det, at en udvaskning af 60 kg kvælstof fra rodzonen resulterer i en tilførsel af 15 kg kvælstof til vandområdet.

Områder med nitratklasse 2 og 3 er oplande til flodmundinger, kystlaguner, strandsøer, større lavvandede bugter og vige i Natura 2000-områderne samt udsatte fjorde og andre kystvande samt lobeliesøer. Områder med nitratklasse 1 er alle øvrige oplande til Natura 2000-områder der ikke er omfattet af nitratklasse 2 og 3, og hvor kvælstofreduktionspotentialet er maksimalt 50 %.

Ammoniak

Det fastlagte beskyttelsesniveau for ammoniak omfatter 1) et krav om begrænsning af ammoniakfordampningen, som gælder for alle husdyrbrug, der skal godkendes, uanset deres lokalisering (ammoniakreduktionskravet), og 2) et krav om maksimal merbelastning i forhold til de beskyttede naturområder, der fremgår af husdyrgodkendelseslovens § 7 (bufferzonereglerne).

Samtidig med husdyrgodkendelsesloven blev der desuden indført generelle regler i husdyrgødningsbekendtgørelsen om krav om nedfældning af flydende husdyrgødning og overdækning af gødningsopbevaringsanlæg. Disse generelle regler samt husdyrgodkendelseslovens krav om BAT vil bidrage til yderligere begrænsning af baggrundsbelastningen. Kravet om BAT vil især have en effekt på de store husdyrbrug.

Ammoniakreduktionskravet fungerer på den måde, at ammoniakfordampningen fra det ansøgte projekt sættes i relation til, hvad ammoniakfordampningen vil være ved brug af såkaldte "bedste staldsystem mht. ammoniakfordampning" i det pågældende projekt. Ammoniakfordampningen fra det ansøgte projekt skal være 25 % mindre, end hvis der blev brugt "bedste staldsystem".

Kravet om ammoniakreduktion i forhold til "Bedste staldsystem" adskiller sig fra kravet om brug af BAT, idet det er et helt fast krav, som gælder for alle typer godkendelsespligtige husdyrbrug (med få specifikke undtagelser, hvor kravet ville blive særdeles svært at overholde). Kravet indeholder således ikke en proportionalitetsbetragtning som BAT-kravet.

Ammoniakreduktionskravet betyder således ikke, at et husdyrbrugs ammoniakfordampning reduceres til mindre end nudriften – der vil normalt ske en stigning i fordampningen fra et husdyrbrug, der skal udvide. Men strukturudviklingen i husdyrproduktionen (som beskrevet før i dette notat) betyder, at samling af dyrene på færre husdyrbrug medfører, at når staldanlæg med større potentiale for stor ammoniakfordampning nedlægges, så vil der ikke en tilsvarende stigning i fordampningen fra de nye staldanlæg. Den samlede ammoniakfordampning fra husdyrbrug, og dermed baggrundsbelastningen med luftbåren kvælstof, vil således falde under forudsætning af, at der udstedes miljøgodkendelser. Det kan af udtræk fra IT-ansøgningssystemet ses, at ammoniakemissionen per DE i ansøgningerne gennemsnitligt er faldet fra 12,9 kg N/DE i nudrift til 10,6 kg N/DE i ansøgt drift svarende til et gennemsnit fald på ca. 18 % fra både nye og eksisterende stalde.

De betydelige lokale effekter på naturområder, som ammoniakfordampningen kan medføre, reguleres gennem bufferzonereglerne. Herved har husdyrbrug, der ikke er placeret i nærheden af sårbar natur, bedre mulighed for at udvide produktionen, og på længere sigt, vil de dårligt placerede husdyrbrug udfases pga. de manglende udviklingsmuligheder. Bufferzonereglerne tager også højde for kumulation på det lokale plan, idet grænserne for hvor meget ammoniakfordampningen må stige skærpes, når der ligger andre husdyrbrug i nærheden.

Særligt kvælstoffølsomme naturtyper (højmoser og lobeliesøer) er omfattet af bufferzonereglerne, nogle uanset om de ligger i et Natura 2000-område eller ej. Alle heder, overdrev og ammoniakfølsomme søer, som ligger i Natura 2000-områder er omfattet af bufferzonereglerne. Dvs. at som udgangspunkt er størstedelen af de særlig kvælstoffølsomme naturtyper i Natura 2000 omfattet af bufferzonereglerne. Kommunen har mulighed for at lade andre kvælstoffølsomme naturtyper, som f.eks. kilder og væld, hængesæk og andre kærsumfund, inden for Natura 2000-områder få samme beskyttelse som efter bufferzonereglerne, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.

DMU vurderede i 2005 (beskrevet i DMU's notat af 25. juni 2005), at det i praksis umiddelbart vil være vanskeligt at måle mulige effekter som følge af et ekstra bidrag til kvælstofafsætningen ved en påvirkning af et naturområde ved en afsætning af kvælstof på mindre end ca. 1 kg N/ha/år med det nuværende belastningsniveau. DMU kunne dog ikke dermed afvise, at der kan være en påvirkning i særligt følsomme områder, eksempelvis i Natura 2000-områder, og at man vil kunne finde parametre, som kan påvise ændringer i økosystemet over en længere årrække. Ved fastsættelsen af grænserne for en væsentlig påvirkning af kvælstoffølsomme naturtyper er der derfor valgt en lavere værdi, nemlig en øget afsætning på 0,7 kg N/ha/år, der som nævnt skærpes yderligere, hvis der er andre husdyrbrug i nærheden.

Afstandsgrænsen på 1000 m for bufferzone II er fastsat til 1000 m ud fra den betragtning, at det er afstanden, hvor ammoniakfordampningen fra et dyrehold på 500 DE medfører en kvælstofafsætning på 1 kg N/ha/år.

Fosforoverskud

Fosfortilførsel til vandmiljøet er en betydende faktor for vandkvaliteten. Det gælder først og fremmest i marine områder og søer (fosfortilførsel til vandløb og til grundvandet er generelt ikke et problem).

Landbrugsdrift betyder et fosfortab til vandmiljøet, men der findes på nuværende tidspunkt ikke beregningsmetoder, der konkret kan vise sammenhængen mellem tilført fosfor til arealerne og tab af fosfor til vandmiljøet. Det er derfor nødvendigt at basere vurderingen af fosfortab fra projekter ud fra en generel risikovurdering. Det er derfor valgt at fastsætte beskyttelsesniveauet for fosfor i oplande, der afvander til Natura 2000 vandområder, som er overbelastet med fosfor, ud fra faktorer, som giver risiko for udvaskning af fosfor på længere sigt.

Som udgangspunkt ophobes tilført fosfor til landbrugsjorden. Men en fortsat nettotilførsel øger imidlertid risikoen for, at fosfor tilføres vandmiljøet, da jordens evne til at tilbageholde fosfor falder som følge af akkumuleringen med fosfor. Risikoen for tilførsel af fosfor til vandmiljøet er således bestemt af fosforpuljen i jorden. Også jordtype og dræningsforhold har betydning for, om fosfor tilføres vandmiljøet. Det fastlagte beskyttelsesniveau for fosforoverskud er derfor fastlagt ud fra fosfortal (der er en indikator for fosforpuljens størrelse), jordtype og dræningsforhold.

Det generelle harmonikrav sætter et loft for, hvor stort dyretrykket må være, og dermed til en vis grad for hvor meget fosfor, der tilføres pr. arealenhed. Beskyttelsesniveauet for fosfor skærper harmonikravet i områder, hvor der er større risiko for at fosfor tilføres vandmiljøet. Det fastlagte beskyttelsesniveau for fosfor fastlægger ikke rammer for eksempelvis overfladeafstrømning af fosfor. Kommunen må derfor på baggrund af en konkret vurdering af den enkelte ansøgning afgøre, om der er faktorer, der medfører risiko for en væsentlig påvirkning af vandområder gennem fosfortilførsel.

Som før nævnt afvander ca. 85 pct. af det danske landareal til Natura 2000-områder. Heraf er de mest sårbare identificeret som "Natura 2000-områder, der er overbelastet med fosfor.", og som dermed er omfattet af beskyttelsesniveauet for fosfor.

Hvordan kan kommunen bruge ovenstående ved sin miljøvurdering?

Overholdelse af beskyttelsesniveauet betyder normalt, at projektets påvirkning ligger under habitatdirektivets væsentlighedskriterium.

Under forudsætning af, at det samlede dyrehold i et område ikke stiger, vil der gennem godkendelser efter husdyrgodkendelsesloven ske en gradvis reduktion af det samlede tab af kvælstof og fosfor. Selv om der sker en forøgelse af næringsstoffabet fra det enkelte husdyrbrug (det enkelte projekt), så vil der alligevel ske en forbedring for natur og miljø.

Beskyttelsesniveauerne fastsætter væsentlighedskriterier for det enkelte projekt men også for kumulation med andre projekter, hvorved overholdelse af beskyttelsesniveauerne som udgangspunkt betyder, at påvirkningen af Natura 2000-områder ligger under væsentlighedskriteriet i habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 1.

Når kommunen skal foretage sin vurdering i den konkrete sag mener Miljøstyrelsen, at det ikke er hensigtsmæssigt, at kommunen vurderer påvirkningen af Natura 2000-områder alene ud fra merbelastningen fra det enkelte projekt. Miljøstyrelsen anbefaler, at kommunen også tager strukturudviklingen med som en faktor i vurderingen, idet strukturudviklingen har betydning for, om det pågældende projekt reelt vil betyde en forværring eller en forbedring for miljøet. Kommunen kan desuden vurdere påvirkningens væsentlighed ud fra hvor stor næringsstofførslen fra projektet vil blive i forhold til den samlede næringsstofførsel til recipienten.

Fremskrivningerne af husdyrproduktionen og de antagelser, der herved er gjort, betyder naturligvis ikke, at det vil være udviklingen i alle områder af landet. Der kan være situationer, hvor etableringer og udvidelser overstiger udfasning af øvrige produktioner. Kommunerne må derfor inddrage strukturudviklingen i de givne områder ved behandlingen af de enkelte sager.

Niveau for vilkårsstillelse

Vilkår i en miljøgodkendelse skal udformes i overensstemmelse med det forvaltningsretlige princip om klarhed og bestemthed. Det bør derfor tilstræbes at fastsætte vilkår, der er så præcise, entydige og robuste som muligt, således at den forventede miljøeffekt bliver opnået i praksis, og at en manglende efterlevelse af vilkårene forholdsvis let kan påvises ved kommunens tilsyn.

Ved fastsættelse af vilkår med henblik på overholdelse af beskyttelsesniveauet for nitrat til overfladevand og fosforoverskud skal vilkårene fastsættes samlet for hele bedriften, fordi de ellers ville være for vanskelige at kontrollere. Kontrollen af vilkårene kan ske ved hjælp af de gødningsregnskaber, som landmændene indleverer til Plantedirektoratet en gang om året. Gødningsregnskaberne opgøres på bedriftsniveau.

Fastsættelsen af vilkår med henblik på overholdelse af beskyttelsesniveauerne for nitrat og fosfor foretages i praksis ved at beregne et vægtet gennemsnit af beskyttelsesniveauerne på bedriftens forskellige delområder. Hvis f.eks. en ansøger har et udbringningsareal på 100 ha og et generelt harmonikrav efter husdyrgødningsbekendtgørelsens regler på 1,4 DE/ha, vil der være skærpet harmonikrav på 1,05 DE/ha, hvis de 50 ha ligger i nitratklasse 3. Der vil således skulle stilles krav om, at der højst må udbringes husdyrgødning fra 1,05 DE/ha/år på bedriftens harmoniarealer. Ansøger kan dog vælge mellem tre forskellige virkemidler, der begrænser kvælstofudvaskningen (efterafgrøder, ændret standardsædskifte og reduceret kvælstofnorm) og derved få mulighed for alligevel at udbringe husdyrgødning til den generelle harmonigrænse. Hvis ansøger bruger virkemidlerne, skal der fastsættes vilkår herfor. Disse vilkår stilles også på bedriftsniveau, idet kontrollen sker ved hjælp af gødningsregnskabet. For fastsættelsen af vilkår for fosforoverskud gælder tilsvarende, at der beregnes et vægtet gennemsnit af beskyttelsesniveauerne på bedriftens forskellige delområder, og at vilkår stilles på bedriftsniveau, fordi de ellers ville være for vanskelige at kontrollere.

Erhverv
J.nr.
Ref. LOG & HKJ
Den 6. juli 2009

Bilag til notat om Miljøklagenævnets praksis i sager om miljøgodkendelser af husdyrbrug af 6. juli 2009

Miljøklagenævnet henviser i en række afgørelser til Waddenzee-dommen, hvor det bl.a. fremgår, at der skal gennemføres en konsekvensvurdering, hvis det ikke på baggrund af objektive kriterier kan udelukkes, at projektet i sig selv eller i sammenhæng med andre planer eller projekter kan påvirke et Natura 2000 område væsentligt.

Miljøstyrelsen har i den supplerende vejledning fra 2007 til husdyrgodkendelseslovens § 29 angivet kriterier for disse vurderinger med henblik på overholdelse af kravene i habitatbekendtgørelsen til myndigheders afgørelser af ansøgninger efter husdyrgodkendelsesloven.

Den supplerende vejledning er i foråret 2009 indarbejdet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen, jf. bekendtgørelsens § 11, stk. 2 - 6. Bekendtgørelsen fastlægger således nu også kriterier for, hvorledes kommunalbestyrelserne skal stille eventuelle skærpede vilkår, der rækker ud over det fastlagte beskyttelsesniveau i bekendtgørelsen, i forhold til kravene i habitatbekendtgørelsen. Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen fastlægger således, hvorledes kommunalbestyrelserne, skal stille eventuelle skærpede vilkår, og skal afslå ansøgningen, hvis de skærpede vilkår ikke vurderes tilstrækkelige til at udelukke, at det ansøgte i sig selv eller i sammenhæng med andre planer eller projekter kan skade et Natura 2000 område.

De Miljøklagenævnsafgørelser, der henvises til ovenfor, er truffet før, den supplerende vejledning blev indarbejdet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen. Desuagtet opstiller den supplerende vejledning i lighed med den nuværende husdyrgodkendelsesbekendtgørelse objektive kriterier for vurderingen af ansøgninger efter husdyrgodkendelsesloven i forhold til habitatbekendtgørelsens krav.

Den supplerende vejledning og den nuværende husdyrgodkendelsesbekendtgørelse beskriver ikke objektive væsentlighedskriterier eller kumulationskriterier for den konkrete vurdering, som kommunalbestyrelsen skal foretage af de enkelte ansøgninger. Væsentligheds- og kumulationskriterier er indarbejdet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens fastlagte beskyttelsesniveauer. De yderligere konkrete vurderinger, som kommunalbestyrelserne skal foretage for at afgøre, om en ansøgning, der vurderes at have en væsentlig virkning i sig selv eller i kumulation med andre planer og projekter, selvom de fastlagte beskyttelsesniveauer er overholdt, skal ske i overensstemmelse med de data og kriterier, der er lagt til grund for de fastlagte beskyttelsesniveauer i husdyrgodkendelseslovens bilag 3 for nitrat, fosforoverskud og ammoniak.

På baggrund af Miljøklagenævnets afgørelser er der i det følgende en uddybende beskrivelse af, hvorledes kommunalbestyrelsen konkret vurderer, om et projekt i sig selv eller i kumulation med andre projekter og planer vil kunne få en væsentlig påvirkning af et Natura 2000 område, der i givet fald herefter nærmere skal konsekvensvurderes. En konsekvensvurdering, der skal foretages

blandt andet med henblik på at afklare, om yderligere skærpede vilkår er nødvendige og tilstrækkelige. Beskrivelsen omfatter også den konkrete vurdering af regionale og lokale naturværdier.

Natura 2000 vandområder

I en række afgørelser fra Miljøklagenævnet med hjemvisning er der lagt vægt på, at de foreliggende oplysninger om udvaskningsniveauet per hektar for kvælstof og for fosfor fra udspretningsarealerne ikke var tilstrækkeligt fyldestgørende i forhold til kravet om, at konsekvenserne i forhold til Natura 2000 vandområder skal vurderes konkret.

Miljøklagenævnet fastslår dermed, i overensstemmelse med tidligere udmeldinger fra Miljøstyrelsen, at det både skal vurderes, om projektet i sig selv kan påvirke Natura 2000 området væsentligt, henholdsvis om projektet i sammenhæng med andre kilder kan påvirke området væsentligt. Der skal i øvrigt henvises til Miljøstyrelsens nyhedsbrev nr. 8 til kommunerne om husdyrgodkendelse.dk fra den 23. maj 2008.

På baggrund af Miljøklagenævnets afgørelser gives der i det følgende en præcisering af hvilke grundlag kommunalbestyrelserne kan anvende til den konkrete vurdering, som skal foretages.

Nitratudvaskning

Vurdering af om et projekt i sig selv kan påvirke Natura 2000 vandområdet væsentligt pga. nitratudvaskning (væsentlighedskriterier):

På baggrund af Miljøklagenævnets afgørelser kan det slås fast at i overensstemmelse med grundlaget for det fastlagte beskyttelsesniveau for nitratudvaskningen skal kommunalbestyrelsens konkrete vurdering baseres på en vurdering af udbringningsarealets størrelse i forhold til oplandets størrelse til det pågældende Natura 2000 vandområde.

Dette kan illustreres med følgende tænkte eksempler:

De 23 vandoplande, der danner grundlag for udkast til vandplanerne, har hver især en størrelse på ca. 100.000 ha. Udvasningen er i gennemsnit ca. 60 kg N/ha, hvoraf en evt. anvendelse af husdyrgødning normalt kan påvirke udvasningen med max. 10 kg N/ha. Hvis en ansøgning f.eks. omfatter 300 ha, vil den udbragte husdyrgødning således maksimalt kunne bidrage med 0,5 promille i forhold til udvasningen fra samtlige arealer i oplandet. Hertil kommer påvirkning fra andre kilder end udvasningen fra arealerne i oplandet. Det vurderes på den baggrund, at påvirkningen fra projektet i sig selv ikke kan påvirke Natura 2000 vandområdet væsentlig. Yderligere vurderinger er i så fald ikke nødvendige.

Hvis det viser sig i denne første del af vurderingen, at der kunne være tale om langt større bidrag fra projektet foretages der en yderligere beregning. Det vil være aktuelt hvis der er tale om et lille opland (eksempelvis et meget lille lukket vandområde) og en ansøgning med et betydeligt udbringningsareal. Et regneeksempel for en sådan yderligere beregning kunne f.eks. lyde således: I henhold til basisanalysen modtager det pågældende vandområde 15 tons N/år. Den samlede påvirkning af vandområdet fra et ansøgt projekt er beregnet til ca. 3 tons N/år (ca. 30 kg/ha/år). Projektet vil således bidrage med knap 20 pct. af den samlede nitratudvaskning til fjorden.

I situationer, hvor udbringningsarealerne i et projekt udgør en forholdsvis stor del af oplandet til et Natura 2000 vandområde, vil det derfor være aktuelt med yderligere konkrete vurderinger med henblik på at afgøre, om projektet i sig selv kan påvirke et Natura 2000 område væsentligt.

Den yderligere vurdering kan tage udgangspunkt i en beregning af den samlede udvaskning fra den ansøgte drift i det pågældende opland og merudvaskningen i forhold til nudriften (som jo i IT-ansøgningssystemet beregnes for hele det ansøgte areal).

Hvis merudvaskningen vurderes at kunne påvirke det aktuelle Natura 2000 vandområde væsentligt, vil der, jf. den supplerende vejledning og husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen, skulle foretages en nærmere konsekvensvurdering med henblik på at afklare, om yderligere skærpede vilkår, fastlagt i overensstemmelse med de data, der ligger til grund for identifikationen af nitratklasserne, er nødvendige og tilstrækkelige. Viser beregningerne på baggrund af de skærpede vilkår sig ikke at være tilstrækkelige, skal der meddeles afslag.

Efter habitatbekendtgørelsens § 7, stk. 4 er det et krav, jf. også Miljøstyrelsens tilkendegivelser i øvrigt, at der er i en afgørelse er redegjort for disse vurderinger.

Vurdering af om et projekt *i sammenhæng med andre projekter* kan påvirke Natura 2000 vandområdet væsentligt pga. nitratudvaskning (kumulationskriterier):

Det fastlagte beskyttelsesniveau i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen (bilag 3 punkt D) fastsætter krav til udvaskningen fra det ansøgte projekt i forskellige grad i en lang række oplande afhængig af Natura 2000 vandområders sårbarhed og udbringningsarealernes placering i forhold til vandområdet (N-reduktionspotentialitet).

Den samlede udvaskning fra oplandet vil derfor i disse oplande reduceres således som følge af sagsbehandlingen af "projektet i sammenhæng med øvrige projekter", hvis det er placeret i en nitratklasse. Vurderingen af et projekt i sammenhæng med andre projekter vil derfor næppe kunne medføre, at et vandområde påvirkes væsentligt, hvis der samlet set sker en reduktion i udvaskningen i oplandet.

Det skal understreges, at det er en forudsætning for ovenstående, at det samlede husdyrhold i oplandet ikke forøges væsentligt, men at udvidelser af husdyrholdet nogle steder modsvares af reduktioner andre steder. Dette er en rimelig antagelse, idet antallet af husdyr målt i antal dyreenheder på landsplan har været forholdsvist konstant igennem i lang årrække. Dette har bl.a. baggrund i, at der skal anvendes et givet udbringningsareal til en given husdyrproduktion.

Hvis det i et opland derimod samlet set kan konstateres, at der udbringes husdyrgødning fra et stigende antal dyreenheder, kan det give baggrund for yderligere konkrete vurderinger af, hvorvidt det fastlagte beskyttelsesniveau skal skærpes efter den supplerende vejledning og husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.

Det kan f.eks. ske ved at tage udgangspunkt i stigningens forventede påvirkning af nitratudvaskningen som gennemsnit per hektar i oplandet og omregne dette til, hvilke skærpelse af nitratklasserne der skal til for at modsvare dette. Såfremt det ikke er muligt at foretage den nødvendige skærpelse i henhold til husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4 kan der gives et afslag.

Når der skal foretages en effektiv vurdering af den kumulative effekt vil det være u hensigtsmæssigt at tage udgangspunkt i merudvaskningen fra det enkelte projekt. Dette skyldes at der på nuværende tidspunkt er mange mindre husdyrbrug, som er placeret u hensigtsmæssigt i forhold til naboer, Natura 2000 områder, grundvandsområder osv. Hvis en miljøvurdering således tager udgangspunkt i krav til merudvaskning vil den nuværende miljøbelastning reelt blive en "forureningsret", som alt efter afskæringsværdier kan udvides. Det er denne "forureningsret", som det fastlagte beskyttelsesniveau tilsidesætter til fordel for at der kan sættes de nødvendige vilkår i forhold til de

pågældende udbringningsarealers lokalisering. Principperne i det fastlagte beskyttelsesniveau og hvorledes der skal stilles eventuelle yderligere skærpede vilkår åbner således for det miljømæssigt set mest hensigtsmæssige, nemlig at samle husdyrproduktionen på færre og bedre placerede husdyrbrug.

Ser man derfor alene isoleret på en stor udvidelse af en husdyrproduktion vil der kunne konstateres en forholdsvis stor merbelastning, eventuelt også med yderligere skærpede vilkår. Men samlet set i oplandet kan dette give mulighed for en reduktion i udvaskningen.

Det skal i øvrigt nævnes, at en godkendelse af sådanne anlæg er forudsætningen for at kunne udfase dårligt placerede husdyrbrug. En sådan strukturudvikling fremmes ved at stille de nødvendige miljøkrav til miljøbelastningen per hektar ved ansøgt drift, frem for at skele til en merbelastning fra hele projektet.

Fosforoverskud

Miljøstyrelsen skal gøre opmærksom på, at der ikke findes beregningsmodeller, som kan beregne ændringer i fosforudvaskningen, som følge af ændringer i den udbragte mængde husdyrgødning på udbringningsarealerne.

Den konkrete vurdering i forhold til belastningen med fosfor må derfor foretages ud fra en risikovurdering for overfladetab, hvor kommunen efter en konkret vurdering kan stillede skærpede krav, f.eks. om bræmmer.

Kommunerne kan derudover stille skærpede krav til fosforoverskuddet ud fra en risikovurdering, jf. den supplerende vejledning og husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.

Natura 2000 natur & regional og lokal natur (tør natur)

Det er Miljøstyrelsen opfattelse, at det fastlagte beskyttelsesniveau i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3 helt overvejende er tilstrækkelig til at sikre de naturområder, som er omfattet af § 7 i husdyrgodkendelsesloven, mod væsentlige nye ammoniakpåvirkninger.

Dette har bl.a. baggrund i, at det ikke er muligt med de nuværende målemetoder at påvise biologiske ændringer ved merbelastninger på under ca. 1 kg N/ha.

Der skal i øvrigt i den sammenhæng henvises til det ovenfor nævnte Nyhedsbrev fra Miljøstyrelsen. Af dette nyhedsbrev fremgår det blandt andet, at Danmarks Miljøundersøgelser har rådgivet om det faglige grundlag til fastlæggelsen af beskyttelsesniveauet for ammoniak i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen. Danmarks Miljøundersøgelser har således rådgivet om, hvornår der ud fra de eksperimentelle teknikker, vi råder over i dag, inden for et rimeligt tidsrum kan påvises en biologisk effekt ved en merdeposition af ammoniak. Der henvises til vedlagte notat fra DMU af 26. juni 2005.

./.

I overensstemmelse hermed er beskyttelsesniveauet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen således fastlagt, så det kun helt undtagelsesvist vil være nødvendigt at stille yderligere, skærpede krav i forhold til ammoniak.

Kommunalbestyrelsernes opgave er derfor, ud fra en konkret vurdering, at undersøge, om der er andre Natura 2000 områder, som skal beskyttes, end de, der er omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 7.

For så vidt angår kumulation skal det understreges, at det er håndteret i husdyrgodkendelseslovens beskyttelsesniveau, dels ved at grænsen skærpes markant, såfremt der er flere husdyrbrug i nærheden, dels ved den øvrige indsats i forhold til ammoniakemission på landsplan.

Endvidere skal det understreges, at BAT, som er en generel branchenorm, der skal stilles vilkår om i en godkendelse uanset produktionens placering, yderligere vil bidrage til at nedbringe ammoniakbelastningen.

Samlet set betyder det, at der med udstedelse af godkendelser til husdyrbrug fastsættes generelle skærpede ammoniakkrav, jf. det fastlagte beskyttelsesniveau, og krav om BAT, hvilket kan bidrage til at nedbringe ammoniakbelastningen. Dette i modsætning til produktioner, hvor der ikke søges miljøgodkendelse – eller hvor der gives afslag på en ansøgning.

Miljøklagenævnet har i flere afgørelser påtalt de manglende vurderinger i forhold til beskyttede naturtyper i henhold til naturbeskyttelsesloven. Det er bl.a. angivet at, "Miljøklagenævnet finder, at der skal ske en konkret vurdering af, om naturtyperne påvirkes negativt. Herunder skal baggrundsbelastningen for ammoniak og tålegrænser heraf for de specifikke naturtyper indgå i vurderingen og udover merdepositionen skal den samlede ammoniakpåvirkning fra husdyrbruget også indgå i overvejelserne".

I overensstemmelse med husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen skal der foretages en konkret vurdering af beskyttet natur, også i de tilfælde, hvor der ikke er tale om Natura 2000 natur. Kommunalbestyrelserne er således forpligtet til konkret at forholde sig til beskyttede naturtyper i nærheden af stald- og opbevaringsanlæg og i forhold til udbringingsarealerne.

For det første skal kommunen foretage en vurdering af om, og i givet fald hvilke, ammoniakfølsomme naturtyper og levesteder for fredede, rødlistede og/eller beskyttede planter og dyr omfattet af habitabekendtgørelsens bilag IV, der potentielt kan blive påvirket, så naturtilstanden ændres. Ved denne indledende vurdering vil kommunen kunne indsnævre antallet af naturområder, hvor der må foretages en mere detaljeret vurdering.

I overensstemmelse med grundlaget for det fastlagte beskyttelsesniveau er det Miljøstyrelsens vurdering, at påvirkningen af beskyttede naturtyper (naturbeskyttelseslovens § 3 arealer) og andre ammoniakfølsomme naturtyper (typisk skove), som ikke er Natura 2000 natur, i nærheden af stald og opbevaringsanlæg, indledende bør vurderes ud fra følgende kriterier:

- For at ændre naturtilstanden skal merbelastningen være på over 1 kg N/ha/år.
- Bidraget fra stald- og opbevaringsanlæg skal være betydeligt i forhold til andre kvælstofkilder f.eks. markbidrag fra nærliggende udbringingsarealer, jf. også husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.
- Der er risiko for en ændring af naturtilstanden direkte over tid som følge af påvirkningen med ammoniak fra stald- og lager. I denne vurdering indgår f.eks. tålegrænsen for naturområdet og baggrundsbelastningen.
- Afvejningen skal ske på baggrund af om der er tale om et særligt værdifuldt naturområde, det pågældende areals naturtilstand og de kommunale mål for arealet.

I denne vurdering kan f.eks. indgå hensynet til usikkerheder og andre husdyrbrug, således at "bortscreeningen" af naturområder, kan foretages med udgangspunkt i husdyrgodkendelsesbekendtgø-

relsens fastlagte beskyttelsesniveau. Hvis der er andre husdyrbrug i området kan bortscreeningen af naturområder derfor f.eks. foretages ud fra et niveau på 0,3 kg N/ha/år i stedet for 1 kg N/ha/år.

Fører en sådan indledende vurdering til, at kommunen ikke mener, der er behov for yderligere beskyttelse af ammoniakfølsomme naturtyper, der ikke er omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 7, er det vigtigt, at kommunen redegør for disse overvejelser i miljøgodkendelsen.

Såfremt der ud fra disse kriterier omvendt vurderes at være risiko for, at det ansøgte projekt kan bevirke en væsentlig påvirkning af ammoniakfølsomme naturtyper, der ikke er omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 7, vurderes det om denne påvirkning kan accepteres. Hvis påvirkningen kan accepteres vurderes påvirkningen af naturområdet mere detaljeret.

Den mere detaljerede vurdering kunne f.eks. foregå ved, at ansøger anmodes om beregninger af den samlede ammoniakpåvirkning og merdepositionen for de pågældende naturområder. På baggrund af disse oplysninger kan der fastsættes krav til ammoniakbelastningen, jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 4.

Som det også fremgår ovenfor finder Miljøklagenævnet, at der i en konkret vurdering af, om naturtyperne påvirkes negativt, skal indgå en vurdering af baggrundsbelastningen for ammoniak og tålegrænser heraf for de specifikke naturtyper, og udover merdepositionen skal den samlede ammoniakpåvirkning fra husdyrbruget også indgå.

Det er efter Miljøstyrelsens vurdering vigtigt, at kommunen redegør for disse overvejelser i miljøgodkendelsen, herunder fastlæggelsen af den specifikke naturtype, dens tålegrænse og den stedlige baggrundsbelastning. Såfremt kommunalbestyrelsen vurderer, at der vil være en væsentlig påvirkning, selv med skærpede vilkår, kan kommunalbestyrelsen meddele afslag.

Påvirkningen af naturområder direkte fra udbringningsarealerne

Miljøklagenævnet finder i en afgørelse, at der bør tages stilling til, om udbringningsarealerne umiddelbart op af naturområderne kan have negativ påvirkning fra fosfor-/kvælstofudvaskning ved gylleudbringning. I sagen henvises specifikt til risikoen pga. terrænhældninger. Miljøklagenævnet påtæller desuden, at kommunen i en sag ikke har vurderet påvirkninger fra de udbringningsarealer, der ligger umiddelbart op af overdrevene (her må forstås med hensyn til påvirkningen fra ammoniak). Miljøstyrelsen vil gerne på den baggrund understrege, at kommunerne bør øge fokus på disse problemstillinger og foretage sådanne vurderinger f.eks. efter følgende retningslinjer:

Ammoniak

Ammoniakpåvirkningen fra udbringningsarealerne er reguleret via generelle regler, hvor der bl.a. er krav om nedfældning på sort jord og græsmarker i bufferzonerne frem til 1/1 2011, hvorefter kravet bliver landsdækkende. Ammoniakpåvirkningen fra et udbringningsareal til et naturområde er i udpræget grad et lokalt fænomen. Selv i "worst case" er der kun påvirkninger indenfor 100 meter fra markkanten på over 1 kg N/ha. I normale tilfælde er der påvirkninger på over 1 kg N/ha i op til ca. 20-30 meters afstand fra markkanten. Den reelle påvirkning vil afhænge af praksis i det enkelte år.

Hvis kommunen vurderer, at udbringning af husdyrgødning vil medføre en væsentlig påvirkning af tilgrænsende naturområder, som er følsomme overfor ammoniak (se under forrige afsnit), kan kommunen stille yderligere krav om f.eks. nedfældning inden for en vis afstand af naturområdet eller fastsætte en randzone, hvor husdyrgødning ikke må udbringes. Ved nedfældning vurderes der ikke at være randpåvirkninger større end 1 kg N/ha.

Udvaskning af kvælstof/fosfor

Det vurderes ikke muligt for kommunerne at beregne en randpåvirkning af udbragt husdyrgødning. Det vil dog være muligt at foretage en konkret vurdering af risikoen for overfladeafstrømning f.eks. på baggrund af terrænhældninger. Vurderes risikoen stor, kan der fastsættes krav om bræmmer eller lignende på samme måde, som vejledningen til husdyrgodkendelsesloven angiver, at der kan foretages konkrete vurderinger af risikoen for overfladetab af fosfor til vandmiljøet.

Der skal i øvrigt henvises til det udkast til ændring af husdyrgødningsbekendtgørelsen, der for øjeblikket er i høring. Med udkastet lægges der op til et forbud mod udbringning af husdyrgødning på hældende terræn.

Hvem skal høres?

Miljøklagenævnet har i flere afgørelser tilkendegivet, at afgørelsen om, hvilke naboer, der høres, skal afgøres ved hjælp af det såkaldte "konsekvensområde".

Miljøstyrelsen er enige med Miljøklagenævnet i, at naboeringen skal omfatte flere end de, der bor indenfor den såkaldte "anbefalede geneafstand". Miljøstyrelsen er dog af den opfattelse at afgrænsningen af, hvem der må betragtes som "berørt" af lugt fra et husdyrbrug også, kan foretages vha. geneafstanden til byzone beregnet efter Miljøministeriets lugtvejledning.

Konsekvensområdet for lugt, som det er defineret i FMK-vejledningen, er et område, "hvor det erfaringsmæssigt har vist sig, at lugt i det væsentlige kan observeres. Registrerbar – men ikke genegivende – lugt må således undtagelsesvis forventes også at kunne forekomme i en lidt større afstand fra kilden, end konsekvensområdet angiver". Genekriteriet for byzone på $5 \text{ OU}_E/\text{m}^3$ udtrykker en lignende målsætning om, at registrerbar, men ikke genegivende lugt, fra husdyrbruget undtagelsesvis kan forekomme.

I tilfælde, hvor staldafsnittene ligger med stor indbyrdes afstand, kan kravene til afstanden dog begrænses, således der i stedet kan tages udgangspunkt i den korrigerede geneafstand, hvis samtlige relevante staldafsnit indgår i denne beregning. I geneberegningen i IT-ansøgningssystemet sammenlignes geneafstanden med den vægtede gennemsnitsafstand. I forhold til afgørelsen om, hvem der skal høres, bør i stedet ses på afstanden mellem nærmeste staldbygning og naboen. Der skal i den forbindelse ses bort fra gyllebeholderne. Hvis man anvender beregningen af "konsekvensområdet" skal man være opmærksom på, at denne beregning er baseret på forældede data fra 1980'erne vedrørende staldemissioner og spredningsmodel.

26/06 2005
J.nr. 000/0-000
lmo/-

DMU

Danmarks Miljøundersøgelser

Notat

Usikkerheder i modeller for ammoniak i forbindelse med VVM og tærskelværdi for beregnet kvælstofafsætning for en enkelt kilde til særlig følsomme naturområder

Sammenfatning

DMU har ud fra den eksisterende viden vurderet usikkerheder ved beregning af udslip og afsætning af kvælstof i forbindelse med VVM. På basis heraf vurderer DMU at et rimeligt skøn for tærskelværdien for en enkelt isoleret kilde forstået som den merbelastning, hvorunder bidraget beregnet med de nuværende modeller statistisk set er lig nul, og hvor der ikke i 95 % af de beregnede tilfælde forventes påviselige effekter, er ca. 0,6 kg N/ha pr. år med det nuværende belastningsniveau.

1. Indledning

Skov- og Naturstyrelsen har anmodet DMU om at vurdere de statistiske usikkerheder og konfidensintervaller, der er forbundet med de generelle modeller der anvendes i forbindelse med VVM-screening og VVM-redegørelser. Nærværende notat søger at besvare dette spørgsmål på basis af allerede foreliggende materiale og overvejelser.

I en beregning af kvælstofbidraget ifm. VVM indgår

- størrelsen af kvælstofudslippet fra den pågældende kilde (emissionen),
- det beregnede regionale bidrag af kvælstof tilført det pågældende område,
- beregning af enkeltkildebidraget, og
- fastsættelse af tålegrensen for den pågældende naturtype.

Til hvert af disse elementer hører en usikkerhed, som sædvanligvis angives som en statistisk spredning på middelværdien i absolutte enheder, her kg N/ha pr. år. Forholdet mellem spredningen og middelværdien betegnes den relative usikkerhed og angives i %. Det statistiske konfidensinterval betegnes sædvanligvis som 2 gange spredningen fra middelværdien, som angiver det interval, som værdien vil antage med 95 %'s sandsynlighed.

I notatet vurderes usikkerhederne for hvert af ovenstående elementer, og de søges sammenfattet til et konfidensinterval for det beregnede enkeltkildebidrag, betegnet tærskelværdien for enkeltkildebidraget.

Det skal bemærkes at sammenfatning af de enkelte usikkerhedsbidrag forudsætter en forståelse af variansstrukturen i den samlede beregning. Denne forståelse er endnu ikke til stede, hvorfor de forskellige usikkerheder sammenfattes til en samlet usikkerhed på den aktuelle afsætning på en given lokalitet ved simpelt addition af de enkelte bidrag.

2. Usikkerheden på kvælstofudslippet

Usikkerheden på den samlede danske ammoniakopgørelse er vurderet til ca. 10 %. En stor del af usikkerheden i beregninger af ammoniakkoncentrationer og –afsætning relaterer sig til usikkerheden i beskrivelsen af udslip, herunder oplysninger om staldtyper, udbringning m.v. En ny model for sæsonvariationen i udslippene har resulteret i en meget væsentlig forbedring af resultaterne for beregningen af de regionale bidrag til afsætningen af kvælstof. Usikkerheden på et enkeltbidrag skønnes herefter i mangel af bedre at være i størrelsesordenen det dobbelt af ovenstående skøn for den samlede opgørelse, altså ca. 20 %.

3. Usikkerheden på det regionale kvælstofbidrag

Bestemmelsen af depositionen af kvæstofforbindelser er behæftet med betydelig usikkerhed, idet den samlede afsætning af kvælstof er summen af mange bidrag.

Måling af det regionale kvælstofbidrag

De nedenstående angivelser af usikkerheden på de beregnede kvælstofbidrag er fremkommet ved sammenligning med målinger. Usikkerheden på måling af den årlige tilførsel af kvælstof med nedbøren på den enkelte målelokalitet i NOVANA programmet er skønnet til ca. $\pm 10\%$. Den øvrige tilførsel (tøraftsætningen) beregnes med modeller og den samlede usikkerhed på disse beregninger er vurderet til $\pm 50\%$ for vandoverflader og $\pm 80\%$ for landoverflader.

Kendes forholdet mellem våd- og tøraftsætningen kan disse resultater kombineres til et samlet skøn på usikkerheden for bestemmelsen af den totale årlige kvælstoftilførsel til hhv. vandoverflader til $\pm 10\text{-}25\%$ og til landoverflader til $\pm 25\text{-}40\%$.

Beregning af det regionale kvælstofbidrag

Den samlede regionale tilførsel af kvælstof til danske land- og havområder beregnes med spredningsmodeller, indtil 2004 med ACDEP-modellen og fremover med den nye og bedre model DEHM-REGINA. Beregningerne af koncentrationer og depositioner foretages i dag på $30 \times 30 \text{ km}^2$ felter. Det forventes at modellen i nær fremtid vil kunne beregne afsætningen på $5 \times 5 \text{ km}^2$ felter.

De foreløbige resultater for DEHM-REGINA viser en væsentlig bedre beskrivelse af niveauer og af den tidlige udvikling holdt op mod europæiske og danske måleserier sammenlignet med ACDEP. I modellen indgår endvidere 8 overfladetyper, hvor ACDEP kun har én overfladetype.

Sammenligning mellem målinger og beregninger af det regionale kvælstofbidrag

Resultater for ACDEP-modellen for år 2002 (kg N/ha) viser konkrete afvigelser fra -13 til $+15\%$ sammenlignet med 5 af danske målestationer. Afvigelsen for resultaterne fra skovstationen ved Ulfborg er større, hvilket bl.a. skyldes at ACDEP som nævnt kun opererer med en overfladetype (jævnt lavt græs). Afsætningen til skov indgår således ikke i ACDEP.

For nuværende er det bedste skøn på 95 % konfidensintervallet værdien $\pm 3,5 \text{ kg N/ha}$ for en gennemsnitlig beregnet total afsætning af kvælstof på 20 kg N/ha ved anvendelse af ACDEP, svarende til en relativ usikkerhed på $3,5/20\% = 18\%$.

Det tilsvarende resultat for en enkelt lokalitet er mere end dobbelt så stort ($\pm 9 \text{ kg N/ha}$) som følge af bl.a. overfladeusikkerheden og andre lokale forhold, altså ca. $9/20\% = 45\%$. For lokaliteter med et væsentlige spring i overfladetyper må det antages at usikkerheden kan være væsentlig større. Forholdet mellem de to typer relative usikkerheder er $45\%/18\% = 2,5$.

4. Beregning af enkeltkildebidrag

Beregning med model (OML-DEP)

Lokalt kan kvælstofafsætningen fra den enkelte bedrift beregnes med modellen OML-DEP når udslippet er bestemt. Modellen er operationel på DMU, men er endnu ikke valideret ved sammenligning med eksperimentelle data. Dette arbejde er påbegyndt i forbindelse med de allerede igangsatte VMPIII forskningsprojekter på bygning- og koncentrationssiden, men en fuld validering vil kræve et yderligere eksperimentelt grundlag på afsætningsiden. Den relative usikkerhed på årsmiddelværdier af koncentrationen skønnes at ligge i intervallet $\pm 20-70\%$, og afhænger af række lokale forhold - bl.a. af terræn, kildegeometri, afstand fra kilden og repræsentativitet af de meteorologiske data.

Der forestår fortsat et stort arbejde med at validere de anvendte modeller, herunder at gennemføre grundige statistiske analyser af systematiske og tilfældige fejl i bestemmelsen af den totale kvælstofdeposition, bl.a. betydningen af år-til-år variationer og den regionale variation.

Beregning med VVM-manualen

Den relative usikkerhed på et beregnet ekstrabidrag fra en lokal punktkilde med beregningsmetoden beskrevet i VVM-manualen (niveau 3) er i manualen angivet til $\pm 70\%$ inden for et afstandsinterval på ca. 100 – 3000 m fra kilden. Usikkerheden afhænger dels af kvaliteten af datagrundlaget, dels af hvor godt modellen beskriver de lokale forhold. Metoden er ikke velegnet til at beskrive kvælstofdepositionen ved større spring i overfladetyper, eksempelvis en skovkant. Endvidere tager manualen udgangspunkt i kommunegennemsnit for beregnet baggrundsbelastning med ACDEP (dvs. det regionale kvælstofbidrag), hvilket i givne tilfælde giver spring i belastning ved grænsen mellem to kommuner. Endelig anvendes en korrektion for lokal-kilder, dvs. andre landbrug inden for en radius på 2,5 km, hvilket er behæftet med en betydelig usikkerhed. Disse usikkerheder ikke medregnet i ovenstående gennemsnitlige usikkerhedsinterval.

5. Usikkerhed på tålegrænser

Tålegrænserne for kvælstof er den kvælstofmængde et naturareal kan tåle i en årrække uden at det medfører kvalitetsændringer. Tålegrænserne afhænger af de naturgivne forhold, af den anvendte drift eller pleje samt af, hvad der ønskes beskyttet på en lokalitet (for skov f.eks. grundvandet, træproduktionen eller de mest følsomme arter). Det er muligt at fastsætte et typisk niveau for en given naturtypes tålegrænse, mens en mere præcis fastsættelse af tålegrænsen for en given lokalitet kræver specifikke data fra det pågældende område.

Der findes to hovedtyper af metoder til bestemmelse af tålegrænser; empirisk baserede tålegrænser og modelberegninger. Der er forholdsvis god overensstemmelse mellem resultaterne for de forskellige beregningsmetoder, dog således at de modelberegnete tålegrænser kan give lavere værdier end de empirisk bestemte. De danske tålegrænser omfatter modelberegnete værdier for forsuring samt eutrofiering af skov, og empirisk fastsatte værdier for følsomme økosystemer som heder, klitheder, højmoser og overdrev.

Usikkerheden på tålegrænserne forventes i de fleste tilfælde at være dækket af de givne intervaller, der varierer med maksimalt en faktor 2, dvs. fra 5-10 kg, 10-20 kg, 15-25 kg, eller 30-40 kg, hvor intervallerne dækker over variationer i bl.a. naturtype og jordbund. Den relative usikkerhed på de modelberegnete tålegrænser forventes generelt at være af størrelsesorden 30-40 %.

6. Vurdering af den samlede usikkerhed på depositionen

Sammenfattes ovenstående relative usikkerheder for beregning af et enkeltkildebidrag og regional baggrund fås:

- Udslipsberegning: $\pm 20\%$
- Det regionale kvælstofbidrag ved ACDEP beregning: $\pm 50\%$
- VVM-manualens samlede beregning af enkeltkildebidrag: $\pm 70\%$

Den samlede (additive) relative usikkerhed på mængden af tilført kvælstof fås som kvadratet af summen af de enkelte variansbidrag (forudsat samme middelniveau). Herved fås et usikkerhedsskøn på 88 %, som angiver usikkerheden på en enkelt beregning. Det vil imidlertid være hensigtsmæssigt at angive middelskønnet på en række beregninger, men desværre kendes forholdet mellem et enkeltskøn og middelskønnet ikke. Anvendes i mangel af bedre resultaterne fundet med ACDEP modellen (faktor 2,5 ovenfor) fås middelskønnet $88\%/2,5 = 35\%$. Det må betegnes som det bedste skøn på den relative middelusikkerhed for den samlede tilførsel af kvælstof til et naturområde.

7. Vurdering af tærskelværdi for beregning af enkeltbidrag af kvælstofafsætningen

Statistisk tærskelværdi

Tærskelværdien for beregning af et enkeltbidrag af kvælstofafsætningen defineres her som en værdi hvorunder bidraget i praksis må betegnes som et nul-bidrag. Det beregnede bidrag er altid behæftet med en usikkerhed, og er bidraget tilstrækkelig lille må det betegnes som værende ikke signifikant forskellig fra nul.

Problemet er at definere, hvad nul er. Den beregnede værdi af kvælstofafsætningen er jvf. ovenstående middelskøn på den samlede relative usikkerhed på $\pm 35\%$ behæftet med et tilhørende 95 %'s konfidensinterval på $\pm 70\%$ (2 x spredningen). Den nedre konfidens-grænse for en beregnet afsætning på D kg/ha pr. år kan således angives som $D_n = D - 0,7D = 0,3D$ kg/ha pr. år under forudsætning af normalfordelte beregnede afsætningsværdier.

Såfremt D_n i øvrigt ligger under en bagatelgrænse for kvælstofafsætningen, kaldet D_o , og derfor lige så godt kunne antage værdien nul, kunne D fastlægges som den værdi, som i praksis jvf. beregningerne var lig nul. Vi kender imidlertid ikke værdien af D_o .

Bemærk at der i ovenstående er anvendt den samlede usikkerhed ved beregning af enkeltkildebidraget, altså inkl. ACDEP, idet nabokilder (teoretisk set) kunne være inddraget i beregningen af den regionale afsætning.

Biologisk tærskelværdi

Det vil i praksis umiddelbart være vanskeligt at måle mulige effekter som følge af et ekstra bidrag til kvælstofafsætningen ved en påvirkning af et naturområde ved en afsætning af kvælstof på mindre end ca. 1 kg N/ha pr. år med det nuværende belastningsniveau.

Men dermed kan det ikke afvises, at der kan være en påvirkning i særligt følsomme områder, eksempelvis i Natura 2000 områder, og at man vil kunne finde parametre, som kan påvise ændringer i økosystemet over en længere årrække.

I konkrete sager har der været tale om et ekstra bidrag til kvælstofafsætningen på ca. 0,1 kg N/ha pr. år. Det er vanskeligt at forestille sig at det vil være muligt at påvise ændringer i selv følsomme økosystemer på dette niveau.

Samlet tærskelværdi for enkeltkildebidrag

Tages der udgangspunkt i værdien 1 kg N/ha pr. år som den værdi, hvorunder der næppe eksperimentelt med de nuværende biologiske og kemiske undersøgelsesmetoder vil kunne påvises effekter, og er denne værdi den øvre intervalgrænse, fås værdien $D = 0,59$ kg N/ha pr. år (idet $D + 0,7D = 1$ kg N/ha pr. år med et ensidigt konfidensinterval på 70%).

Det betyder at et beregnet ekstrabidrag på ca. 0,6 kg N/ha pr. år vil ligge under den biologiske grænse på 1 kg N/ha pr. år. Den nedre konfidensgrænse vil i dette tilfælde være $D_n \approx 0,2$ kg N/ha pr. år $\approx D_0$.

Det bedste statistiske skøn på en tærskelværdi for en enkelt isoleret udledning må derfor ligge omkring de 0,6 kg N/ha pr. år, som i 95 % af de beregnede tilfælde vil ligge under de 1 kg N/ha pr. år, hvor der vil være muligheden for at påvise effekter.

På basis heraf vurderer DMU, at et rimeligt skøn for tærskelværdien for en enkelt isoleret kilde ved det nuværende belastningsniveau forstået som den merbelastning, hvorunder bidraget beregnet med de nuværende modeller statistisk set er lig nul, og hvor der ikke forventes påviselige effekter, er ca. 0,6 kg N/ha pr. år.

Kommuneoversigt (pr. 8. marts 2010)

Afgørelses- og behandlingsprocent

Sagsbehandlingstid (Ikke-afsluttede sager)

	Ansøgnin- ger 2007-10	Afsluttede	I behand- ling	Visiterede	> 12 måneders afgørelsestid	> 9 måneders afgørelsestid	> 6 måneders afgørelsestid (kun §11 & §16)
	5359	56,6%	28,8%	14,6%	7,7%	12,1%	12,1%
Gribskov	3	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Solrød	1	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Slagelse	38	94,7%	2,6%	2,6%	50,0%	50,0%	50,0%
Middelfart	30	90,0%	10,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Sorø	15	86,7%	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Vordingborg	45	80,0%	13,3%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Bornholm	59	79,7%	13,6%	6,8%	41,7%	66,7%	100,0%
Tønder	240	77,5%	13,8%	8,8%	0,0%	11,1%	5,3%
Jammerbugt	113	75,2%	13,3%	11,5%	3,6%	3,6%	0,0%
Hjørring	136	75,0%	19,1%	5,9%	17,6%	35,3%	25,0%
Samsø	8	75,0%	25,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Kerteminde	27	74,1%	11,1%	14,8%	0,0%	28,6%	33,3%
Thisted	95	72,6%	17,9%	9,5%	19,2%	23,1%	15,0%
Lemvig	117	71,8%	24,8%	3,4%	9,1%	12,1%	20,0%
Frederikssund	13	69,2%	23,1%	7,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Stevns	16	68,8%	6,3%	25,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Nordfyns	100	67,0%	22,0%	11,0%	15,2%	15,2%	13,0%
Fredericia	6	66,7%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Skive	90	66,7%	26,7%	6,7%	0,0%	3,3%	0,0%
Horsens	53	66,0%	22,6%	11,3%	0,0%	11,1%	12,5%
Lejre	17	64,7%	35,3%	0,0%	16,7%	16,7%	33,3%
Ringkøbing-Skjern	383	63,4%	26,9%	9,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Varde	292	63,4%	20,9%	15,8%	0,0%	0,0%	0,0%
Vejle	157	63,1%	25,5%	11,5%	29,3%	51,7%	35,7%
Kalundborg	67	61,2%	17,9%	20,9%	26,9%	38,5%	33,3%
Morsø	41	61,0%	19,5%	19,5%	6,3%	12,5%	0,0%
Faaborg-Midtfyn	69	60,9%	14,5%	24,6%	0,0%	0,0%	0,0%
Ærø	10	60,0%	20,0%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Norrdjurs	92	59,8%	18,5%	21,7%	10,8%	13,5%	15,0%
Århus	27	59,3%	33,3%	7,4%	9,1%	9,1%	0,0%
Aalborg	147	58,5%	25,9%	15,6%	13,1%	16,4%	75,0%
Nyborg	53	58,5%	22,6%	18,9%	0,0%	18,2%	11,8%
Vejle	130	58,5%	26,9%	14,6%	3,7%	9,3%	8,8%
Brønderslev	102	57,8%	35,3%	6,9%	0,0%	0,0%	0,0%
Næstved	26	57,7%	15,4%	26,9%	27,3%	36,4%	22,2%
Kolding	60	56,7%	31,7%	11,7%	11,5%	19,2%	27,3%
Skanderborg	25	56,0%	40,0%	4,0%	9,1%	18,2%	25,0%
Holstebro	177	55,9%	32,2%	11,9%	3,8%	7,7%	6,4%

Billund	76	55,3%	34,2%	10,5%	0,0%	5,9%	4,8%
Struer	47	53,2%	17,0%	29,8%	13,6%	27,3%	12,5%
Svendborg	49	53,1%	32,7%	14,3%	4,3%	8,7%	9,5%
Esbjerg	144	52,8%	37,5%	9,7%	8,8%	10,3%	15,6%
Silkeborg	69	52,2%	40,6%	7,2%	0,0%	0,0%	0,0%
Vesthimmerland	147	51,0%	32,0%	17,0%	9,7%	12,5%	11,4%
Ikast-Brande	79	50,6%	35,4%	13,9%	0,0%	0,0%	0,0%
Hedensted	48	50,0%	37,5%	12,5%	4,2%	8,3%	9,1%
Lolland	34	50,0%	41,2%	8,8%	29,4%	35,3%	27,3%
Viborg	179	49,7%	33,5%	16,8%	3,3%	6,7%	100,0%
Assens	79	49,4%	27,8%	22,8%	5,0%	5,0%	3,2%
Randers	80	48,8%	36,3%	15,0%	12,2%	14,6%	20,0%
Odder	19	47,4%	42,1%	10,5%	0,0%	0,0%	0,0%
Herning	198	44,4%	44,4%	11,1%	0,0%	0,0%	0,0%
Ringsted	18	44,4%	50,0%	5,6%	0,0%	0,0%	0,0%
Syddjurs	63	44,4%	30,2%	25,4%	34,3%	40,0%	61,1%
Frederikshavn	46	43,5%	41,3%	15,2%	23,1%	42,3%	75,0%
Odense	21	42,9%	42,9%	14,3%	8,3%	16,7%	14,3%
Langeland	29	41,4%	51,7%	6,9%	0,0%	29,4%	38,5%
Mariagerfjord	126	40,5%	23,8%	35,7%	0,0%	1,3%	0,0%
Køge	5	40,0%	20,0%	40,0%	0,0%	33,3%	0,0%
Rebild	124	37,1%	48,4%	14,5%	11,5%	12,8%	7,0%
Faxe	19	36,8%	36,8%	26,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Aabenraa	141	35,5%	59,6%	5,0%	1,1%	2,2%	10,0%
Guldborgsund	72	34,7%	43,1%	22,2%	0,0%	0,0%	0,0%
Sønderborg	71	33,8%	39,4%	26,8%	2,1%	2,1%	0,0%
Haderslev	146	32,2%	30,1%	37,7%	30,3%	38,4%	56,8%
Holbæk	45	31,1%	33,3%	35,6%	16,1%	29,0%	20,0%
Favrskov	67	28,4%	32,8%	38,8%	8,3%	12,5%	14,8%
Læsø	4	25,0%	75,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Roskilde	12	25,0%	75,0%	0,0%	11,1%	11,1%	0,0%
Odsherred	18	11,1%	22,2%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Dragør	1	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Halsnæs	3	0,0%	66,7%	33,3%	0,0%	0,0%	0,0%